

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:

*«Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ»*

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: *«Τα βασικά ερωτήματα της Περιβαλλοντικής
Εγκληματολογίας, μέθοδοι συλλογής στοιχείων και θεωρητικό υπόβαθρο για την
τοπική και κοινωνική διασπορά της εγκληματικότητας»*

ΟΝΟΜΑ: ΤΖΟΒΑΡΑ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

A.M.: 3207M013

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ Ε.

ΜΕΛΗ: ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ Ι.

ΜΑΓΓΑΝΑΣ Α.

ΑΘΗΝΑ 2009

“We shape our buildings; thereafter they shape us”
Winston Churchill

“To keep oneself safe does not mean to bury oneself”
Seneca- On peace of mind.

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα.....	σελ.3
Πρόλογος.....	σελ.5
Εισαγωγή.....	σελ.6

Μέρος Α Τα βασικά ερωτήματα της Περιβαλλοντικής

<u>Εγκληματολογία</u>	σελ.8
Τα βασικά ερωτήματα της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας.....	σελ.9
A.1 Η Ιταλική Θετική Σχολή.....	σελ.10
A.2 Η Γαλλο-βελγική Χαρτογραφική Σχολή.....	σελ.11
A.3 Η Οικολογική Σχολή του Σικάγου.....	σελ.12
A.3.1 Εισαγωγή.....	σελ.12
A.3.2 Το μοντέλο των ομόκεντρων ζωνών- Burgess και Park.....	σελ.13
A.3.3 Η έρευνα των Shaw και McKay.....	σελ.15
A.4 Αξιολόγηση και προσφορά.....	σελ.16

Μέρος Β Νέα ερωτήματα τη νέα περίοδο.....σελ.18

Νέα ερωτήματα τη νέα περίοδο.....	σελ.19
B.1 Αστεακή Κοινωνιολογία.....	σελ.21
B.2 Η πόλη και η πολεοδομία στην Ελλάδα.....	σελ.24
B.3 Περιβαλλοντική Ψυχολογία.....	σελ.26
B.4 Ο αστικός σχεδιασμός και η επίδρασή του στη συμπεριφορά του ανθρώπου.....	σελ.32
B.5 Υπερασπισμός χώρος.....	σελ.34
B.6 Θεωρία ορθολογικής επιλογής.....	σελ.38
B.7 Φυσικός σχεδιασμός και διαχείριση της κίνησης.....	σελ.39
B.8 Η θεωρία των Brantingham.....	σελ.40
B.9 Η προσέγγιση της καθημερινής δραστηριότητας.....	σελ.41
B.10 Θεωρία διάβασης ή διαδρομής- Pathway theory	σελ.45
Η φιλοσοφία των νέων προσεγγίσεων.....	σελ.46

Μέρος Γ Μέθοδοι ανάλυσης στα ερωτήματα της νέας

<u>περιόδου</u>	σελ.47
Μέθοδοι ανάλυσης στα ερωτήματα της νέας περιόδου.....	σελ.48
Γ.1 Χαρτογράφηση του εγκλήματος	σελ.49
Γ.2 Γεωγραφικό προφίλ	σελ.53

Γ.3 Χωρική ανάλυση δεδομένων	σελ.57
Γ.4 Γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών	σελ.58
Γ.5 Έρευνες θυματοποίησης	σελ.60
Γ.6 Έρευνες αυτοομολογούμενης ενοχής	σελ.64
Γ.7 Συλλογή στατιστικών στοιχείων	σελ.65
<u>Μέρος Δ Διασπορά της εγκληματικότητας</u>	σελ.68
Δ.1 Η περιστασιακή πρόληψη.....	σελ.69
Δ.2 Πρόληψη εγκλήματος μέσω περιβαλλοντικού σχεδιασμού.....	σελ.72
Δ.3 Το «ταξίδι στο έγκλημα».....	σελ.74
Δ.4 Η διασπορά της εγκληματικότητας.....	σελ.79
Δ.5 Τάσεις και εφαρμογές της περιστασιακής πρόληψης (situational crime prevention).....	σελ.83
Α. Μεγάλη Βρετανία.....	σελ.83
Β. Ολλανδία.....	σελ.86
Γ. Γερμανία.....	σελ.87
Δ. Βόρεια Αμερική (Η.Π.Α. και Καναδάς).....	σελ.88
Ε. Ελλάδα.....	σελ.89
Επίλογος.....	σελ.92
Περίληψη.....	σελ.94
Βιβλιογραφία.....	σελ.95
Ελληνική.....	σελ.95
Ξενόγλωσση.....	σελ.98
Ιστοσελίδες.....	σελ.102

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της διαδικασίας εκπόνησης διπλωματικής διατριβής στο πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών του τομέα Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου υπό την επίβλεψη της κυρίας Λαμπροπούλου και των μελών της Επιτροπής κ.κ. καθηγητών Φαρσεδάκη και Μαγγανά.

Το θέμα της εργασίας είναι η Περιβαλλοντική Εγκληματολογία και οι προσεγγίσεις που προτείνει. Το κεντρικό σημείο των περιβαλλοντικών προσεγγίσεων για την πρόληψη του εγκλήματος εντοπίζεται στο γεγονός ότι βασίζονται στην αρχή ότι ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος ενυπάρχει σε μία ενιαία κοινωνία και αφετέρου στην ιδέα ότι το περιβαλλοντικό σχέδιο μπορεί να ενισχύσει την έννοια της κοινωνικής συνοχής με απώτερο σκοπό την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας. Στόχος της εργασίας είναι η παρουσίαση των προσεγγίσεων της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας στο έγκλημα και η συμβολή της στη μείωση του εγκληματικού φαινομένου.

Το θέμα της εργασίας κέντρισε το ενδιαφέρον μου και θεώρησα ότι ήταν μία μοναδική ευκαιρία να αναπτύξω και να σχολιάσω τις νέες περιβαλλοντικές προσεγγίσεις και τον τρόπο εφαρμογής τους. Η μεθοδολογία η οποία χρησιμοποίησα ήταν η βιβλιογραφική έρευνα. Οι δυσχέρειες που αντιμετώπισα ήταν κυρίως η σχετικά περιορισμένη ελληνική βιβλιογραφία αφενός και αφετέρου η ποικιλία της ξενόγλωσσης εφόσον το αντικείμενο είχε μελετηθεί από πολλές και τελείως διαφορετικές πλευρές. Επίσης, τα αποτελέσματα των εφαρμογών των περιβαλλοντικών προσεγγίσεων και της περιστασιακής πρόληψης στις ευρωπαϊκές πόλεις ήταν δυσεύρετα αφού δημοσιεύονται κυρίως οι επιτυχημένες εφαρμογές τέτοιων προσπαθειών.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κυρία Λαμπροπούλου τόσο για την εμπιστοσύνη την οποία μου επέδειξε στο χειρισμό του θέματος όσο και για τη βοήθεια που μου παρείχε με την κατάρτιση, τις καίριες υποδείξεις και τις παρατηρήσεις της. Ελπίζω να φανώ αντάξια των προσδοκιών της.

Εισαγωγή

Η Περιβαλλοντική Εγκληματολογία όπως έχει διαμορφωθεί και εξελιχθεί ασχολείται με τη μελέτη του εγκλήματος, της εγκληματικότητας, της θυματοποίησης αφενός σε σχέση με το χώρο, αφετέρου σε σχέση με τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα δραστηριοποιούνται στο χώρο και επηρεάζονται από τους τοπικούς παράγοντες. Παραδοσιακά οι δύο κυριότερες ενασχολήσεις της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας είναι η εξήγηση της τοπικής διασποράς τόσο της εγκληματικότητας όσο και των δραστών, ταυτόχρονα όμως και η προώθηση λύσεων για την περιστασιακή πρόληψη η οποία επικεντρώνεται στη σημασία και στη σπουδαιότητα της ευκαιρίας, όσο αφορά την τέλεση των αδικημάτων, στο ίδιο το αδίκημα παρά σ' εκείνους που το διαπράττουν, στην αποτροπή του αδικήματος, και όχι στην ανακάλυψη και την τιμωρία του δράστη. Στην παρούσα πραγματεία θα επιχειρηθεί η αναζήτηση των βασικών προβληματικών της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας, θα μελετηθεί σε ποιο βαθμό επιτελεί το σκοπό της και αν είναι αποτελεσματική η εφαρμογή των μοντέλων της στην πρόληψη της εγκληματικότητας.

Η ιστορία της μελέτης του τοπικού σχεδιασμού του εγκλήματος και της εγκληματικότητας ξεκινά από την πρώτη περίοδο της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας η οποία τοποθετείται στις αρχές του 19^{ου} αιώνα με την εμφάνιση της Γαλλο-βελγικής Χαρτογραφικής σχολής, της Ιταλικής θετικής σχολής και της σχολής του Σικάγου και η πρώτη αυτή περίοδος παρουσιάζεται στο πρώτο μέρος της εργασίας. Οι σχολές αυτές έθεσαν τις βάσεις για την ανάπτυξη νέων προσεγγίσεων στον τομέα της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας που ως απώτερο στόχο έχουν την αναζήτηση πρακτικών μεθόδων πρόληψης του εγκλήματος. Οι σύγχρονες προσεγγίσεις της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας και οι προβληματισμοί που θέτουν παρουσιάζονται στο δεύτερο μέρος. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι για την ανάπτυξη αυτών των προσεγγίσεων σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η Αστυακή Κοινωνιολογία διότι η αθρόα μετακίνηση των πληθυσμών στα αστικά κέντρα επέφερε αλλαγές τόσο στην πολεοδομία όσο και στη ψυχολογία των κατοίκων θίγοντας την αισθητική και την έννοια του προσωπικού χώρου.

Το τρίτο μέρος ασχολείται με τις νέες μεθόδους συλλογής στοιχείων για τη μέτρηση της εγκληματικότητας, τον εντοπισμό μελλοντικών εγκληματικών στόχων και τις διαδρομές των εγκλημάτων στο χώρο. Με τη χρήση των ηλεκτρονικών

υπολογιστών και των προγραμμάτων χαρτογράφησης η Περιβαλλοντική Εγκληματολογία εισέρχεται σε μία νέα φάση. Στην εργασία γίνεται ειδική μνεία στην χαρτογράφηση που χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει τα είδη του εγκλήματος και τους χάρτες που βοηθούν στη σύνδεση του εγκλήματος με την τοποθεσία, την κυκλοφορία, τον αστικό σχεδιασμό και τις καθημερινές δραστηριότητες των θυμάτων και των δραστών.

Στο τελευταίο μέρος της διπλωματικής εργασίας επιχειρείται αφενός ο έλεγχος των νέων προσεγγίσεων και των εφαρμογών της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας, αφετέρου διερευνάται αν τελικά είναι αποτελεσματική η εφαρμογή νέων στρατηγικών για την εξάλειψη της εγκληματικότητας.

ΜΕΡΟΣ Α

Τα βασικά ερωτήματα της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας

Τα βασικά ερωτήματα της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας

Η Περιβαλλοντική Εγκληματολογία είναι κλάδος της Εγκληματολογίας που χρησιμοποιεί τη γεωγραφία και τη χωρική διάσταση για τη μελέτη του εγκληματικού φαινομένου. Επικεντρώνεται στο ρόλο του χώρου και του τόπου σε σχέση με το χρόνο, την τοποθεσία και το χαρακτήρα των εγκλημάτων. Η διαφορά της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας σε σχέση με τους άλλους κλάδους της Εγκληματολογίας οι οποίοι εστιάζουν κυρίως στη νομική διάσταση του εγκλήματος, το θύτη και το θύμα, είναι ότι ασχολείται με το πλαίσιο στο οποίο λαμβάνει χώρα¹ το έγκλημα (Brantingham και Brantingham, 1991).

Μία από τις κυριότερες προβληματικές της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας αποτέλεσε η αναζήτηση της σχέσης του φυσικού με το κοινωνικό περιβάλλον και το αν η εγκληματικότητα επηρεάζεται από τις οικολογικές διαδικασίες. Παράλληλα μελέτησε αν ο χώρος μιας πόλης μπορεί να δράσει ως ανασταλτικός παράγοντας στην εκδήλωση θετικών φαινομένων και ως ενισχυτικός αρνητικών, όπως η εγκληματικότητα. Πιο συγκεκριμένα, μελετά κατά πόσον οι συνιστώσες του χώρου συσχετίζονται με αστικά, με την έννοια της δομής της πόλης και κοινωνικά χαρακτηριστικά και αν θα πρέπει να συντρέχουν παραπάνω παράγοντες –οικονομικοί, πολιτισμικοί, βιολογικοί- για ορισμένα φαινόμενα.

Οι διάφορες Σχολές που έκαναν την εμφάνισή τους σε Ευρώπη και Αμερική προσπαθούν να διαφωτίσουν τους εύλογους προβληματισμούς της εποχής και έθεσαν τις βάσεις για την ανάπτυξη της έρευνας και της πρόληψης.

¹ Ο όρος «μέρος» αναφέρεται στην γεωγραφική περιοχή με δυσδιάκριτα όρια, όπου οι άνθρωποι μπορούν να συναντηθούν, να εμπλακούν σε διάφορες δραστηριότητες. Ο «χώρος» είναι μία πιο ευρεία έννοια, αλλά οι περιβαλλοντικοί εγκληματολόγοι τον χρησιμοποιούν γιατί μερικές κοινωνικές δραστηριότητες έχουν διαφοροποιηθεί τοπικά.

A. 1 Η Ιταλική Θετική Σχολή

Το 1876 ο Lombroso δημοσίευσε το έργο του « Ο εγκληματίας άνθρωπος» θεμελιώνοντας τη δημιουργία της Ιταλικής Θετικής Σχολής και της επιστήμης της Εγκληματολογίας. Αφού διεξήγαγε έρευνες χρησιμοποιώντας τη θετική μεθοδο-στηριζόμενος στην παρατήρηση και την ανάλυση των φαινομένων- σε μεγάλο αριθμό πτωμάτων τόσο εγκληματιών όσο και σε ζωντανούς ανθρώπους συμπέρανε τη βιολογική κατωτερότητα του εγκληματία και την αποτυχία εξέλιξής του. Είναι γεγονός ωστόσο ότι ο Lombroso χάραξε ένα νέο δρόμο για την Εγκληματολογία.

Παρά την αταβιστική εξήγηση της εγκληματικότητας, ο Lombroso αναγνώρισε τελικά ότι συντρέχουν βιο-ψυχικοί και κοινωνικοί παράγοντες για την τέλεση εγκληματικών πράξεων². Αυτή η διαπίστωση ήταν αποτέλεσμα της επιρροής που είχε η συνεργασία του με τον Ferri, ο οποίος μαζί και με τον Garofalo ήταν οι ιδρυτές της πρώτης Εγκληματολογικής Σχολής. Ενώ ο Lombroso θεμελίωσε την ανάγκη της μελέτης του εγκληματία και όχι μόνο του εγκλήματος και πρώτος χρησιμοποίησε ομάδα ελέγχου,³ ο Ferri κατέταξε τους εγκληματογόνους παράγοντες σε φυσικούς, ανθρωπολογικούς και κοινωνικούς. Σύμφωνα με αυτόν τα κύρια ψυχικά γνωρίσματα των εγκληματιών είναι η ηθική αναισθησία, η έλλειψη προβλεπτικότητας και αυτοσυγκράτησης. Ο Ferri είναι ο πρώτος που προσέγγισε κοινωνιολογικά την εγκληματικότητα και υπήρξε ταυτόχρονα θεμελιωτής της *πολυπαραγοντικής προσέγγισης*⁴.

² Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984, σελ.93.

³ Φαρσεδάκης, 1990, σελ.196.

⁴ Φεργάδη, 1996, σελ 67.

Α. 2 Η Γαλλο-βελγική Χαρτογραφική Σχολή

Η Γαλλο-βελγική χαρτογραφική Σχολή είναι η πρώτη σχολή Εγκληματολογίας που μελέτησε τα κοινωνικά φαινόμενα, μεταξύ των οποίων και την εγκληματικότητα, με τη βοήθεια της στατιστικής.

Οι ιδρυτές της Σχολής είναι οι Quetelet και Guerry. Πρώτος ο Quetelet θεώρησε τη στατιστική ως κύριο μέσο μελέτης της ανθρώπινης συμπεριφοράς και την εφάρμοσε στην παρατήρηση της εγκληματικότητας. Κεντρική του ιδέα ήταν ότι είναι δυνατή η δημιουργία νόμων που να περιγράφουν κανονικότητες - ιδιαίτερα με τη στατιστική μέθοδο μπορούν να ελεγχθούν οι εγκληματικές τάσεις⁵. Επίσης, αξιοποίησε τη σταθερότητα με την οποία επαναλαμβάνονταν τα εγκλήματα και αφού ανέλυσε τα στατιστικά δεδομένα της περιόδου 1826-1829, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι είναι δυνατή μία πρόβλεψη της εγκληματικότητας⁶.

Εκτός των άλλων, ο Γάλλος στατιστολόγος μελέτησε το ρόλο του κλίματος στην κατανομή της εγκληματικότητας⁷ διατυπώνοντας τον περίφημο θερμικό νόμο. Βασιζόμενος σε στατιστικά δεδομένα διαπραχθέντων εγκλημάτων στη Γαλλία και συσχετίζοντας το φυσικό περιβάλλον με την εξέλιξη της εγκληματικότητας, ερμήνευσε τις διαφοροποιήσεις τους λαμβάνοντας υπόψη ότι τους χειμερινούς μήνες υπάρχει αύξηση εγκλημάτων λόγω αναγκών που καλύπτονται δυσκολότερα σε σχέση με το καλοκαίρι, οπότε συμβαίνουν περισσότερα εγκλήματα πάθους⁸.

Ο Guerry δημοσιεύοντας το 1833 το έργο του *Essai sur la statistique morale de la France* (Δοκίμιο της ηθικής στατιστικής της Γαλλίας) εντόπισε ότι τα οικονομικά υψηλότερα διαμερίσματα εμφάνιζαν μεγαλύτερα ποσοστά εγκληματικότητας κατά της ιδιοκτησίας σε αντίθεση με τα χαμηλότερα. Η μέθοδος που ακολούθησε ήταν να χαρτογραφήσει γεωγραφικά τη Γαλλία κατά είδος εγκλήματος επιζητώντας ταυτόχρονα συσχετισμό μεταξύ της εγκληματικότητας και οικονομικών, δημογραφικών, εκπαιδευτικών πολιτικών, πολιτισμών συνθηκών της εκάστοτε περιοχής⁹.

⁵ Φαρσεδάκης, 1990, σελ.127.

⁶ Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984, σελ. 87.

⁷ Χάιδου, 1996, σελ.120.

⁸ Φεργάδη, 1996, σελ 57.

⁹ Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984, σελ. 87.

Α. 3 Η Οικολογική Σχολή του Σικάγου

Α.3.1 Εισαγωγή

Η πολιτισμική ανομοιομορφία της πόλης του Σικάγου σε συνδυασμό με την εμπορική και βιομηχανική της ανάπτυξη δημιούργησαν πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη θεωριών και ερευνών που προώθησαν την κοινωνιολογική και εγκληματολογική σκέψη στο τέλος του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η οικολογική Σχολή του Σικάγου εμπνευσμένη μεταξύ άλλων από τη Γαλλο-βελγική χαρτογραφική Σχολή προσπάθησε να μελετήσει τις επιδράσεις του αστικού περιβάλλοντος στη διαμόρφωση της ατομικής και συλλογικής ζωής.¹⁰

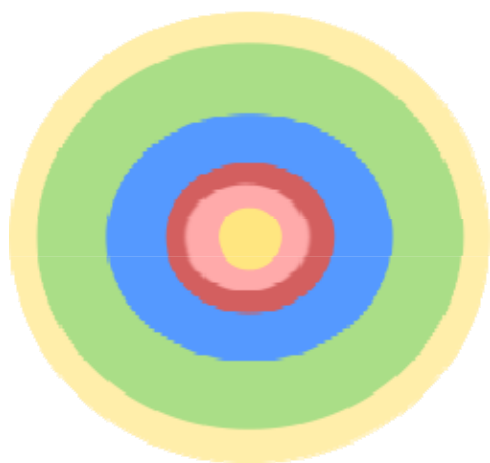
Τα μέλη της Σχολής του Σικάγου με τις μελέτες τους αναζήτησαν στοιχεία για το αν η αστικοποίηση και η αυξανόμενη κοινωνική κινητικότητα ήταν οι λόγοι των σύγχρονων κοινωνικών προβλημάτων της πόλης. Αρχικά το Σικάγο ήταν ένα φυσικό περιβάλλον το οποίο ως το 1860 ήταν μία μικρή πόλη 10.000 κατοίκων. Μέχρι το 1910 ο πληθυσμός ξεπέρασε τα δύο εκατομμύρια. Η ταχύτητα της αύξησης οφειλόταν στην εισροή μεταναστών με αποτέλεσμα την ύπαρξη άστεγων, κακών συνθηκών διαβίωσης και εργασία με χαμηλούς μισθούς και αυξημένο ωράριο.

Η Σχολή του Σικάγου επικεντρώθηκε στην ανθρώπινη συμπεριφορά, όπως αυτή καθορίζεται από τις κοινωνικές δομές και τους παράγοντες του φυσικού περιβάλλοντος και όχι στα γενετικά και προσωπικά χαρακτηριστικά. Σύμφωνα με τη Σχολή, το φυσικό περιβάλλον της κοινότητας είναι ο κυριότερος παράγοντας στη διαμόρφωση της ανθρώπινης συμπεριφοράς και η πόλη λειτουργεί ως μικρόκοσμος. *«Σ' αυτές τις μεγάλες πόλεις, όπου όλα τα πάθη και όλη η ενέργεια του ανθρώπινου είδους απελευθερώνονται, είμαστε όλοι σε θέση να μελετήσουμε τη διαδικασία του πολιτισμού σαν να ήταν κάτω από ένα μικροσκόπιο.»*¹¹

¹⁰ Φαρσεδάκης, 1990, σελ. 392.

¹¹ Park, 1928, σελ. 890.

A.3.2. Το μοντέλο των ομόκεντρων ζωνών- Burgess και Park

Εικόνα 1. Concentric zone model ■ Commuter zone ■ Residential zone ■ Working class zone ■ Zone of transition ■ Factory zone ■ Central Business District¹²

Το μοντέλο των ομόκεντρων ζωνών (Concentric ring model) είναι ένα από τα θεωρητικά μοντέλα ερμηνείας των αστικών κοινωνικών δομών. Είναι γνωστό και ως το μοντέλο Burgess από το όνομα του δημιουργού του Ernest Burgess το 1925. Ο Burgess στο βιβλίο «The City», υποστήριξε ότι υπάρχει περιβάλλον για τη ζωή των ανθρώπων ανάλογο με των ζώων και των φυτών, στο οποίο μπορεί να οργανωθεί η δραστηριότητά τους βιολογικά με τη μορφή της κοινότητας και πολιτιστικά με τη δημιουργία κοινωνίας αντίστοιχα¹³. Εκτός όμως από τον Burgess και ο R. Park με τη σειρά του, θεώρησε ότι οι ταχύτατα αναπτυσσόμενες πόλεις χωρίζονταν σε συνοικίες ή ζώνες οι οποίες καθορίζονταν από φυσικά και λειτουργικά στοιχεία όπως λεωφόρους, εργοστάσια, σιδηροδρομικούς σταθμούς και άλση¹⁴.

Το μοντέλο του Park για το Σικάγο ήταν το πρώτο που εξήγησε την κατανομή των κοινωνικών ομάδων στις αστικές περιοχές. Απεικονίζει τη χρήση του αστικού χώρου με ομόκεντρους κύκλους. Η κεντρική εμπορική περιοχή (Central Business District - CBD) ήταν στο μέσο του μοντέλου και η πόλη επεκτεινόταν σε ζώνες γύρω από το κέντρο με διαφορετική χρήση της καθεμιάς. Η επόμενη ζώνη είναι μία

¹² Internet geography (<http://www.bennett.karoo.net/topics/landuse>).

¹³ Ζαραφωνίτου, 1996, σελ. 88.

¹⁴ Φαρσεδάκης, 1990, σελ. 393.

μεταβατική περιοχή με εμπορική και βιομηχανική κίνηση και κατοικίες. Στη συνέχεια ακολουθεί η ζώνη των εργατικών κατοικιών, τα εσωτερικά προάστια (Inner Suburbs/ inner city) και η ζώνη των μεσοαστικών κατοικιών, τα εξωτερικά προάστια (Outer Suburbs). Τέλος υπάρχει η ζώνη των προαστίων και οικισμών όπου διαμένουν όσοι μετακινούνται καθημερινά επειδή διαφέρει ο τόπος εργασίας με τον τόπο κατοικίας τους¹⁵.

Στο μοντέλο των ομόκεντρων ζωνών είναι εμφανές ότι υπάρχει μία απόσταση της κεντρικής εμπορικής περιοχής με εκείνη της εύπορης ζώνης των προαστίων. Οι ευκατάστατες οικογένειες είχαν την τάση να διαμένουν όσο το δυνατόν πιο μακριά από το κέντρο. Επίσης η αύξηση του πληθυσμού του Σικάγου είχε ως αποτέλεσμα την επέκταση της κεντρικής εμπορικής ζώνης, αφού έρχονταν όλο και περισσότεροι εργαζόμενοι και λόγω του ότι αυξανόταν ο πληθυσμός, οι υπόλοιπες ζώνες σταδιακά διέδρυναν τα σύνορά τους μεγαλώνοντας γενικότερα την πόλη.

¹⁵ Ζαραφωνίτου, 1996, σελ. 88.

A.3.3 Η έρευνα των Shaw και McKay

Το 1942 με το έργο «*Juvenile Delinquency and Urban Areas*» οι Shaw και McKay παρουσίασαν τα αποτελέσματα της έρευνας που διεξήγαγαν στην πόλη του Σικάγου. Κατά τον Shaw η έννοια της ζώνης της εγκληματικότητας αποτελεί μία φυσική ζώνη μέσα στην οποία η εγκληματικότητα αποτελούσε κανόνα¹⁶.

Η έρευνα περιέλαβε δείγμα από 55.998 αγόρια, ανήλικους παραβάτες ηλικίας 10 έως 16 ετών από το Σικάγο την περίοδο 1900-1927. Ο Shaw χώρισε την πόλη σε τετράγωνα μήκους ενός μιλίου ανά πλευρά προκειμένου να βρει τη σχέση του αριθμού των εγκληματιών που έμεναν σε αυτά τα τετράγωνα με το συνολικό αριθμό κατοίκων ίδιας ηλικίας και φύλου¹⁷. Τα πορίσματα ήταν καταρχάς ότι τα ποσοστά της εγκληματικότητας σχετίζονται με τη συνοικία, επειδή ήταν μεγαλύτερα στο κέντρο της πόλης. Τα υψηλότερα ποσοστά εμφανίστηκαν στην περιοχή γύρω από το κεντρικότερο σημείο το οποίο κατοικούνταν από χαμηλά οικονομικά στρώματα όπως μετανάστες, εκδιδόμενες γυναίκες, άτομα με φυματίωση ή διανοητικά προβλήματα¹⁸. Επίσης, παρά το γεγονός ότι κατά καιρούς παρατηρούνταν πληθυσμιακή κινητικότητα στις περιοχές αυτές, εκείνες δεν έπαυαν να διατηρούν τα χαρακτηριστικά τους όσον αφορά στα επίπεδα εγκληματικότητας.

Γενικότερα, οι Shaw και McKay κατέληξαν στο ότι το χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο των κατοίκων μιας περιοχής σχετίζεται με την εθνική ετερογένεια και την κινητικότητα του πληθυσμού και κατά συνέπεια με το έγκλημα¹⁹.

¹⁶ Φαρσεδάκης, 1990, σελ. 393.

¹⁷ Shaw, 1972, σελ. 70.

¹⁸ Ζαραφονίτου, 1996, σελ. 89.

¹⁹ Shaw, 1972, σελ. 71.

A. 4 Αξιολόγηση και προσφορά

Ενώ οι χαρτογραφικές μελέτες της Γαλλο-βελγικής Σχολής έθεσαν τις βάσεις για τη χρησιμοποίηση της στατιστικής μεθόδου στη μελέτη της εγκληματικότητας, από τα βασικότερα επιτεύγματα της Ιταλικής Θετικής Σχολής είναι ότι το έγκλημα άρχισε να ερευνάται ως μια κοινωνική και ανθρώπινη πραγματικότητα και όχι ως απλή νομική έννοια.

Ενώ η Ιταλική Σχολή αντιλήφθηκε τη σημασία της αντεγκληματικής πολιτικής και την πρόληψη του εγκλήματος και ο Ferrri έκανε λόγο για τη δημιουργία μεγαλύτερων δρόμων και καλύτερο φωτισμό τη νύχτα για να αποφεύγονται οι κλοπές, η Γαλλο-βελγική Σχολή εισήγαγε την έννοια του *σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας*. Στην Ιταλική Θετική Σχολή και ειδικότερα στον Ferrri οφείλεται η διεπιστημονική εξήγηση του εγκληματικού φαινομένου²⁰ και η χαρτογράφηση της εγκληματικότητας αναδεικνύεται σε ένα χρήσιμο εργαλείο για την ανάλυση πληροφοριών για την εγκληματικότητα, εφόσον δίνεται η δυνατότητα να ενοποιηθεί και να οπτικοποιηθεί πλήθος δεδομένων.

Η Σχολή του Σικάγου είχε καταλυτική επιρροή στην επιστήμη της Εγκληματολογίας. Σ' αυτήν οφείλεται η θεμελίωση της κοινωνιολογικής προσέγγισης του εγκλήματος με τη μετατόπιση της έρευνας για το έγκλημα από το άτομο στην κοινωνική δομή. Οι αναλύσεις της βοήθησαν ώστε να δοθεί μία πληρέστερη εικόνα για την εγκληματική συμπεριφορά μέσα από τη μελέτη των κοινωνικών δομών και της κοινωνικής οικολογίας²¹. Η Σχολή βοήθησε επίσης στη γνώση της λειτουργίας κάποιων επιμέρους μηχανισμών της πόλης, εντοπίζοντας την ύπαρξη σχέσης ανάμεσα στα εξωτερικά φυσικά χαρακτηριστικά της πόλης και την κοινωνική δομή. Η διεξαγωγή κοινωνιολογικών ερευνών πεδίου και η συλλογή υλικού μέσω της παρατήρησης προώθησαν την εμπειρική έρευνα, στοιχείο απαραίτητο για τη μελέτη και ερμηνεία του αστικού φαινομένου²², δηλαδή του δομημένου κοινωνικού χώρου.

Στη Σχολή του Σικάγου ασκήθηκε κριτική για τη συσχέτιση της ανθρώπινης οικολογίας με εκείνης των ζώων και των φυτών. Επίσης ότι οι ανθρώπινες κοινωνίες καθορίζονται από πολιτισμικές και νομικές επιταγές που δεν μπορούν να

²⁰ Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984, σελ. 94.

²¹ Maguire, Morgan και Reiner, 1997, σελ. 48.

²² Νικολαΐδου, 1993, σελ. 192-193.

παραλληλιστούν με αυτές των νόμων της φύσης και της επικράτησης του ισχυρότερου.²³

²³ Τσαλίκογλου, 1990, σελ. 24.

ΜΕΡΟΣ Β

Νέα ερωτήματα τη νέα περίοδο

Νέα ερωτήματα τη νέα περίοδο

Η κλασική Εγκληματολογία το 19^ο αιώνα ήταν επικεντρωμένη στο είδος του εγκλήματος και το αποτέλεσμα που είχαν οι νομικές κυρώσεις στην πρόληψη του εγκλήματος. Στο τέλος όμως του αιώνα το ενδιαφέρον μετατοπίστηκε στον εγκληματία άνθρωπο και οι αιτίες για την εγκληματική συμπεριφορά αναζητήθηκαν κυρίως στη δομή της προσωπικότητας του δράστη. Συνεπώς, υπήρξε ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για τις βιολογικές, ψυχολογικές και κοινωνιολογικές θεωρίες. Τη δεκαετία του '50 η Σχολή του Σικάγου εγκαθιστά τη σύνδεση ανάμεσα στην εγκληματικότητα, την κατοικία και τις κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες.

Με την εμφάνιση της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας τη δεκαετία του 1960, το ενδιαφέρον για το έγκλημα παίρνει άλλες διαστάσεις. Στο σημείο αυτό θα τοποθετούσα χρονικά τη δεύτερη, τη νέα περίοδο της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας, διότι την εποχή αυτή γίνονται αντικείμενο μελέτης το περιβάλλον και τα χαρακτηριστικά της σκηνής του εγκλήματος.

Το 1972 ο Oscar Newman με το βιβλίο του «Defensible Space» και την πρόληψη μέσω του περιβαλλοντικού σχεδιασμού που προτείνει, θέτει τις βάσεις της νέας περιόδου. Τα χρόνια που ακολούθησαν συνεχίστηκε η έρευνα για την τοπική διασπορά της εγκληματικότητας και των εγκληματιών, με βάση τόσο τις προσεγγίσεις που ανέπτυξαν οι εκπρόσωποι της Σχολής του Σικάγου όσο και με τις θεωρίες του Newman και των Brantingham.

Ο Fred Taylor (1980) θεωρεί ότι οι σύγχρονες προσεγγίσεις της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας είναι ελλιπείς, διότι αγνοούν τους κοινωνικούς παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση των δεικτών της εγκληματικότητας. Υποστηρίζει ότι οι πολιτισμικές μεταβλητές και οι κοινωνικοί παράγοντες, όσο και ο αστικός σχεδιασμός, επηρεάζουν τα επίπεδα της εγκληματικότητας σε κάθε γειτονιά. Ο ανθρωπολόγος Sally Merry υποστηρίζει ότι οι νέες προσεγγίσεις και συγκεκριμένα αυτή του «υπερασπίσιμου χώρου» είναι απαραίτητες για την πρόληψη, αλλά από μόνες τους δεν επαρκούν. Ακόμα κι αν η αρχιτεκτονική δημιουργεί υπερασπίσιμους χώρους, ενδεχομένως να μην τους υπερασπιστούν οι κάτοικοι αν υπάρχει μεγάλη εθνική ετερογένεια των κατοίκων με αποτέλεσμα να μην παρεμβαίνουν στις υποθέσεις των άλλων.

Η Περιβαλλοντική Εγκληματολογία τα τελευταία χρόνια επικεντρώνεται στην εξήγηση των σχέσεων ανάμεσα στην αστικοποίηση, την εκβιομηχάνιση και το έγκλημα. Αναζητά το πώς και το γιατί διαφορετικές βιομηχανικές περιοχές παράγουν διαφορετικά είδη εγκλήματος στη μετα-βιομηχανική πόλη. Η μείωση των παραδοσιακών εμπορικών περιοχών, η διαρκώς μεταβαλλόμενη φύση του εσωτερικού της πόλης και η δημιουργία νέων εμπορικών κέντρων έξω από την πόλη σε συνδυασμό με τις νέες κατοικίες γεννούν νέες γεωγραφίες εγκλημάτων²⁴.

Το σημαντικότερο όμως στοιχείο της πρόληψης του εγκλήματος, όπως έχει διαμορφωθεί κατά τη νέα εποχή, είναι η μείωση της ανασφάλειας του πληθυσμού, με έμφαση στη συμμετοχική φύση της κοινωνίας πολιτών. Με την πάροδο των ετών, το έγκλημα και η ανασφάλεια έγιναν σταδιακά θέματα τεράστιας σημασίας για τις κυβερνήσεις, ως φαινόμενα παθολογίας του περιβάλλοντος των πόλεων. Η απαίτηση για ασφάλεια διατυπώνεται συχνά και προβάλλεται από τους δήμους, τις κοινότητες και από τους πολίτες, πολλές φορές με την υποκίνηση και παρότρυνση των μέσων μαζικής ενημέρωσης²⁵.

Η έμφαση λοιπόν στην ασφάλεια και στην εξάλειψη του φόβου των κατοίκων της πόλης είναι η επιταγή της εποχής. Οι προτεραιότητες των προσεγγίσεων της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας προσανατολίζονται με τη σειρά τους στη δημιουργία ασφαλούς περιβάλλοντος για τους πολίτες.

²⁴ Bottoms και Wiles, 1997, σελ. 59.

²⁵ Κουλούρης, 2008, σελ. 44-46.

B. 1 Αστεακή²⁶ Κοινωνιολογία

Η εξέλιξη και δόμηση των σχέσεων των παραγωγικών δυνάμεων εκφράζεται μέσα από τη δημιουργία της πόλης. Η πόλη είναι ένα σύστημα κοινωνικο-οικονομικό ταυτόχρονα όμως αλληλένδετο με όλους τους άλλους οικισμούς μιας χώρας²⁷, ενώ κατά τον Max Weber εμφανίζει ποικιλία κοινωνικών σχηματισμών και μορφών που δημιουργεί η ζωή μέσα σ' αυτή²⁸.

Η εκβιομηχάνιση των αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων κοινωνιών σε συνδυασμό με την εξέλιξη της γεωργίας, των υπηρεσιών, των μέσων επικοινωνίας και μεταφοράς επέδρασαν εντυπωσιακά στην πόλη²⁹. Η νέα τεχνολογία διαδραμάτισε κεντρικό ρόλο στην επικοινωνία και τη μεταφορά των ανθρώπων με διαφορετικούς τρόπους και από μεγάλες αποστάσεις, συμβάλλοντας έτσι στη μετάβαση από τη ζωή σε κλειστού τύπου κοινωνίες, σε μεγαλουπόλεις. Ο κοινωνιολόγος Amos Hawley διέκρινε τέσσερα ιστορικά στάδια τα οποία διάνυσε η καθημερινή κοινωνική ζωή: το χωριό, την κωμόπολη, την πόλη και τη μητρόπολη³⁰. Από το πρώτο στο τελευταίο στάδιο, έχουν σημειωθεί δραματικές αλλαγές τόσο στην καθημερινή ζωή όσο και στην εξέλιξη του εγκλήματος.

Υπό τις νέες αυτές συνθήκες οι πληθυσμοί μετανάστευσαν στις πόλεις εντείνοντας τις διαφορές και τις αντιθέσεις στο αστικό περιβάλλον. Η πόλη συνεπώς δεν είναι μία ομοιογενής μονάδα, αλλά ένας περίπλοκος οργανισμός αποτελούμενος από ετερογενείς υποπεριοχές (subareas) με διαφορετικά χαρακτηριστικά και πληθυσμούς³¹.

Με την πληθώρα αγαθών και πληθυσμού, αποδυναμώνεται ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος και το έγκλημα γίνεται μία καθημερινότητα. Η μητρόπολη συγκεντρώνει τελικά όλο και μεγαλύτερο πληθυσμό, ψηλότερα κτίρια και πολυπλοκότερο σύστημα μεταφορών.

Ο κυριότερος παράγοντας που καθορίζει τη δομή και το χαρακτήρα της πόλης είναι ο οικονομικός. Ο τρόπος παραγωγής και το οικονομικό σύστημα προκαλούν αναπόφευκτα αντιθέσεις με αποτέλεσμα να επέρχεται ταξικός διαχωρισμός των

²⁶ Ονομάζεται και Αστεακή Κοινωνιολογία, όπως επίσης Κοινωνιολογία των πόλεων.

²⁷ Λουκάκης, 1984, σελ. 389.

²⁸ Μανωλεδάκης, 1981, σελ. 58.

²⁹ Λουκάκης, 1984, σελ. 389.

³⁰ Felson, 1994, σελ. 46.

³¹ Burgess και Bogue, 1967, σελ. 93.

κατοίκων που αντικατοπτρίζεται στο πως δομείται η πόλη³². Οι πόλεις αποτελούν το κέντρο κάθε αλλαγής η οποία βασίζεται στην καινοτομία, στο επιχειρηματικό πνεύμα και στην οικονομική μεγέθυνση. Η πόλη αντιπροσωπεύει, έτσι, όχι μόνο την πληθυσμιακή συγκέντρωση στα αστικά κέντρα αλλά και τη συγκέντρωση των οικονομικών κεφαλαίων, της διασκέδασης, των αναγκών.

Τα αστικά κέντρα χωρίζονται, σύμφωνα με τον Felson στην κεντρική περιοχή των επιχειρήσεων, στην περιοχή διασκέδασης, τη βιομηχανική περιοχή, στους δίαυλους μεταφοράς και τα «αστικά χωριά», δηλαδή τα προάστια. Η κεντρική περιοχή των επιχειρήσεων είναι η καρδιά της σύγχρονης πόλης επειδή συγκεντρώνει τις δουλειές, την αγορά και το σύστημα μεταφορών που την τροφοδοτεί με ανθρώπους. Το κυκλοφοριακό σύστημα της πόλης αποτελείται από τα μέσα μεταφοράς όπως τα αυτοκίνητα, τους υπόγειους σιδηρόδρομους, τα τραίνα, τα λεωφορεία, τους σταθμούς και τις στάσεις τους. Το χαρακτηριστικό του συστήματος μεταφοράς είναι η καθημερινή διακίνηση αγνώστων εκθέτοντάς τους σε περιορισμένο κοινωνικό έλεγχο³³.

Εκτός όμως από την οικονομική είναι απαραίτητη και η κοινωνική ενσωμάτωση προκειμένου να επιτευχθεί η αστικοποίηση³⁴ των κατοίκων. Αναπτύσσεται ένα πλέγμα κοινωνικών και πολιτισμικών σχέσεων ανάμεσα σε πληθυσμούς διαφορετικών χαρακτηριστικών και αξιών που πρέπει να συνυπάρξουν. Ο συγκεντρωτισμός των πόλεων εξελίσσεται διαρκώς, εξαπλώνεται ο πολεοδομικός ιστός τους και αρθρώνονται διάφορες λειτουργίες των πόλεων που είναι απαραίτητες για την ομαλή και πλήρη συνύπαρξη των κατοίκων³⁵.

Η μορφή της πόλης αποτελεί αντικείμενο μελέτης των θεωρητικών που προσπαθούν να εξηγήσουν το πώς προέκυψε η συγκεκριμένη μορφή. Η θεωρία των ομόκεντρων ζωνών των Park και Burgess το 1925, περιγράφει πως η πόλη αποτελείται από ομόκεντρους δακτυλίους με πυρήνα το εμπορικό κέντρο που αποτελεί την πιο σημαντική περιοχή για την ανάπτυξη του εμπορίου, των επιχειρήσεων και της παραγωγής γενικότερα³⁶.

Το 1939 ο οικονομολόγος Homer Hoyt τόνισε τη σημασία του κυκλοφοριακού δικτύου σχετικά με τη χρήση γης στην πόλη, προτείνοντας τη θεωρία

³² Λουκάκης, 1984, σελ. 390.

³³ Felson, 1994, σελ. 49.

³⁴ Λουκάκης, 1984, σελ. 391.

³⁵ Λουκάκης, 1984, σελ. 391.

³⁶ Ζαραφονίτου, 1996, σελ. 88.

των τομέων. Ο Hoyt θεώρησε ότι οι πόλεις εμφάνιζαν την τάση να επεκτείνονται σε τομείς που εκπορεύονται από την κεντρική εμπορική περιοχή και κατευθύνονται σε κύριες συγκοινωνιακές αρτηρίες. Το συγκοινωνιακό δίκτυο δημιουργεί μεγαλύτερες δυνατότητες επικοινωνίας αυξάνοντας την αξία της αστικής γης και επηρεάζοντας τις δραστηριότητες που θα αναπτυχθούν σε κάθε τομέα³⁷. Ο κάθε τομέας γης καθορίζεται από ένα σημαντικό παράγοντα για την έκταση και την ανάπτυξη του. Πιο συγκεκριμένα, η βιομηχανία επεκτείνεται με βάση τους σιδηρόδρομους και τα λιμάνια, οι εμπορικές επιχειρήσεις με βάση κεντρικές συγκοινωνιακές αρτηρίες ενώ οι περιοχές κατοικίας βρίσκονται γύρω από τις άλλες περιοχές³⁸.

Οι Chauncy Harris και Edward Ullman προσπάθησαν να εξηγήσουν την πολυκεντρική οργάνωση της πόλης που καθορίζεται από τη διαρκή μετατόπιση διαφόρων λειτουργιών των κατοίκων και τη γη που καταλαμβάνει κάθε μια από αυτές τις λειτουργίες³⁹. Το μοντέλο περιγράφει τη διάταξη της πόλης. Σύμφωνα με αυτό, πολλές πόλεις μεγαλώνουν σε πυρήνες παρά γύρω από μία κεντρική εμπορική περιοχή. Ορισμένοι από αυτούς τους πυρήνες προϋπήρχαν ενώ άλλοι προέκυψαν από την αστικοποίηση. Κεντρική ιδέα της θεωρίας των πυρήνων είναι ότι διαφορετικές δραστηριότητες όπως η βιομηχανία και ο τόπος διαμονής, έχουν διαφορετικές προτεραιότητες και ειδικές ανάγκες όπως πρόσβαση σε συγκοινωνιακά δίκτυα. Σύμφωνα με το μοντέλο των «πολλαπλών πυρήνων» η πόλη δεν αναπτύσσεται στατικά γύρω από ένα μόνο σημείο αλλά γύρω από πολλούς πυρήνες με διαφορετικές λειτουργίες και ανεξάρτητη επέκταση⁴⁰.

³⁷ Νικολαΐδου, 1993, σελ. 187.

³⁸ Riley, 1958, σελ. 176.

³⁹ Αραβαντινός, 2007, σελ. 49.

⁴⁰ Νικολαΐδου, 1993, σελ. 188.

B. 2 Η πόλη και η πολεοδομία στην Ελλάδα

Κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου η αρχιτεκτονική των ελληνικών πόλεων επηρεάστηκε από το τότε μοντέρνο εποχή κίνημα το οποίο αναγνωρίστηκε και επίσημα το 1928 από το Διεθνές Συνέδριο Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής. Η βασική ιδέα του κινήματος ήταν ότι το αρχιτεκτονικό έργο πρέπει να εκφράζει τη λογική και τις τεχνικές δυνατότητες της εποχής του εξυπηρετώντας τις ανάγκες μιας δυναμικά εξελισσόμενης κοινωνίας⁴¹.

Οι κοινωνικές και οικονομικές αναλύσεις του δομημένου χώρου επιχειρούν να συμπληρώσουν τον συνήθως περιγραφικό χαρακτήρα της ιστορίας του αστικού σχεδιασμού και του κατασκευασμένου χώρου της πόλης. Επικεντρώνονται στην ερμηνεία της αντιστοιχίας του φυσικού χώρου της πόλης με την οργάνωσή του ενώ κεντρική υπόθεση της κατεύθυνσης είναι ότι ο φυσικός χώρος της πόλης είναι κοινωνικό προϊόν και υπόκειται σε μια ορισμένη κοινωνική⁴² κατά την οποία θα πρέπει να δημιουργείται επικοινωνιακή σχέση με τον κατασκευασμένο χώρο.

Την περίοδο εκείνη οι νέες αυτές αντιλήψεις εκφράστηκαν στην Ελλάδα με τη Χάρτα των Αθηνών (1931). Οι θεωρητικές αρχές της αποτέλεσαν σημείο αναφοράς στις επιλογές για την πολεοδομική διαμόρφωση αφού σύμφωνα με αυτές, η διάρθρωση της πόλης στηρίζεται στη βάση τεσσάρων κύριων λειτουργιών της- κατοικία, αναψυχή, εργασία και κυκλοφορία. Όμως η έλλειψη προγραμματισμού, η κυριαρχία του ιδιωτικού συμφέροντος, η μη ορθολογική χρήση της γνώσης των ειδικών και ο κατακερματισμός της γης σε μικρά αγροτεμάχια ήταν οι λόγοι για τους οποίους δεν ευδοκίμησε το όραμα για μία ιδανική πόλη⁴³.

Ο αυστηρός πολεοδομικός σχεδιασμός όπως εκφράστηκε μέσα από τις αρχές της Χάρτας αποσκοπούσε στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και ως ένα βαθμό πέτυχε το σκοπό του- περισσότεροι χώροι αναψυχής, δημόσιοι και ελεύθεροι χώροι, πιο υγιεινές κατοικίες. Κατά κύριο λόγο όμως η ενότητα του κοινωνικού χώρου διασπάστηκε και επήλθε κατακερματισμός στον πολεοδομικό ιστό οξύνοντας ταυτόχρονα τις κοινωνικές ανισότητες⁴⁴.

⁴¹ Νικολαΐδου, 1993, σελ.195.

⁴² Κομνηνός, 1986, σελ. 20.

⁴³ Νικολαΐδου, 1993, σελ. 197.

⁴⁴ Νικολαΐδου, 1993, σελ. 198.

Η χώρα μας πέρασε στη φάση της αστικοποίησης⁴⁵ μετά το 1920 χωρίς ουσιαστικά να έχει περάσει από μια βιομηχανική επανάσταση. Η υποβάθμιση των συνθηκών ζωής και εργασίας στην ύπαιθρο σε συνδυασμό με την εισροή 1.200.000 μικρασιατών προσφύγων το 1922 είχαν αποτέλεσμα την αύξηση του πληθυσμού των πόλεων. Παρόλη όμως αυτή τη συγκέντρωση πληθυσμού δεν παρατηρήθηκε ταυτόχρονη εξέλιξη της δομής και της οργάνωσης των διαφόρων τομέων της οικονομίας και της απασχόλησης⁴⁶, στοιχεία απαραίτητα τόσο για την απορρόφηση του νέου εργατικού δυναμικού όσο και για την εξασφάλιση της ποιότητας της ζωής τους.

Εξαιτίας αυτής της έλλειψης αναδιοργάνωσης και αναζωογόνησης του παραγωγικού και οικονομικού μηχανισμού, η ελληνική κοινωνία εμφανίζει χαρακτηριστικά όπως επιμονή στη μικροεπένδυση σε γη, κεφαλαιακές συσσωρεύσεις με καταναλωτικό και όχι επενδυτικό χαρακτήρα και υποτονικότητα στους παραγωγικούς τομείς. Πιο συγκεκριμένα στην πολεοδομία δεν υπάρχει σωστή οργάνωση του χώρου με συνέπεια τυχαία εγκατάσταση δραστηριοτήτων και ανάμιξη ασυμβίβαστων χρήσεων γης, έλλειψη κοινωνικού εξοπλισμού όπως ακατάλληλοι τρόποι στέγασης μεγάλου μέρους του πληθυσμού⁴⁷, ανυπαρξία τεχνικής υποδομής και τεράστιες κυκλοφοριακές δυσχέρειες⁴⁸.

⁴⁵ Η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας καταγράφει τους οικισμούς με πληθυσμό τουλάχιστον 10.000 κατοίκους ως *πόλεις*. Τους οικισμούς με 2.000-10.000 κατοίκους ως *κομπολεις* και με λιγότερο από 2.000 κατοίκους ως *κόμες* (χωριά). Στην Ελλάδα θεωρούνται πόλεις οι οικισμοί που έχουν πληθυσμό τουλάχιστον 10.000 κατοίκους. Σε ειδικές όμως περιπτώσεις, οι πόλεις μπορεί να έχουν και λιγότερους από 10.000 κατοίκους αν πρόκειται για παράδειγμα για πρωτεύουσα νομού.

⁴⁶ Αραβαντινός, 2007, σελ. 37.

⁴⁷ Περιοχές πολυκατοικιών με ψηλές πυκνότητες και αυθαίρετα.

⁴⁸ Αραβαντινός, 2007, σελ. 39.

B. 3 Περιβαλλοντική Ψυχολογία

Οι επεμβάσεις του ανθρώπου στο φυσικό περιβάλλον και η δημιουργία τεχνητού περιβάλλοντος λόγω της αυξανόμενης αστικοποίησης και της τεχνολογικής ανάπτυξης έχουν σημαντικές επιπτώσεις στη ψυχολογία του ανθρώπου. Η Περιβαλλοντική Ψυχολογία που αναπτύχθηκε για την πρόβλεψη, την πρόληψη και την αντιμετώπιση των επιπτώσεων αυτών, μελετά την αλληλεπίδραση μεταξύ του φυσικού και τεχνητού περιβάλλοντος αφενός, και της συμπεριφοράς του ατόμου αφετέρου.

Η πόλη δημιουργεί στους κατοίκους πολύπλευρα οικιστικά και πολεοδομικά προβλήματα. Ορισμένα από αυτά είναι η συνεχής εξάπλωση του αστικού ιστού, η συνεχιζόμενη αύξηση του πληθυσμού των αστικών κέντρων και αστικών περιφερειών, η συρρίκνωση φυσικών οικολογικών πόρων και η υπονόμηση των ευαίσθητων ισορροπιών των κρίσιμων οικοσυστημάτων στις ευρύτερες περιφέρειες των αστικών κέντρων. Επίσης, η υποβάθμιση της πολιτισμικής κληρονομιάς και της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας και η απώλεια της αισθητικής στα περισσότερα αστικά κέντρα δυσχεραίνουν την ομαλή διαβίωση στην πόλη.

Επιπροσθέτως, η διεύρυνση της κοινωνικής αποξένωσης, η ανωνυμία, η απουσία κοινωνικής αλληλεγγύης και η επικράτηση συνθηκών που ευνοούν τη βία και την εγκληματικότητα στις πόλεις, σε συνδυασμό με την εντεινόμενη ψυχική ανασφάλεια, την εξάπλωση της βίας και το φόβο του εγκλήματος συντελούν στην κακή ποιότητα ζωής των κατοίκων.

Η οργάνωση του χώρου συνδεδεμένη με τις δραστηριότητες της ζωής, μέσα από την ανάγκη για ορίζοντα και προοπτική θα απελευθερώσει ή θα φυλακίσει τον άνθρωπο που προσπαθεί να επιβιώσει ακόμα και στο εχθρικότερο περιβάλλον όπως αυτό των πόλεων⁴⁹.

A. Αισθητική

Ένας από τους κύριους στόχους του αρχιτεκτονικού σχεδίου είναι να προκαλέσει ευχάριστες αντιδράσεις των ατόμων που προσβλέπουν να κατοικήσουν σε αυτό. Η αισθητική στην αρχιτεκτονική είναι μια προσπάθεια για προσδιορισμό, κατανόηση και πιθανόν δημιουργία εκείνων των χαρακτηριστικών του περιβάλλοντος

⁴⁹ Νικολαΐδου, 1993, σελ. 216.

όπως η έννοια του προσωπικού χώρου, η ασφάλεια, η ελευθερία που δημιουργούν ευχαρίστηση στους ανθρώπους κατά τον ψυχολόγο Paul Bell (2001). Το πρόβλημα όμως είναι ότι πολλές φορές η αισθητική μπορεί να λειτουργεί εις βάρος της συμπεριφοράς, και συχνά τα ωραιότερα σχέδια συμβαίνει να είναι τα λιγότερο πρακτικά. Παρόλα αυτά, δεν μπορεί να υποστηρίξει κανείς ότι γενικότερα η αισθητική δεν είναι εξίσου σημαντική με τις επιπτώσεις που έχει ένα αρχιτεκτονικό σχέδιο στη συμπεριφορά. Υπάρχουν, μάλιστα, ενδείξεις ότι η αισθητική μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο στη συμπεριφορά⁵⁰.

Η αισθητική του περιβάλλοντος στις αστικές περιοχές αποτελεί για το άτομο πρωταρχική ανάγκη για τη ζωή του στην πόλη και προσπαθεί να εξηγήσει τη σχέση ανάμεσα στο φυσικό ερέθισμα και την ανθρώπινη αντίδραση. Η αισθητική όμως για τον περιβαλλοντικό σχεδιασμό κρίνεται συχνά ως μικρής σημασίας με συνέπεια να αγνοείται η ανάγκη για διατήρηση ή βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων. Εμπειρικές έρευνες έδειξαν ότι η ποιότητα της μορφής των κτιρίων (visual quality) επηρεάζει την ποιότητα ζωής (Kasmar 1968)⁵¹. Επίσης άλλες έρευνες έδειξαν ότι ο χρόνος ανάρρωσης σε ένα νοσοκομείο επηρεάστηκε από την ποιότητα της θέας από το δωμάτιο του ασθενή (Ulrich 1984)⁵².

Η αισθητική παραδοσιακά εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από τη ψυχολογική θεωρία Gestalt για την αντίληψη, σύμφωνα με την οποία η οργάνωση των στοιχείων οπτικής μορφής αντιμετωπίζεται ως ενότητα που μπορεί να γίνει αντιληπτή είτε ως απλή είτε ως πολύπλοκη. Βέβαια, παρόλο που αυτές οι αρχές έχουν γίνει αποδεκτές, ωστόσο, σήμερα η θεωρία Gestalt θεωρείται ότι εφαρμόζεται μόνο σε περιορισμένες περιπτώσεις και ότι πρόκειται για μια από τις πολλές προσεγγίσεις στη ψυχολογία της αντίληψης (Lang 1987)⁵³.

Ακόμη υπάρχουν ενδείξεις που μας κάνουν να υποθέσουμε ότι η αισθητική ποιότητα μπορεί να μειώσει, λόγω χάρη, τη μονοτονία της πόλης και να διατηρήσει τα κίνητρά μας για διάφορες δημιουργικές δραστηριότητες σε υψηλά επίπεδα. Μελέτες, μάλιστα, με εικόνες από περιοχές πόλεων δείχνουν ότι η αισθητική ποιότητα επηρεάζει την ικανότητα των ατόμων να βρουν την πορεία τους μέσα στην πόλη (Berlyne 1974)⁵⁴.

⁵⁰ Σύμφωνα με Συγκολλιτού, 1997, σελ. 159-160.

⁵¹ Σύμφωνα με Nasar, 1988, σελ. xxiii-preface.

⁵² Σύμφωνα με Nasar, 1988, σελ. xxiii-preface.

⁵³ Σύμφωνα με Συγκολλιτού, 1997, σελ. 160.

⁵⁴ Σύμφωνα με Συγκολλιτού, σελ. 160-161.

B. Θόρυβος

Ο θόρυβος, η πυκνότητα του πληθυσμού, ο συνωστισμός και ο πολεοδομικός ή αρχιτεκτονικός σχεδιασμός είναι μερικοί από τους παράγοντες που επιδρούν στη συμπεριφορά του ανθρώπου και μελετώνται από την Περιβαλλοντική Ψυχολογία.

Διάφοροι μελετητές υποστηρίζουν ότι ο άνθρωπος έχει την ικανότητα να προσαρμόζεται σε μία ευρεία κλίμακα έντασης του θορύβου. Σε μία μελέτη οι Glass και Singer (1972) υπέβαλλαν ορισμένα άτομα στη δοκιμασία να εργάζονται προσπαθώντας να επιλύσουν συγκεκριμένα προβλήματα, σε συνθήκες πολύ έντονου θορύβου. Η μέτρηση της επίδοσής τους έδειξε ότι ο θόρυβος είχε στην αρχή πολύ διασπαστικό αποτέλεσμα. Όμως τέσσερα λεπτά αργότερα η επίδοσή τους έγινε εξίσου καλή με αυτή της ομάδας ελέγχου, που εργαζόταν σε συνθήκες ησυχίας. Επίσης, το επίπεδο φυσιολογικής διέγερσης μειώθηκε στα ίδια επίπεδα με αυτά της ομάδας ελέγχου και τα άτομα προσαρμόστηκαν.

Εντούτοις, η προσαρμοστική ικανότητα του ατόμου έχει όρια αφού ο πολύ έντονος θόρυβος γίνεται πιο ενοχλητικός όταν το άτομο πρέπει να είναι συγκεντρωμένο σε περισσότερες από μία εργασίες ταυτόχρονα. Σε μία άλλη μελέτη, τα υψηλά επίπεδα θορύβου επηρέασαν αρνητικά την επίδοση ατόμων που έπρεπε να ελέγχουν ταυτόχρονα τρία καντράν αεροσκαφών. Ο έντονος θόρυβος δεν επηρέασε την ικανότητα των ατόμων να παρακολουθούν μία κινούμενη γραμμή χρησιμοποιώντας ένα πηδάλιο, επηρέασε όμως την ικανότητά τους να επαναλαμβάνουν αριθμούς ταυτόχρονα με την παραπάνω εργασία.

Γ. Μόνιμος θόρυβος

Στην καθημερινότητά του ο σύγχρονος άνθρωπος είναι αναγκασμένος να ζει και να εργάζεται σε συνθήκες μόνιμου θορύβου. Στις έρευνές του ο Cohen (1980,1981) συγκρίνει μαθητές δημοτικών σχολείων κοντά στο αεροδρόμιο του Λος Άντζελες με μαθητές σχολείων σε ήσυχες γειτονιές. Βρέθηκε ότι οι μαθητές των σχολείων με θόρυβο παρουσίασαν μεγαλύτερη διάσπαση προσοχής και υψηλότερη πίεση του αίματος σε σχέση με τους μαθητές των ήσυχων γειτονιών. Ορισμένα παιδιά που μετακινήθηκαν σε λιγότερο θορυβώδεις αίθουσες παρουσίαζαν σταδιακή

βελτίωση, εξακολούθησαν όμως να εμφανίζουν μεγαλύτερη διάσπαση προσοχής από τα παιδιά των σχολείων των ήσυχων περιοχών⁵⁵.

Δ. Πυκνότητα-Συνωστισμός

Για τη μελέτη των επιδράσεων της πυκνότητας και του συνωστισμού στο άτομο θεωρείται χρήσιμη η εξέταση της έννοιας του προσωπικού χώρου.

✚ Προσωπικός χώρος

Η έννοια αυτή ήρθε στο προσκήνιο το 1900 από τον Simmel για να επανέλθει με τις έρευνες του Edward Hall και του Robert Sommer. Ο Hall το 1966 όρισε τον προσωπικό χώρο ως *«μία μικρή προστατευτική σφαίρα ή φουσαλίδα που ένας οργανισμός διατηρεί ανάμεσα στον οργανισμό του και τους άλλους»*. Ο προσωπικός χώρος περιγράφει τους διαφορετικούς και σύνθετους χειρισμούς που κάνουμε για να ρυθμίσουμε την παρουσία μας και τη συμπεριφορά μας μέσα στο χώρο σε σχέση με τους άλλους⁵⁶. Ο υπολόγισε λοιπόν με ακρίβεια τις αποστάσεις στο χώρο που τηρούν οι άνθρωποι στην επαφή μεταξύ τους. Διέκρινε τέσσερις αποστάσεις:

- α) την οικεία απόσταση που είναι ως 20 εκατοστά και τηρείται στις πολύ οικείες σχέσεις,
- β) την προσωπική απόσταση από 46 εκατοστά μέχρι 1.20 μέτρα και τηρείται συνήθως μεταξύ φίλων,
- γ) την κοινωνική απόσταση από 1.20 έως 2.45 μέτρα μεταξύ ατόμων που συνεργάζονται ή έχουν κάποια κοινωνική συναλλαγή και
- δ) τη δημόσια απόσταση από 3.65 μέχρι τα 7.60 μέτρα ή περισσότερα που είναι και η τυπική απόσταση που τηρούν άνθρωποι από άγνωστα σε αυτούς άτομα με τα οποία δεν επιθυμούν συναλλαγή ή από σημαντικά δημόσια πρόσωπα.

Προσωπικός χώρος κατά τους Leslie Hayduk και Robert Sommer, θεωρείται η νοητή ζώνη που περιβάλλει το άτομο, την οποία δεν μπορούν να διαπεράσουν οι άλλοι χωρίς να προκληθεί αίσθημα δυσφορίας σ' αυτό. Είναι η απόσταση που τηρούν τα άτομα μεταξύ τους στο χώρο. Καθορίζεται από την υποκειμενική αντίληψη του ατόμου για τη φυσική απόσταση που πρέπει να έχει από τον άλλον, μετακινείται μαζί του και αυξομειώνεται ανάλογα με τις συνθήκες⁵⁷.

⁵⁵ Ραμπαβίλας, 2004, σελ. 198.

⁵⁶ Νικολαΐδου, 1993, σελ. 222.

⁵⁷ Ραμπαβίλας, 2004, σελ. 199.

Η απόσταση μεταξύ των ατόμων καθορίζει την ποιότητα και την ποσότητα των ερεθισμάτων, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα την αποφυγή υπερδιέγερσης αφού η υπερβολική προσέγγιση με κάποιο άτομο που δεν είναι οικείο, προκαλεί αίσθημα βομβαρδισμού από φυσικά και κοινωνικά ερεθίσματα. Οι παράγοντες που επηρεάζουν τον προσωπικό χώρο είναι η φύση της σχέσης με τους άλλους και τα συναισθήματα γι' αυτούς, οι περιστάσεις, το φύλο, η ηλικία και οι πολιτισμικές καταβολές.

Η έννοια του προσωπικού χώρου συνδέεται με την πυκνότητα, δηλαδή το χώρο που αναλογεί ανά άτομο σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο. Δεδομένου ότι η υψηλή πυκνότητα αποτελεί χαρακτηριστικό κυρίως των πολυπληθών πόλεων, έχει μελετηθεί αν επηρεάζει αρνητικά τη συμπεριφορά του ατόμου δημιουργώντας αντικοινωνική συμπεριφορά ή εγκληματικότητα. Η υψηλή πληθυσμιακή πυκνότητα συνδέεται συχνά αλλά όχι πάντα, με πολλές δυσμενείς καταστάσεις για το άτομο όπως το θόρυβο, την έλλειψη ιδιωτικής ζωής, τις απρόσωπες σχέσεις, την ανωνυμία, την αδυναμία προσωπικού ελέγχου, κ.ά.

Συνωστισμός

Ο όρος συνωστισμός περιγράφει καταστάσεις όπου ο αριθμός των ατόμων ανά δεδομένη μονάδα χώρου ξεπερνά το βέλτιστο άνεσης και δεν επιτρέπει τη φυσιολογική λειτουργία τους. Σύμφωνα με έρευνες, όταν τα άτομα βρίσκονται σε κατάσταση υπερπληθυσμού υπόκεινται σε μια σειρά δυσάρεστων καταστάσεων, όπως ψυχολογική και κοινωνική αποδιοργάνωση, νοητικές δυσλειτουργίες όπως αγοραφοβία, και εγκληματικότητα. Η ταύτιση όμως σε αυτές τις έρευνες, της έννοιας του συνωστισμού με της πυκνότητας οδήγησε σε σύγχυση⁵⁸.

Ο ψυχολόγος Jonathan Freedman το 1975 επισήμανε ότι αυτό που αντιλαμβάνεται το άτομο ως υψηλή πληθυσμιακή πυκνότητα δεν είναι πάντα συνδεδεμένο με αρνητικά συναισθήματα και δεν ταυτίζεται με την έννοια του συνωστισμού. Ως υψηλή πυκνότητα όρισε τη φυσική κατάσταση ύπαρξης πολλών ατόμων σ' ένα χώρο. Ως συνωστισμό όρισε το ψυχολογικό φαινόμενο, την υποκειμενική εκτίμηση ότι υπάρχουν πολλά άτομα πολύ κοντά το ένα στο άλλο. Η δημιουργία της υποκειμενικής αυτής εκτίμησης εξαρτάται από το τι προσπαθεί το

⁵⁸ Νικολαΐδου, 1993, σελ. 230.

άτομο να κάνει, από το πλαίσιο στο οποίο βρίσκεται και την πολιτισμική του προέλευση. Ο Freedman υποστήριξε ότι η υψηλή πυκνότητα δεν αποτελεί πάντα δυσάρεστη κατάσταση, αφού ανάλογα με την περίπτωση, ο άνθρωπος επιζητεί την πυκνότητα γιατί του δημιουργεί ευχάριστα συναισθήματα, όπως ο φίλαθλος σε ένα κατάμεστο στάδιο, αντίθετα με τον επιβάτη του γεμάτου λεωφορείου που αντιλαμβάνεται την πυκνότητα ως συνωστισμό και αισθάνεται δυσαρέσκεια⁵⁹.

⁵⁹ Ραμπαβίλας, 2004, σελ. 203.

B. 4 Ο αστικός σχεδιασμός και η επίδρασή του στη συμπεριφορά του ανθρώπου

Ο αστικός σχεδιασμός, αναφέρει σχετική έκθεση του Royal Institute of British Architects (1970), είναι ένα αναπόσπαστο τμήμα του αστικού και περιφερειακού προγραμματισμού. Πρωταρχικά είναι ένας σχεδιασμός του τρισδιάστατου χώρου, αλλά διαπραγματεύεται επίσης μη εικονικές πλευρές του περιβάλλοντος, όπως ο θόρυβος, η αίσθηση ασφάλειας, η ρύπανση, που επίσης συντελούν στο χαρακτήρα της περιοχής. Κύριο καθήκον του είναι η διευθέτηση του φυσικού χώρου, κατά προτεραιότητα του εξωτερικού παρά του εσωτερικού χώρου, και των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Επίσης, στον αστικό σχεδιασμό εμπεριέχεται ένα ενδιαφέρον για την αρμονική επέκταση της πόλης και των οικονομικών και κοινωνικών απαιτήσεων της σε αντιστοιχία με τις διαθέσιμες πηγές⁶⁰.

Η δημιουργία και ανάπτυξη μιας πόλης εκτός του ότι αποτελεί παρέμβαση στο φυσικό περιβάλλον, επηρεάζει τους ανθρώπους που διαμένουν σε αυτή. Ο σχεδιασμός της μορφής ενός κτιρίου, της διαρρύθμισης ενός εσωτερικού ή χώρου μαζικής χρήσης, της θέσης των επίπλων, του χρωματισμού, του φωτισμού επηρεάζει τη συμπεριφορά του ανθρώπου και λειτουργεί άλλοτε θετικά και άλλοτε όχι στις εκδηλώσεις της. Ενδέχεται να προκαλεί τη συνεύρεσή τους, τη χαλάρωση, την οικειότητα, ή αντίθετα την απομόνωσή τους, τη σύγχυση και την αμηχανία⁶¹.

Πιο συγκεκριμένα, τα παράθυρα των κτιρίων εξυπηρετούν εκτός από το φυσικό φωτισμό και την επικοινωνία με τον έξω κόσμο. Έτσι χαμηλά και μεγάλα παράθυρα δίνουν τη δυνατότητα στο άτομο να βλέπει τι συμβαίνει έξω στη γειτονιά.

Οι φυλακές χτισμένες χωρίς ιδιαίτερη αρχιτεκτονική αισθητική δεν εξυπηρετούν μόνο πρακτικούς σκοπούς, αλλά αποτυπώνουν και την τιμωρητική στάση της κοινωνίας απέναντι στους εγκλείστους. Επίσης, η τοποθέτηση και το είδος των καθισμάτων στους πεζόδρομους των εμπορικών κέντρων γίνεται σκόπιμα για να μην προκαλεί χαλάρωση στους καταναλωτές και να τους ενθαρρύνει για περισσότερη περιπλάνηση και συνεπώς μεγαλύτερο οικονομικό όφελος στους εμπόρους.

⁶⁰ Κομνηνός, 1986, σελ. 22.

⁶¹ Ραμπαβίλιας, 2004, σελ. 204-207.

Στα εστιατόρια γρήγορου φαγητού η διακόσμηση είναι πολύχρωμη με έντονες αποχρώσεις σε κόκκινο, κίτρινο και πορτοκαλί, που διεγείρουν το αίσθημα της όρεξης ενώ παράλληλα κουράζουν ευκολότερα, ώστε να υπάρχει ροή των πελατών⁶².

⁶² Ραμπαβίλας, 2004, σελ.207.

B. 5 Υπερασπίσιμος χώρος-Defensible space

Ο Oscar Newman το 1972 με τη θεωρία του για τον υπερασπίσιμο χώρο - defensible space- προτείνει τη φυσική επιτήρηση ως μέσον καταπολέμησης των εγκλημάτων κατά της περιουσίας⁶³. Ο χώρος αυτός είναι για τον Newman η προσωπική περιοχή, η οποία έχει μια διαρρύθμιση τέτοια ώστε να επιτρέπει στους κατοίκους της να γνωρίζονται μεταξύ τους και να εντοπίζουν εύκολα τους ξένους. Υποστήριξε ακόμη, ότι τα χαρακτηριστικά σχεδιασμού των κατοικιών θα μπορούσαν να προλαμβάνουν το πέρασμα στην παραβατική συμπεριφορά⁶⁴. Η αρχιτεκτονική των κτιρίων πρέπει να είναι τέτοια που να αποτρέπει βανδαλισμούς και να δίνει τη δυνατότητα στους κατοίκους να επιβλέπουν και να ελέγχουν το χώρο τους. Η προσέγγιση του Newman για το έγκλημα, τη βία και τους βανδαλισμούς εντάσσεται στην περιστασιακή πρόληψη επειδή έδωσε έμφαση στην αρχιτεκτονική και το σχεδιασμό των κτιρίων.

Εκτός από τον Newman που θεωρεί ότι τα παραπάνω μέτρα αποτελούν έναν παράγοντα μείωσης τέτοιων εγκλημάτων, ο Charles Murray (1983) εντάσσει στα παραπάνω τη δημιουργία ομάδων περιπολίας, την καλύτερη αστυνόμευση και τη βελτίωση των σχέσεων ανάμεσα στην αστυνομία και την κοινότητα.⁶⁵ Αντί όμως να δυσκολεύεται ο στόχος χρησιμοποιώντας πχ ανθεκτικά τζάμια στο σπίτι μας, ο D. Canter (1984) προτείνει ο στόχος να γίνεται ευκολότερα προσβάσιμος χρησιμοποιώντας φτηνά τζάμια τα οποία αντικαθίστανται εύκολα και χωρίς ιδιαίτερο κόστος σε περίπτωση βανδαλισμού. Στηρίχτηκε στο ότι όταν τα αντικείμενα βανδαλισμών αντικατασταθούν, η αρχική αντίδραση των δραστών θα είναι να επιτεθούν ξανά, όσο όμως συνεχίζεται η αντικατάστασή τους τόσο το κίνητρο της επίθεσης μειώνεται σύμφωνα με τον πόλεμο της τριβής (war of attrition).

Στο βιβλίο του «Defensible Space: Crime Prevention through Urban Design» το 1973, ο Oscar Newman βασίστηκε σε στατιστικά στοιχεία σχετικά με το είδος των κατοικιών στη Νέα Υόρκη όπως και τα καταγεγραμμένα εγκλήματα κατά της περιουσίας. Σύμφωνα με τον Newman ο υπερασπίσιμος χώρος αποτελείται από τέσσερα κύρια στοιχεία:

⁶³ Newman, 1996, σελ. 9.

⁶⁴ Φαρσεδάκης, 1985, σελ. 90.

⁶⁵ Geason και Wilson, 1990, «Preventing graffiti and vandalism», (<http://www.aic.gov.au/publications/crimprev/graffiti/theory-t.html>).

- Εδαφικότητα
- Επιτήρηση
- Εικόνα του κτιρίου
- Σύνδεση των οικιστικών με άλλες δραστηριότητες (εμπορικές, κοινωνικές)

Εδαφικότητα

Με τη χρήση πραγματικών ή συμβολικών εμποδίων το περιβάλλον των κατοίκων μπορεί να υποδιαιρεθεί σε ζώνες οι οποίες χρησιμοποιούνται από τους κατοίκους ως η «περιοχή του καθένα κατοίκου»⁶⁶. Η μεταφορά από τον ιδιωτικό στο δημόσιο χώρο που είναι πιο δύσκολος να τον διαχειριστεί κανείς, είναι σημαντική. Για να γίνει αυτό εφικτό θα πρέπει:

-Όλοι οι χώροι μέσα και έξω από τα κτίρια να είναι όσο το δυνατόν υπό τον έλεγχο των κατοίκων.

-Οι εξωτερικοί χώροι να θεωρούνται ιδιωτικοί ή ημι-ιδιωτικοί όταν είναι ορατοί από το δημόσιο δρόμο. Οι τοίχοι, οι φράχτες και οι πόρτες προσδιορίζουν την εδαφικότητα, αλλά μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν και συμβολικές συσκευές όπως οι αλλαγές επιπέδου, τα σκαλιά, οι πύλες, κ.α..

-Σε συμπλέγματα υψηλής πυκνότητας, οι κοινές σκάλες βοηθούν στο να γνωρίζονται οι κάτοικοι, αλλά κυρίως να αναγνωρίζουν τους εισβολείς.

-Εξωτερικές κοινές περιοχές όπως χώροι παιχνιδιού, γκαζόν, παρκινγκ, θα πρέπει όπου δυνατόν να είναι προσβάσιμες και σε μικρή απόσταση από τις εισόδους των κτιρίων⁶⁷.

⁶⁶ Colquhoun, 2004, σελ. 42.

⁶⁷ Οπ.π., σελ. 43.

Επιτήρηση

Οι κάτοικοι θα πρέπει να μπορούν να επιτηρούν τι συμβαίνει μέσα και γύρω από τους χώρους μέσα και έξω από τα κτίρια. Για να επιτευχθεί αυτό:

-Τα παράθυρα θα πρέπει να είναι τοποθετημένα όχι μόνο για να ταιριάζουν με το εσωτερικό σχέδιο του σπιτιού, αλλά και για να επιτηρούν τους δημόσιους χώρους εσωτερικούς και εξωτερικούς.

-Οι μπροστινές εισοδοί στα κτίρια πρέπει να στρέφονται προς το δρόμο ώστε περαστικοί να παρατηρούν οτιδήποτε περιέργιο συμβαίνει.

-Είναι προτιμότερο αν όλες οι κοινές περιοχές στα κτίρια- σκάλες, ασανσέρ, κήποι,- να είναι ορατές από το δρόμο και όπου οι κανονισμοί το επιτρέπουν, να είναι ορατοί από τα παράθυρα των διαμερισμάτων.

-Οι έξοδοι κινδύνου πρέπει να είναι τοποθετημένες στο εξωτερικό των σπιτιών και να καταλήγουν στο μπροστινό μέρος των κτιρίων⁶⁸.

Εικόνα του κτιρίου

Η κατάλληλη χρήση των υλικών και ο καλός αρχιτεκτονικός σχεδιασμός μπορεί να εμποδίσει τους κατοίκους από το να νιώθουν στιγματισμένοι και απομονωμένοι. Κατά συνέπεια θα πρέπει:

-Να αποφεύγονται σχέδια κτισμάτων τα οποία διαφέρουν εντελώς από τα συνηθισμένα, διότι τραβούν την προσοχή.

-Σε μεγάλα πυκνοκατοικημένα οικοδομικά τετράγωνα, οι κατοικίες πρέπει να έχουν ορατότητα στο δρόμο παρά να είναι αποκλεισμένες από αυτόν. Αυτό θα βοηθήσει το σκηνικό των κατοικιών να μοιάζει τελείως διαφορετικό και θα διατηρήσει την επιτήρηση των δρόμων.

-Να μην διαμένουν χαμηλόμισθοι σε πυκνοκατοικημένα και αχανή οικοδομήματα επειδή γίνονται ιδιαίτερα ευάλωτοι στο έγκλημα⁶⁹.

⁶⁸ Colquhoun, 2004, σελ. 43.

⁶⁹ Οπ.π., σελ. 39.

Σύνδεση των οικιστικών με άλλες δραστηριότητες

Η ασφάλεια των περιοχών καθορίζεται κατά ένα ποσοστό από τη γεωγραφικά στρατηγική θέση έντονων κοινών δραστηριοτήτων, έτσι:

-Οι κατοικίες πρέπει να βρίσκονται κοντά σε περιοχές με εμπορικές και κοινωνικές δραστηριότητες αφού αυτό βελτιώνει την ασφάλεια στην περιοχή.

-Τα πάρκα και οι παιδικές χαρές πρέπει να είναι ορατές από τις κατοικίες για την ενίσχυση της φυσικής επιτήρησής τους⁷⁰.

Ο Newman έλεγξε τη θεωρία του εξετάζοντας την εγκληματικότητα σε 133 συμπλέγματα κατοικιών στη Νέα Υόρκη. Διεξήγαγε μία μελέτη της εγκληματικότητας σε αυτά τα συμπλέγματα χρησιμοποιώντας στατιστικά στοιχεία από τα αρμόδια αστυνομικά τμήματα της περιοχής. Διαπίστωσε ότι τα δύο τρίτα περίπου των εγκλημάτων τελούνταν στο εσωτερικό των κατοικιών και το ένα τρίτο έξω από αυτές. Επίσης, τα ασανσέρ, οι διάδρομοι, οι σκάλες και οι είσοδοι ήταν τα πιο επικίνδυνα σημεία⁷¹. Παρά την κριτική για παράλειψη των δημογραφικών και κοινωνικών παραγόντων στη μεθοδολογία του, οι ιδέες του έγιναν ιδιαίτερα δημοφιλείς στην Αμερική και τη Βρετανία σχετικά με το σχεδιασμό των κατοικιών.

Οι Patrick Donnelly και Charles Kimble το 1997 εξέτασαν το μοντέλο του υπερασπίσιμου χώρου στη γειτονιά Five Oaks του Dayton στο Οχάιο και βρήκαν ότι μέτρα όπως, η κοινοτική αστυνόμευση, η επιτήρηση της ιδιοκτησίας, η συμμετοχή της κοινότητας στη λήψη τοπικών αποφάσεων εμφανίστηκε να έχει μεγαλύτερη επίδραση στην εγκληματικότητα από «εξωτερικούς» παρά «εσωτερικούς» δράστες⁷².

⁷⁰ Colquhoun, 2004, σελ. 40.

⁷¹ Οπ.π., σελ. 43.

⁷² Hirschfield και Bowers, 2001, σελ. 32.

B. 6 Θεωρία ορθολογικής επιλογής- Rational choice theory

Η θεωρία της ορθολογικής επιλογής εκτός από τη σφαίρα της οικονομικής επιστήμης εφαρμόζεται πλέον και στα κοινωνικά φαινόμενα. Τα τελευταία χρόνια έχει καταφέρει η θεωρία αυτή τείνει να λειτουργεί ως ένας θεωρητικός πυρήνας στην Κοινωνιολογία⁷³. Η θεωρία της ορθολογικής επιλογής εμφανίζει το άτομο ως ορθολογιστή που υπολογίζει τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα πριν προβεί σε μία πράξη.

Η οικονομική θεωρία έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της θεωρίας της ορθολογικής επιλογής. Το έγκλημα χαρακτηρίζεται από κλασικούς οικονομικούς όρους όπως προσφορά και ζήτηση, διότι κάθε άτομο κάνει μία ορθολογική επιλογή προκειμένου να ικανοποιηθεί όσο το δυνατόν περισσότερο. Επομένως το να είναι κανείς εγκληματίας αποτελεί την πιθανότερη επιλογή όταν οι νόμιμες επιλογές είναι λιγότερο συμφέρουσες και κερδοφόρες για το άτομο και όταν το έγκλημα αποφέρει τη μικρότερη δυνατή τιμωρία⁷⁴.

Η θεωρία της ορθολογικής επιλογής συνέβαλε στη διαμόρφωση της περιστασιακής πρόληψης. Λόγω του ότι οι δράστες αναζητούν το μεγαλύτερο όφελος από την παραβατική τους δραστηριότητα, η περιστασιακή πρόληψη περιορίζει τις επιλογές τους. Ο δράστης ελέγχει τις συνθήκες και υπολογίζει τα κέρδη τα οποία θα του αποφέρει η εγκληματική πράξη. Η λογική του αυτή τον βοηθάει να προσδιορίσει τους κινδύνους να συλληφθεί. Η μεθοδολογία της ορθολογικής επιλογής επικεντρώνεται στη διαδικασία την οποία ακολουθεί ο δράστης. Για το λόγο αυτό προτείνει ένα πλαίσιο το οποίο εμποδίζει το έγκλημα μέσω αποτελεσματικού αστικού σχεδιασμού, καλύτερης επιτήρησης που αυξάνουν την πιθανότητα εντοπισμού του δράστη.

Η θεωρία της ορθολογικής επιλογής επικεντρώνεται στη μελέτη της φιλοσοφίας του δράστη και το πώς χρησιμοποιεί το περιβάλλον, και όχι τόσο η μελέτη των κινήτρων του. Όταν αναλύεται η φιλοσοφία του δράστη, διαπιστώνεται ότι οι παράγοντες οι οποίοι επιδρούν στη λήψη της απόφασής του ποικίλλουν τόσο στα διάφορα στάδια της διαδικασίας όσο και σε διαφορετικά εγκλήματα.

⁷³ Coleman και Fararo, 1992, σελ. 138.

⁷⁴ Clarke και Felson, 1993, σελ. 5.

B. 7 Φυσικός σχεδιασμός & διαχείριση της κίνησης- **Physical design & kinetic management**

Στις αρχές της δεκαετίας του '80 Donald Perlgut (1981-1982) επισήμανε τη διαχείριση του χώρου (manageable space), ότι δηλαδή ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και την παρουσία των ανθρώπων⁷⁵.

Λίγο αργότερα ο Marcus Felson (1987) εξέτασε το φυσικό σχεδιασμό, δηλαδή το περιβάλλον της πόλης και τη διαχείριση της κίνησης (physical design and kinetic management) για να μειώσει το έγκλημα. Έκανε λόγο κι αυτός για διαχείριση του περιβάλλοντος ώστε να προωθήσει τους επίδοξους δράστες μακριά από πιθανούς στόχους, ή να τους περιορίσει σε περιοχές στις οποίες να γίνονται ορατοί⁷⁶. Οι Clarke και Felson (1988) κατηγοριοποίησαν τις στρατηγικές της περιστασιακής πρόληψης του εγκλήματος, όπως προέκυψαν από εμπειρικές έρευνές τους. Αυτές είναι οι εξής:

- μείωση της **σύγκλισης** των στόχων και των δραστών, δηλαδή απομάκρυνση των δραστών από πιθανούς στόχους.
- **φυσικός περιορισμός** των δραστών. Δηλαδή, η ενδυνάμωση του κοινωνικού ελέγχου π.χ. η δημιουργία μικρότερων τάξεων στο σχολείο για μείωση των βανδαλισμών, τον περιορισμό της πρόσβασης σε δραστηριότητες και μέσα διάπραξης εγκλημάτων π.χ. τον περιορισμό πώλησης αλκοόλ το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε εγκληματικές συμπεριφορές σε ποδοσφαιρικούς αγώνες.
- προστασία των στόχων, με την ενίσχυσή τους, όπως για παράδειγμα η τοποθέτηση προσωπικού ασφαλείας.
- ενίσχυση της φρούρησης, αύξηση της επιτήρησης και της περιπολίας στις γειτονιές⁷⁷.

⁷⁵ Geason και Wilson, 1990, «Preventing graffiti and vandalism», (<http://www.aic.gov.au/publications/crimprev/graffiti/theory-t.html>).

⁷⁶ Felson, 1994, σελ. 116.

⁷⁷ Geason και Wilson P, 1990, «Preventing graffiti and vandalism», (<http://www.aic.gov.au/publications/crimprev/graffiti/theory-t.html>).

B. 8 Θεωρία των Brantingham- Pattern theory⁷⁸

Οι Paul Brantingham και Patricia Brantingham εξέτασαν τη διάπραξη εγκλημάτων σε συγκεκριμένες περιοχές και χρόνο, δηλαδή χρονική περίοδο. Σύμφωνα με τη θεωρία προτύπων όπως την ονόμασαν, το εγκληματικό φαινόμενο μπορεί να γίνει καλύτερα κατανοητό στο πλαίσιο των απλών καθημερινών δραστηριοτήτων των κατοίκων της πόλης. Εξάλλου, οι δραστηριότητες αυτές διαμορφώνουν πρότυπα εγκλήματος για το θύμα, το στόχο και το δράστη. Γι' αυτό μελετώνται τα στατιστικά στοιχεία εγκλήματος και τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά των εγκληματικών συμβάντων⁷⁹.

Υπάρχουν άτομα τα οποία έχουν κίνητρο να διαπράξουν έγκλημα. Ένας σημαντικός παράγοντας για τη διερεύνηση του φαινομένου είναι η μελέτη των κινήτρων, συμπεριλαμβανομένων κάποιων ψυχολογικών χαρακτηριστικών, όπως είναι ο ενθουσιασμός, η αίσθηση ελέγχου, το στοιχείο του κινδύνου. Επίσης, η διαδικασία επιλογής του στόχου είναι πολυδιάστατη και επηρεάζεται από ίχνη τα οποία προέρχονται από το περιβάλλον. Γενικά η θεωρία σχεδίου δείχνει ότι το έγκλημα συμβαίνει στους δρόμους τους οποίους χρησιμοποιούν οι δράστες που συναναστρέφονται εκεί αλλά και όπου υπάρχουν διαθέσιμοι στόχοι. Έτσι προκύπτει ότι:

- 1) τα περισσότερα εγκλήματα διαπράττονται κοντά στο σπίτι των δραστών ή σε κεντρικά σημεία εμπορικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων,
- 2) οι δράστες τείνουν να συναναστρέφονται μεταξύ τους,
- 3) τα εγκλήματα συμβαίνουν στην περιοχή δραστηριότητας των δραστών⁸⁰.

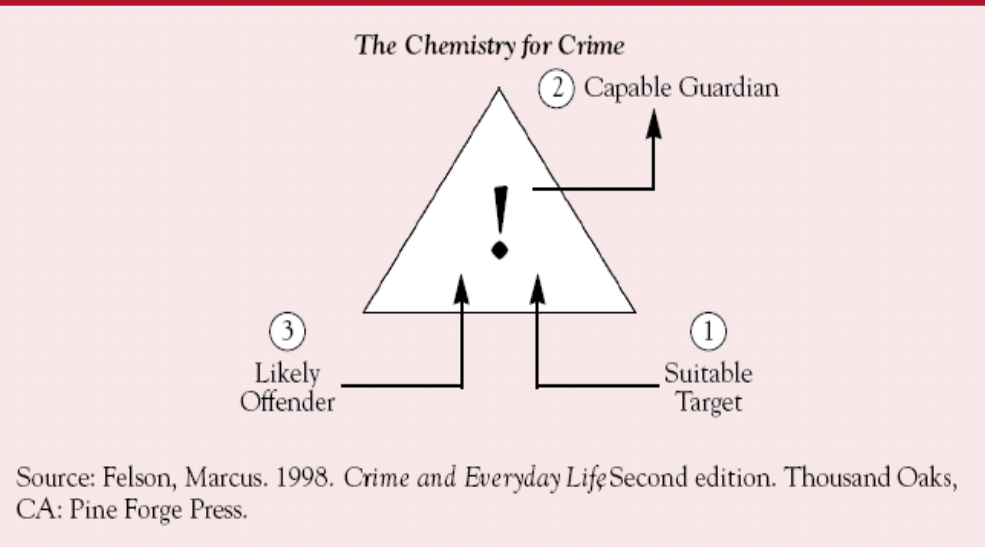
⁷⁸ Η μετάφραση για *pattern theory* είναι θεωρία μοντέλου ή θεωρία σχεδίου ή θεωρία προτύπων.

⁷⁹ Brantingham και Brantingham, 1984, σελ. 340-342.

⁸⁰ Οπ.π., σελ. 340-342.

B. 9 Η προσέγγιση της καθημερινής δραστηριότητας-The routine activity approach

Box 2. Routine Activity Theory and the Basic Crime Triangle

Εικόνα 2. Η θεωρία της καθημερινής δραστηριότητας- τριγωνική απεικόνιση της εγκληματικής δράσης⁸¹

Η προσέγγιση της καθημερινής δραστηριότητας (Routine activity theory) βασίστηκε εν μέρει στους Shaw και McKay που εξέτασαν τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικοί παράγοντες επηρεάζουν τη δομή της κοινότητας, δημιουργώντας παράνομες πράξεις. Οι Shaw και McKay στηρίχτηκαν επίσης στην ανθρώπινη οικολογία εξαιτίας της αλληλεπίδρασης των κοινωνικών δραστηριοτήτων οι οποίες διεξάγονταν καθημερινά στην κοινότητα. Οι Cohen και Felson όμως το 1979 διατύπωσαν την προσέγγιση της καθημερινής δραστηριότητας. Ειδικότερα, κατέληξαν σε δύο βασικά συμπεράσματα για το εγκληματικό φαινόμενο:

1) ότι έπρεπε να υπάρχει ο συνδυασμός τριών στοιχείων για ένα επιτυχημένο έγκλημα, ένας δράστης με κίνητρο, ένας εκτεθειμένος στόχος, και απουσία φύλαξης, και

2) ότι οι παράνομες πράξεις διαμορφώνουν μέρος των καθημερινών δραστηριοτήτων των ανθρώπων οι οποίοι ζουν και επιβιώνουν σε μία πόλη.⁸²

⁸¹ Felson, 1998, σελ. 4.

⁸² Felson, 1998, σελ.2-12.

Η προσέγγιση της καθημερινής δραστηριότητας ξεκίνησε για να ερμηνεύσει τις κλοπές, τις ληστείες και πάσης φύσεως αρπαγές. Ένα έγκλημα με στόχο τη λεία εξαρτάται από τη φυσική ροπή του εν δυνάμει εγκληματία, έναν κατάλληλο στόχο και απουσία φύλακα του στόχου. Το ενδεχόμενο της διάπραξης ενός εγκλήματος αποτελεί συνάρτηση της συνάντησης μέσα στο χρόνο και το χώρο ενός άτομου που έχει κίνητρο και ενός στόχου που μπορεί να ενδιαφέρει αυτό το άτομο, σε περίπτωση απουσίας οποιουδήποτε άλλου ατόμου (φύλακας), ικανού να εμποδίσει το πέρασμα στην πράξη.

Η προσέγγιση έλαβε την ύπαρξη πιθανών δραστών ως δεδομένο και επικεντρώθηκε στους δύο άλλους παράγοντες. Ο φύλακας συνήθως δεν ήταν κάποιος αστυνομικός ή ιδιωτικός φρουρός, αλλά οποιοσδήποτε η παρουσία ή η εγγύτητα του οποίου θα μπορούσε να αποτρέψει το έγκλημα. Συνεπώς, ένας γείτονας ο οποίος κάθεται στο σπίτι και βρίσκεται κοντά στο σημείο που αποτελεί στόχο για το δράστη, αναλαμβάνει το ρόλο του φύλακα. Η φύλαξη είναι συχνά ελλιπής, και με την απουσία της ο στόχος είναι εκτεθειμένος στον κίνδυνο εγκληματικής επίθεσης⁸³.

Ο εν δυνάμει εγκληματίας είναι κάθε άτομο το οποίο διαθέτει επαρκές κίνητρο για να περάσει στη πράξη. Επιπλέον, η επίδραση των ευκαιριών συνίσταται στο ότι ικανός αριθμός ανθρώπων υποκύπτει στη γοητεία τους. Η περίπτωση αυτή συμπεριλαμβάνει το πλήθος των νεαρών ατόμων τα οποία δεν έχουν ισχυρή ηθική συνείδηση και την πλειοψηφία των υπότροπων, των οποίων η εγκληματική δραστηριότητα θα ρυθμιστεί από τις περιστάσεις. Ο στόχος για παράδειγμα στην περίπτωση του γκράφιτι το οποίο είναι από τους πιο κοινούς βανδαλισμούς, θα έχει ενδιαφέρον αν είναι ορατός και προσβάσιμος και βρίσκεται κοντά στο τόπο διαμονής του εγκληματία⁸⁴.

Οι «φύλακες» των στόχων δεν είναι οι αστυνομικοί αλλά οι απλοί πολίτες οι οποίοι ασχολούμενοι με τις εργασίες τους, ελέγχουν τόσο την ιδιοκτησία τους όσο και εκείνη των γειτόνων τους. Είναι ενδεχόμενο, η φυσική φύλαξη η οποία ασκείται εκ περιτροπής από όλους κατά την πορεία της καθημερινής ζωής, να προλαμβάνει έναν ανυπολόγιστο αριθμό κλοπών και βανδαλισμών. Η συνάντηση σε έναν τόπο και

⁸³ Clarke και Felson, 1998, σελ. 4.

⁸⁴ Cusson, 1997, σελ. 71.

σε μια δεδομένη στιγμή ενός εγκληματία και ενός μη φυλασσόμενου στόχου δημιουργεί την εγκληματική ευκαιρία⁸⁵.

Μεταξύ των δεκαετιών '50 και '80 οι καθημερινές συνήθειες των Αμερικανών και των Ευρωπαίων υφίστανται μια μεταβολή με απρόσμενες συνέπειες. Η γενίκευση της χρήσης του αυτοκίνητου επιτρέπει στους εργαζομένους να εργάζονται σε μεγάλη απόσταση από την κατοικία τους – μεγαλύτερος αριθμός γυναικών έχει πρόσβαση στην αγορά εργασίας με συνέπεια εκείνες να φεύγουν από το σπίτι κατά τη διάρκεια της ημέρας. Έτσι τα σπίτια στερούμενα φυλάκων καθίστανται ευάλωτα.

Η καθημερινή ζωή δημιουργεί συνθήκες οι οποίες ευνοούν το έγκλημα αφού επιτρέπει στις παράνομες δραστηριότητες να παρεμβάλλονται στις νόμιμες. Οι καθημερινές δραστηριότητες κατανέμουν τις εγκληματικές ευκαιρίες και τους ελέγχους και καθορίζουν τον όγκο και τη φύση της εγκληματικότητας στους κόλπους της κοινωνίας. Το συνδυασμένο αποτέλεσμα του αυτοκίνητου και της περιιαστικής ανάπτυξης διασκορπίζει τις δραστηριότητες μέσα στο χώρο: διασχίζει κάνεις μεγάλες αποστάσεις για να εργαστεί, να κάνει τα ψώνια του, να περάσει τις διακοπές του. Το γεγονός αυτό απομακρύνει τον καθένα από τη παρουσία του, εμποδίζει την κοινωνική εποπτεία και αυξάνει το ευάλωτο της ιδιοκτησίας⁸⁶.

Συμπερασματικά, η αύξηση των κλοπών και των βανδαλισμών αποτελεί τη μη ηθελημένη συνέπεια μιας σειράς ετερογενών εξελίξεων που κατ' αρχάς δεν έχουν καμία σχέση με την εγκληματικότητα, συντελούν όμως σε αυτή μέσω της εργασίας των γυναικών εκτός της οικίας, της γενίκευσης της χρήσης του αυτοκίνητου και της ανάπτυξης των δευτερευουσών κατοικιών⁸⁷.

Στην προσέγγιση της καθημερινής δραστηριότητας, ο όρος στόχος θεωρείται προτιμότερος έναντι του θύματος, το οποίο ενδεχομένως να απουσιάζει εντελώς από τη σκηνή του εγκλήματος, όπως για παράδειγμα ο ιδιοκτήτης μίας τηλεόρασης είναι απών όταν την κλέβουν. Η τηλεόραση είναι ο στόχος και η απουσία του ιδιοκτήτη και άλλων «φυλάκων» καθιστά την κλοπή ευκολότερη. Στόχοι ενός εγκλήματος μπορεί να είναι ένα πρόσωπο ή κάποιο αντικείμενο, του οποίου η θέση στο χώρο και το χρόνο το καθιστά περισσότερο ή λιγότερο ευάλωτο σε μία εγκληματική επίθεση⁸⁸. Τέσσερα βασικά στοιχεία επηρεάζουν την πιθανότητα έκθεσης ενός στόχου σε εγκληματική επίθεση:

⁸⁵ Cusson, όπ.π., σελ. 72.

⁸⁶ Όπ.π., σελ. 73.

⁸⁷ Όπ.π., σελ. 73.

⁸⁸ Colquhoun, 2004, σελ. 6.

- Η αξία (value)
- Η αδράνεια (inertia)
- Η ορατότητα (visibility)
- Η πρόσβαση (access)

Οι τέσσερις αυτές διαστάσεις λαμβάνονται υπόψη εκ μέρους του δράστη. Οι δράστες θα ενδιαφερθούν για ένα στόχο όταν έχει κάποια αξία οποιασδήποτε μορφής. Συνεπώς το τελευταίο δημοφιλές CD του τάδε καλλιτέχνη θα κλαπεί πιο εύκολα από ένα κατάστημα από κάποιο του Μπετόβεν ίσης χρηματικής αξίας⁸⁹.

Η αδράνεια είναι απλά το βάρος του αντικειμένου. Τα ελαφρύτερα ηλεκτρονικά είδη γίνονται λεία συχνότερα από τα ογκώδη, τα οποία είναι δύσκολο να μεταφερθούν.

Η ορατότητα αναφέρεται στην έκθεση των στόχων στους δράστες, όπως όταν κάποιος μετρά τα χρήματά του δημοσίως ή βάζει στο σπίτι του πολύτιμα αντικείμενα.

Η πρόσβαση σχετίζεται με τα σχέδια των δρόμων, την τοποθέτηση υλικών αγαθών κοντά στην πόρτα, ή άλλα χαρακτηριστικά της καθημερινής ζωής τα οποία διευκολύνουν το δράστη να πετύχει το στόχο του. Αυτό σημαίνει ότι μία μορφή εγκληματικότητας μπορεί να αυξηθεί χωρίς να υπάρχουν περισσότεροι δράστες αν υπάρχουν πιο πολλοί στόχοι, ή αν οι δράστες μπορούν να πλησιάσουν τους στόχους χωρίς να υπάρχουν φύλακες. Επίσης, η ζωή της κοινότητας μπορεί να αλλάξει και να δημιουργηθούν περισσότερες ευκαιρίες εγκλήματος χωρίς ταυτόχρονα να υπάρχει αύξηση στα κίνητρα εγκλήματος⁹⁰.

Η προσέγγιση της καθημερινής δραστηριότητας εξηγεί καλύτερα την αύξηση των κλοπών στις Η.Π.Α. και τη δυτική Ευρώπη κατά τη δεκαετία 1960 και 1970. Ενίσχυση σε αυτή την τοποθέτηση αποτελεί το γεγονός ότι όλο και περισσότερα σπίτια εκείνη την περίοδο ήταν αφύλακτα την ημέρα αφού περισσότερες γυναίκες είχαν οκτάωρη απασχόληση. Στην πραγματικότητα, η πιο γενικευμένη εξήγηση των ποσοστών εγκλήματος είναι ο δείκτης των δραστηριοτήτων μακριά από την οικογένεια και το σπίτι. Όσο οι άνθρωποι περνούν χρόνο εκτός σπιτιού ο κίνδυνος της ενδεχόμενης θυματοποίησης αυξάνεται.

⁸⁹ Clarke και Felson, 1998, σελ. 5.

⁹⁰ Ο.π. σελ. 6.

B. 10 Θεωρία διάβασης ή διαδρομής- Pathway theory

Η θεωρία της διάβασης ή διαδρομής (Pathway Theory) είναι ένας τρόπος αντίληψης του εγκληματικού περιβάλλοντος μέσω των διαδρομών που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι καθώς κατευθύνονται στην καθημερινή τους ζωή. Συνδέεται με την Περιβαλλοντική Εγκληματολογία, την Αστυνομική Κοινωνιολογία, τη Συμπεριφορική Ψυχολογία, τον αστικό σχεδιασμό και την αρχιτεκτονική των πόλεων.

Κατά τον Christian Norberg-Schulz, η πόλη αντικατοπτρίζει την ανθρώπινη κατάσταση διότι οι άνθρωποι αναζητούν τη σταθερότητα, και για τους κατοίκους της η πόλη είναι η συμβίωση, η εμπιστοσύνη, η αποδοχή των άλλων. Στην κοινωνική αναπαράσταση του εγκληματικού περιβάλλοντος οι δρόμοι είναι το σημαντικότερο χαρακτηριστικό και το ουσιωδέστερο στοιχείο στην εικόνα ενός κτιρίου, όπως επίσης το κύριο κανάλι κίνησης είτε με τα πόδια, το ποδήλατο, το λεωφορείο, το αυτοκίνητο, τη μηχανή, κλπ.⁹¹

Ορισμένοι δρόμοι έχουν μεγάλα ποσοστά εγκληματικότητας. Άλλοι από βανδαλισμούς όταν για παράδειγμα παιδιά γυρίζοντας απ' το σχολείο σχεδιάζουν γκράφιτι ή σπάνε παράθυρα, και άλλοι με μεγαλύτερο κίνδυνο όπου υπάρχουν σταθμοί μαζικής μεταφοράς με αυξημένα ποσοστά ληστειών και επιθέσεων.

⁹¹ Norberg-Schulz, 2003, «The Concept of Dwelling», (<http://www.designcentreforcpted.org>).

Η φιλοσοφία των νέων προσεγγίσεων

Είναι προφανές ότι ο σκοπός της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας είναι η μελέτη συγκεκριμένων ειδών εγκλήματος (κλοπή, ληστεία, επίθεση, βιασμός, διάρρηξη, βανδαλισμός) που συμβαίνουν κυρίως στα όρια μιας γειτονιάς, μιας ευρύτερης συνοικίας ακόμα και πόλης. Μελετά απαραίτητα τον παράγοντα του τόπου του εγκλήματος και τον συνδυάζει με την κατοικία και την περιοχή δραστηριότητας του δράστη, το χρόνο, τον τρόπο διαμόρφωσης του συγκεκριμένου πολεοδομικού περιβάλλοντος και τις ενδεχόμενες ευκαιρίες για τη διάπραξη του εγκλήματος με κυρίαρχο μέλημα την πρόληψη αυτών των εγκλημάτων.

Αντιλαμβάνεται κανείς ότι τέτοιες μορφές πρόληψης είναι πρόσκαιρες και δεν αντιμετωπίζουν το έγκλημα. Ο εγκληματίας αντιμετωπίζεται ως στόχος ο οποίος πρέπει να εξολοθρευτεί με κάθε δυνατό μέσο ενισχύοντας τη φύλαξη (κατά τον Felson η απουσία φύλαξης δημιουργεί εγκληματικές ευκαιρίες) και τα κτίρια χτίζονται ώστε να αποτρέπουν ενδεχόμενες εγκληματικές δραστηριότητες (κατά τον Newman τα ασανσέρ, οι διάδρομοι, οι σκάλες και οι είσοδοι πρέπει να διαμορφώνονται ανάλογα).

Η κοινοτική αστυνόμευση όπως επίσης και η γενικότερη φιλοσοφία των πολιτικών πρόληψης του εγκλήματος, βασίζεται στις θεωρίες του υπερασπισμού χώρου και της εδαφικότητας και εμπεριέχει συνεργασία της αστυνομίας με τους κατοίκους στις γειτονιές με τρόπους αστυνομικής παρέμβασης οι οποίοι βασίζονται στη συμμετοχή και την εγγύτητα. Ο ρόλος της αστυνομίας μετασχηματίζεται και η δημόσια ασφάλεια ως αγαθό κοινοτικοποιείται.

Με τις νέες αυτές προσεγγίσεις η ποιότητα της ζωής των κατοίκων υποβαθμίζεται υπό τον κίνδυνο μιας ενδεχόμενης θυματοποίησης. Πιθανότατα η Περιβαλλοντική Εγκληματολογία δεν στοχεύει στην καλλιέργεια του αισθήματος φόβου αλλά σίγουρα συμβάλλει σ' αυτό αφού νομιμοποιεί ένα είδος πρόληψης με ποικίλες στρατηγικές παρέμβασης προσανατολισμένες στη μείωση των αιτίων τα οποία υπάρχουν και των ευκαιριών που δίδονται⁹² για την τέλεση εγκληματικών πράξεων πριν αυτές συμβούν.

⁹² Κουλούρης, 2008, σελ. 48

ΜΕΡΟΣ Γ

Μέθοδοι ανάλυσης στα ερωτήματα της νέας περιόδου

Μέθοδοι ανάλυσης στα ερωτήματα της νέας περιόδου

Τα νέα τεχνολογικά επιτεύγματα που έκαναν την είσοδό τους τα τελευταία χρόνια αποδείχτηκαν χρήσιμα εργαλεία για τη συλλογή και την ανάλυση στοιχείων τα οποία προκύπτουν από τις έρευνες των νέων προσεγγίσεων απεικονίζοντας όσο είναι δυνατόν πληρέστερα την πραγματικότητα, στοιχείο απαραίτητο για την εξαγωγή συμπερασμάτων. Η χαρτογράφηση της εγκληματικότητας με τη βοήθεια χαρτών οι οποίοι διαμορφώνονται μέσω λογισμικών, τα γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών και το γεωγραφικό προφίλ αποτελούν τις νέες εξελιγμένες μεθόδους συλλογής και ανάλυσης δεδομένων του εγκλήματος. Εξάλλου, και οι έρευνες θυματοποίησης δεύτερης γενιάς δίνουν έμφαση στην ανάλυση των χωρικών, κοινωνικών και χρονικών παραγόντων για να προσαρμοστούν στις ανάγκες της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας.

Η χρήση της τεχνολογίας για τη σύνδεση του εγκληματικού φαινομένου με το χώρο και το χρόνο ενέχει κινδύνους όσον αφορά την παραβίαση της ιδιωτικής σφαίρας τόσο των δραστών όσο και των θυμάτων, μελλοντικών και μη.

Γ. 1 Χαρτογράφηση του εγκλήματος

Η χαρτογράφηση του εγκλήματος (Crime Mapping) είναι ένα εργαλείο ανάλυσης για τη διεξαγωγή εφαρμοσμένης έρευνας όσον αφορά στις χωρικές και χρονικές διαστάσεις της εγκληματικής δράσης⁹³ και αποτελεί την πρακτική εφαρμογή της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας.

Πρώτοι οι Quetelet και Guerry τον 19^ο αιώνα, προσπάθησαν να εξακριβώσουν μία αιτιώδη σχέση μεταξύ κοινωνικών, περιβαλλοντικών παραγόντων και φύσης του εγκλήματος. Συγκεκριμένα εκείνοι έθεσαν τα θεμέλια της γεωγραφικής χαρτογράφησης κατά την οποία γίνεται προσπάθεια ανεύρεσης της σχέσης ανάμεσα στην εγκληματικότητα και κάποιους κοινωνικο-οικονομικούς, πολιτικούς και δημογραφικούς παράγοντες⁹⁴.

Κατά τη διάρκεια της έρευνας ενός συγκεκριμένου εγκλήματος ή της δραστηριότητας μίας εγκληματικής οργάνωσης είναι δυνατόν να ενοποιηθούν διάφορες πληροφορίες προκειμένου να ανακατασκευαστεί η ακολουθία των γεγονότων ενός εγκλήματος ή μίας εγκληματικής δραστηριότητας (π.χ. σε περιπτώσεις κλοπών οχημάτων τα οποία μεταφέρονται και πωλούνται σε συγκεκριμένη αγορά του εξωτερικού).

Ως μία εφαρμοσμένη ερευνητική μέθοδος, η χαρτογράφηση του εγκλήματος έχει ενταχθεί στα προγράμματα της αστυνομίας επικεντρώνοντας στο πού συμβαίνουν εγκλήματα και όχι μόνο στους δράστες οι οποίοι τα διαπράττουν. Το βασικό πλεονέκτημα της χαρτογράφησης έγκειται στο γεγονός ότι οι χάρτες παρέχουν μεγάλο όγκο πληροφοριών σε απλή και κατανοητή μορφή. Αποτελούν σημαντικό εργαλείο ανάλυσης γιατί μπορούν να συνδυάζουν τη χρονική με τη γεωγραφική πληροφορία⁹⁵.

Στο πλαίσιο της επεξεργασίας πληροφοριών η χαρτογράφηση της εγκληματικότητας, αναγνωρίζει:

- **την τυπολογία του εγκλήματος** (crime patterns), δηλαδή τη φύση και την κατανομή του εγκλήματος σε μία γεωγραφική περιοχή,

⁹³ Fritz, «Environmental Criminology - Crime mapping» (<https://portfolio.du.edu/portfolio/getportfoliofile?uid=103238>).

⁹⁴ Φεργάδη, 1996, σελ 54-56.

⁹⁵ Μπερτάνος, 2007, σελ. 5.

- **τις τάσεις στην εγκληματικότητα** (crime trends), με την επισήμανση σημαντικών αλλαγών, αναδυόμενες τάσεις και τροποποιήσεις στην τυπολογία του εγκλήματος σε μία συγκεκριμένη περιοχή,

- **την ομαδοποίηση των εγκλημάτων** τα οποία συγκεντρώνουν όμοια χαρακτηριστικά (π.χ. τρόπος διάπραξης, ώρα τέλεσης, στόχοι κλπ.),

- **τη σειρά εγκλημάτων** (crime series) τα οποία τελούνται από κοινούς δράστες.

Προκύπτει επομένως ότι η χαρτογράφηση του εγκλήματος σχετίζεται με τη διαχείριση των δεδομένων εγκλήματος με σκοπό την απεικόνισή τους και την εξαγωγή συμπερασμάτων. Για το λόγο αυτό υπάρχουν πολλές διαφορετικές τεχνικές σε συνδυασμό με τις τεχνολογικές εξελίξεις⁹⁶ για διάφορες χρήσεις όπως:

- για αστυνομικούς σκοπούς. Λόγου χάρη, την ενημέρωση της αστυνομίας για τις προβληματικές περιοχές,

- για να ενημερώσουν για τις πηγές της πρόληψης του εγκλήματος,

- για την έρευνα της αστυνομίας,

- για να βοηθήσουν την κοινότητα,

- για να καταγράψουν αλλαγές στην κατανομή του εγκλήματος στο χρόνο και

- για να εκτιμήσουν την αποτελεσματικότητα των πρωτοβουλιών της πρόληψης του εγκλήματος⁹⁷.

Τα κυριότερα ζητήματα που ερευνώνται με τις μεθόδους χαρτογράφησης είναι ποια είναι τα πρόσωπα και που δραστηριοποιούνται (διαμονή, εργασία), ποιες είναι οι εγκληματικές και όχι μόνο δραστηριότητές τους, ποιος είναι ο τρόπος δράσης τους, το πού, πότε διεξάγονται οι δραστηριότητές τους και ποιά είναι ενδεχομένως τα μελλοντικά τους σχέδια.⁹⁸

Για να κατανοήσουμε το βαθμό στον οποίο παρεμβαίνει η τεχνολογία στην ιδιωτική ζωή των δραστών, θα αναφέρουμε την περίπτωση των βανδαλισμών με γκράφιτι στις Η.Π.Α. Παγκόσμια συστήματα δορυφορικού γεωγραφικού εντοπισμού θέσης (GPS), ψηφιακές φωτογραφίες, βάσεις δεδομένων υπολογιστών είναι τα όπλα 20 δήμων στις ΗΠΑ για την αντιμετώπιση του γκράφιτι. Η εταιρία Graffiti Tracker

⁹⁶ Προκειμένου να αποδώσει η χαρτογράφηση του εγκλήματος, θα πρέπει να χρησιμοποιούνται τα συστήματα γεωγραφικών πληροφοριών, τα λογισμικά ανάλυσης εγκλήματος και τα τοπικά δεδομένα αναφερθέντων εγκλημάτων. Στην αγορά υπάρχουν ορισμένα συστήματα γεωγραφικών πληροφοριών όπως τα MapInfo και Arcview.

⁹⁷ Hirschfield και Bowers, 2001, σελ.31.

⁹⁸ Hirschfield και Bowers, 2001, σελ. 8.

του Λος Άντζελες, εντοπίζει τα γκράφιτι και κρατά αρχείο για τους δημιουργούς τους. Πιο συγκεκριμένα, η Graffiti Tracker κρατά φωτογραφίες, και χρησιμοποιεί κάμερες GPS για να καταγράφει τις ημερομηνίες, τις ώρες και τις ακριβείς τοποθεσίες. Αναλύει επίσης τα γκράφιτι βάσει του περιεχομένου τους -αν είναι πολιτικό, αν αναφέρεται σε συμμορίες- και κρατά τις φωτογραφίες σε βάσεις δεδομένων. Η αστυνομία χρησιμοποιεί αυτές τις πληροφορίες για να μπορέσει να προβλέψει πού θα δραστηριοποιηθούν οι δράστες και όταν εκείνοι συλλαμβάνονται, τότε η αστυνομία θα είναι σε θέση να παρουσιάζει αναλυτικά στοιχεία για τη δράση τους.⁹⁹

Η ανάλυση εγκλήματος είναι μία πρακτική για να αναγνωριστούν οι εγκληματικές τάσεις, οι εγκληματίες και οι στρατηγικές και αποτελεί μία εφαρμοσμένη μεθοδολογία έρευνας. Η χαρτογράφηση εγκλήματος χρησιμοποιείται για να εντοπίσει τα χωρο-χρονικά στοιχεία των σχεδίων εγκλήματος. Τόσο το γεωγραφικό σχέδιο όσο και η χρονολογική σειρά τοποθετούνται σε μία λογική βάση τόσο για να αναπτυχθεί το προφίλ των δραστών όσο και για να προβλεφθούν η ώρα της ημέρας και η μέρα της εβδομάδας για την υπό έρευνα περιοχή.

Η ποιότητα των δεδομένων τα οποία είναι διαθέσιμα αποτελεί το κυριότερο μέλημα στη χαρτογράφηση της εγκληματικότητας. Καταρχάς, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να γίνεται γνωστό στους ερευνητές το είδος των δεδομένων που χρησιμοποιούνται. Υπάρχει διαφορά στο να χρησιμοποιεί κάποιος επίσημα στατιστικά στοιχεία εγκληματικότητας από την αστυνομία αφενός και περιστατικά ελέγχου και διαταγών (command and control incidents). Τα περιστατικά αυτά είναι αναφορές των πολιτών οι οποίοι έρχονται σε επαφή με την αστυνομία και το συμπέρασμα που προκύπτει στην ουσία, είναι οι ανάγκες των κατοίκων για τις υπηρεσίες της αστυνομίας, παρά κάποιο έγκλημα τα οποίο έχει λάβει χώρα. Οι επίσημες πληροφορίες εισάγονται στο αρχείο συμβάντων της αστυνομίας μόνο σε περίπτωση κατά την οποία η τελευταία έχει καταλήξει ότι πρόκειται για βεβαιωθέντα αδικήματα. Ο σκοτεινός αριθμός όμως της εγκληματικότητας σημαίνει ότι δεν αναφέρονται όλα τα περιστατικά και το αν καταγράφονται ως επίσημα στοιχεία ή όχι εξαρτάται και από το είδος και τη σοβαρότητα του εκάστοτε εγκλήματος¹⁰⁰.

Η ποιότητα των δεδομένων τα οποία διατίθενται από την αστυνομία στους ερευνητές, μπορεί ορισμένες φορές να αμφισβητηθεί. Όταν ελεγχθεί η ποιότητα των

⁹⁹ Keep America Beautiful, «Facts about graffiti», (<http://www.graffitihurts.org>).

¹⁰⁰ Hirschfield και Bowers, 2001, σελ. 3.

δεδομένων από τους ερευνητές, το επόμενο βήμα είναι το συμπέρασμα το οποίο θα παραχθεί. Υπάρχουν διάφορες τεχνικές οι οποίες χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία χαρτών εγκλήματος (crime maps)- κάποιες είναι εύχρηστες και διαδεδομένες ενώ άλλες πιο καινοτόμες ή βρίσκονται ακόμα σε πειραματικό στάδιο. Οι πιο διαδεδομένοι χάρτες είναι:

- χάρτες (Pin maps) – απεικονίζουν την τοποθεσία των συμβάντων, των θυμάτων και περιστασιακά των δραστών,
- θεματικοί χάρτες (Chloropleth maps) με σκίαση, χρώματα και χωρισμένοι σε περιοχές οι οποίες ποικίλλουν ανάλογα με τη βαθμίδα του προβλήματος,
- συσκευές γεωγραφικής ανάλυσης (Geographical Analysis Machines) – χρησιμοποιούν έναν αλγόριθμο αναζήτησης συγκεκριμένων σημαντικών σημείων,
- πολύγωνα Voronoi¹⁰¹ – χάρτες που δείχνουν τις αποστάσεις μεταξύ των συμβάντων,
- χάρτες συμβάντων – ανάλυση της απόστασης μεταξύ της περιοχής κατοικίας του δράστη και τον τόπο του εγκλήματος,
- χάρτες κίνησης – αλλαγές στην κατανομή εγκλήματος στο χρόνο¹⁰².

Η χαρτογράφηση του εγκλήματος μπορεί να παρέχει πληροφορίες σχετικά με την τοποθεσία (hotspots) και τα υψηλά ποσοστά καταγεγραμμένης εγκληματικότητας. Δύναται επίσης να συμβάλλει στην ένταξη αυτών των σημείων σε ένα περιβαλλοντικό πλαίσιο (κοινωνική και φυσική χρήση της περιοχής) το οποίο θα δώσει στοιχεία για τους επικίνδυνους παράγοντες συγκεκριμένων εγκλημάτων.

Μία από τις κυριότερες χρήσεις της χαρτογράφησης του εγκλήματος και ένας από τους πρωτεύοντες στόχους της ανάλυσης εγκλήματος είναι το γεωγραφικό προφίλ (Geographic Profiling). Το γεωγραφικό προφίλ επικεντρώνεται κυρίως στην μελέτη του θύματος, της εγκληματικής επίθεσης, στα αποδεικτικά στοιχεία που άφησε ο δράστης, τον τόπο κατοικίας και δράσης του οριοθετώντας την περιοχή των ερευνών.

¹⁰¹ Από τον ρώσο μαθηματικό Georgy Voronoy (1868-1908).

¹⁰² Hirschfield και Bowers, 2001, σελ. 4.

Γ. 2 Γεωγραφικό προφίλ

Το γεωγραφικό προφίλ¹⁰³ (Geographic Profiling) είναι μία μέθοδος διαχείρισης πληροφοριών, η οποία έχει σχεδιαστεί για να συμβάλλει μεταξύ άλλων στην έρευνα των περιοχών στις οποίες τελείται σειρά εγκλημάτων προκειμένου να εντοπιστεί τόσο ο δράστης όσο και ο τόπος διαμονής του. Βασίζεται στην έρευνα προερχόμενη από τα πεδία της Εγκληματολογίας, της Γεωγραφίας, της Δικαστικής και Περιβαλλοντικής Ψυχολογίας, των Μαθηματικών και της Στατιστικής Ανάλυσης¹⁰⁴.

Η τοποθεσία ενός εγκλήματος θεωρείται σημαντικό στοιχείο για τον εντοπισμό των δραστών. Το γεωγραφικό προφίλ επικεντρώνεται στην πιθανή συμπεριφορά του δράστη στις διάφορες περιοχές στις οποίες κινείται και δραστηριοποιείται. Από την άλλη, το ψυχολογικό προφίλ παρέχει πληροφορίες για το πιθανό κίνητρο, τη συμπεριφορά και τον τρόπο ζωής του δράστη και για το λόγο αυτό συνδέεται άμεσα με τη δραστηριότητά του στο χώρο. Κατά συνέπεια τόσο το γεωγραφικό όσο και το ψυχολογικό προφίλ βοηθούν τους ερευνητές να σχηματίσουν μια εικόνα για το άτομο που ευθύνεται για κάποιο έγκλημα¹⁰⁵.

Το γεωγραφικό προφίλ αποτελείται από ποσοτικά (αντικειμενικά) και ποιοτικά (υποκειμενικά) στοιχεία. Τα ποσοτικά στοιχεία προκύπτουν από μια σειρά επιστημονικών γεωγραφικών τεχνικών και ποσοτικών μετρήσεων για να αναλυθεί και να προσδιοριστεί η τοποθεσία των σημείων-στόχων που κινήθηκε ο δράστης. Τα ποιοτικά στοιχεία βασίζονται πρωτίστως στην ανακατασκευή και την ερμηνεία του νοητικού χάρτη¹⁰⁶ (mental map) του δράστη¹⁰⁷.

Η διαδικασία η οποία ακολουθείται για να προκύψει το γεωγραφικό προφίλ είναι παρόμοια με την τυπική εγκληματολογική έρευνα και έχει ως εξής:

- ❖ εμφάνιση μίας σειράς εγκλημάτων,
- ❖ χρησιμοποίηση παραδοσιακών ερευνητικών τεχνικών όπως μάρτυρες, αποδεικτικά στοιχεία,
- ❖ ανάλυση η οποία καθορίζει ποια εγκλήματα συνδέονται,

¹⁰³ Το γεωγραφικό προφίλ εμφανίστηκε για πρώτη φορά από τον επιθεωρητή Kim Rossmo, τον πρώτο αξιωματικό της Καναδικής αστυνομίας που είχε διδακτορικό στην Εγκληματολογία.

¹⁰⁴ Environmental Criminology Research Inc, «Geographic profiling software», (<http://mypage.uniserve.ca/~ecri/rigel/Rigel%20Profiler%20Brochure.pdf>).

¹⁰⁵ Jackson και Bekerian, 1997, σελ. 161.

¹⁰⁶ Με την έννοια της διαδρομής.

¹⁰⁷ Jackson και Bekerian, 1997, σελ. 161-162

- ❖ προσχέδιο ψυχολογικού προφίλ,
- ❖ δημιουργία γεωγραφικού προφίλ και
- ❖ ανάπτυξη νέων ερευνητικών στρατηγικών¹⁰⁸.

Είναι μία μέθοδος στρατηγικής διαχείρισης πληροφοριών η οποία δίνει προτεραιότητα στις ερευνητικές προσπάθειες για να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα των εγκληματολογικών ερευνών¹⁰⁹. Κατά τους Rossmo και Holmes η προετοιμασία ενός γεωγραφικού προφίλ εμπεριέχει την εξέταση της υπόθεσης μαζί με τις αναφορές των αρχών, την αυτοψία και αν υπάρχει το ψυχολογικό προφίλ. Στη συνέχεια, επιθεωρείται ο τόπος του εγκλήματος, συγκεντρώνεται φωτογραφικό υλικό και αναλύονται οι στατιστικές εγκληματικότητας της γειτονιάς και τα δημογραφικά δεδομένα. Τέλος, μελετώνται οι χάρτες, γίνεται η τελική ανάλυση και ολοκληρώνεται η αναφορά¹¹⁰.

Με τη βοήθεια της έρευνας του Dr. Rossmo δημιουργήθηκε ένα λογισμικό το οποίο χρησιμοποιεί την τελευταία τεχνολογία στην ανάλυση του εγκλήματος, τη ψηφιακή χαρτογράφηση, τις βάσεις δεδομένων και τα εργαλεία οπτικής απεικόνισης. Το λογισμικό αυτό ονομάζεται Rigel και είναι ένα πρόγραμμα που βοηθάει την αστυνομία και τους επιστημονικούς αναλυτές σε ό,τι αφορά το γεωγραφικό προφίλ¹¹¹.

Ο οργανισμός έρευνας της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας (Environmental Criminology Research Inc., ECRI) με τη βοήθεια του Εθνικού Συμβουλίου Έρευνας του Καναδά (National Research Council of Canada) υποστήριξε το παραπάνω πρόγραμμα θέτοντας τις βάσεις για την εξοικείωση τόσο των Αρχών όσο και των αναλυτών με το Rigel ώστε να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα των ερευνών για το έγκλημα¹¹².

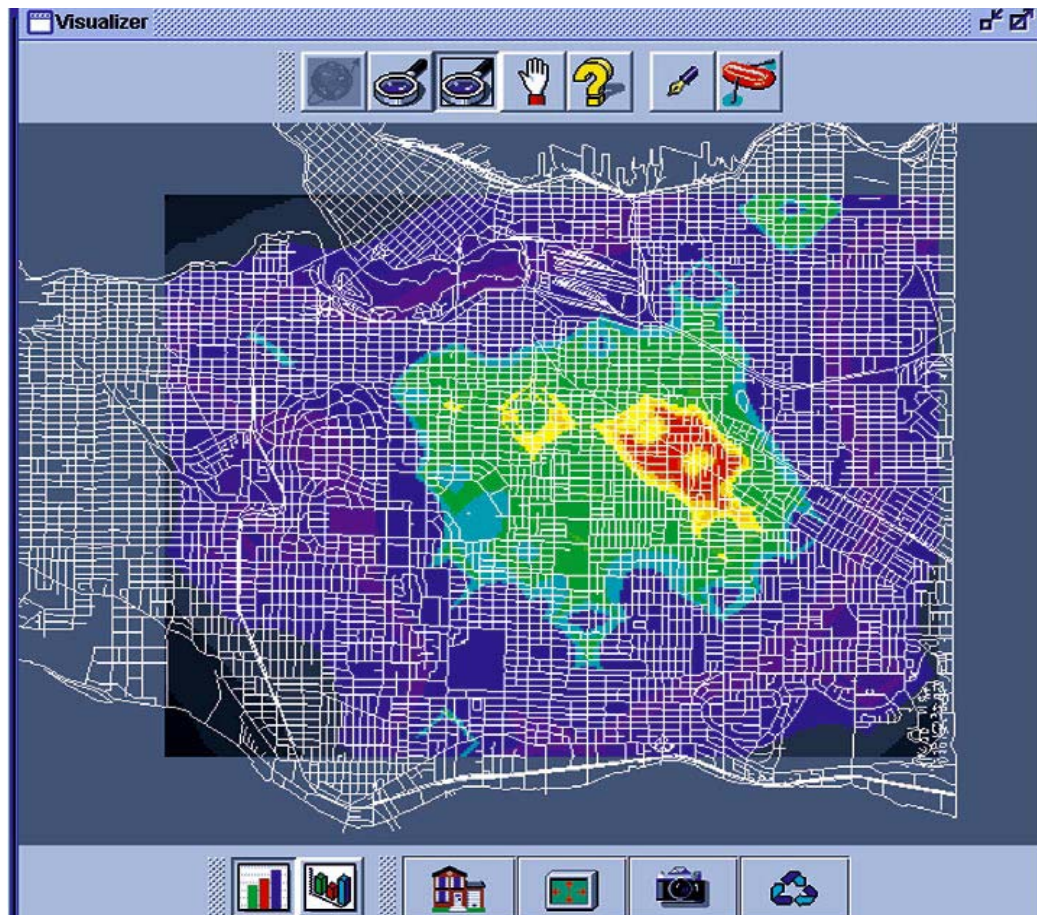
¹⁰⁸ Jackson και Bekerian, 1997, σελ. 163.

¹⁰⁹ Environmental Criminology Research Inc, «Geographic profiling software», [. \(http://mypage.uniserve.ca/~ecri/rigel/Rigel%20Profiler%20Brochure.pdf\).](http://mypage.uniserve.ca/~ecri/rigel/Rigel%20Profiler%20Brochure.pdf)

¹¹⁰ Jackson και Bekerian, 1997, σελ. 164.

¹¹¹ Rigel Profiler Brochure, (<http://www.ecricanada.com>).

¹¹² Rigel Profiler Brochure, (<http://www.ecricanada.com>).

Εικόνα 3 Ένα γεωπροφίλ. Το Rigel προσθέτει χρώματα σε διάφορα σημεία για να παρουσιάσει μία δυοδιάστατη εικόνα της πιο πιθανής περιοχής κατοικίας και δραστηριότητας του δράστη¹¹³.

Σύμφωνα με τον Eric Hickey, οι κατά συρροή δολοφόνοι εκλαμβάνονται από μερικούς επιστήμονες ως άτομα τα οποία με τρόπο αυθόρμητο αποφασίζουν για τον τόπο δράσης τους και περιπλανώνται παντού επιλέγοντας θύματα. Ο Hickey υποστήριξε ότι μία τέτοια προσέγγιση είναι συνέπεια των μέσων ενημέρωσης τα οποία προβάλλουν σπάνιες περιπτώσεις στις οποίες οι δράστες ταξιδεύουν σε πολλές περιοχές των Η.Π.Α. Η επιρροή της παραπάνω αντίληψης διαφαίνεται σε προγράμματα τα οποία εφαρμόζονται προκειμένου να συνδέσουν φόνους που έχουν διαπραχθεί σε αρκετές πολιτείες και επαρχίες με ένα άτομο. Τέτοια προγράμματα είναι το σύστημα ανάλυσης για τη σχέση βίαιων εγκλημάτων (Violent Criminal Linkage Analysis System) στον Καναδά και η μονάδα ανάλυσης εγκλημάτων βίας (Violent Criminal Apprehension Program) στις Η.Π.Α. (F.B.I.). Η ιδιότητα αυτών των συστημάτων είναι ότι αντιλαμβάνονται τους κατά συρροή δολοφόνους ως ένα

¹¹³ Rigel profiler brochure, (<http://www.ecricanada.com>).

ιδιαίτερο είδος εγκληματιών των οποίων οι αποφάσεις δεν επηρεάζονται από τις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες των άλλων ειδών εγκλήματος¹¹⁴.

Το γεωγραφικό προφίλ μπορεί να απεικονίσει με λεπτομέρεια τις διαδρομές ενός κατά συρροή εγκληματία. Μπορεί όμως να προβλέψει όσο το δυνατόν ακριβέστερα όχι μόνο τον τόπο κατοικίας του δράστη αλλά και ενδεχόμενο μελλοντικό του χτύπημα; Η άποψη ότι ο τόπος κατοικίας του δράστη μπορεί να δώσει πληροφορίες για τα επόμενα θύματά του αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης. Τα αποτελέσματα δεν επιβεβαίωσαν την υπόθεση ότι το πρώτο έγκλημα γίνεται κοντά στο σπίτι του δράστη. Οι Canter και Gregory υποστήριξαν ότι ο πρώτος βιασμός σε ένα κατά συρροή έγκλημα δύναται να παρέχει πληροφορίες στις Αρχές για την έρευνα της κατοικίας του βιαστή. Δημιούργησαν λοιπόν ένα ειδικό σύστημα το οποίο επικεντρωνόταν στην τοποθεσία του πρώτου εγκλήματος ως αναφορά για να προβλέψουν που ζει ο δράστης.

Με βάση τις παραπάνω υποθέσεις ο J. Warren και οι συνεργάτες του μελέτησαν κατά συρροή βιαστές και έδειξαν ότι το πρώτο έγκλημα ήταν πιο κοντά στο σπίτι του δράστη σε ποσοστό μόλις 18% επί του συνόλου των περιπτώσεων. Αντιθέτως οι Davies και Dale βρήκαν ότι ο πρώτος βιασμός σε μία σειρά βιασμών τελέσθηκε μακριά από σπίτι του δράστη σε αντίθεση με το τελευταίο θύμα. Ωστόσο, ο Rossmo παρατήρησε ότι στο 41% των περιπτώσεων οι οποίες εξετάστηκαν, η τοποθεσία του πρώτου εγκλήματος σε μία άλλη σειρά εγκλημάτων ήταν πιο κοντά στο σπίτι του δράστη από ότι οι περιοχές των επόμενων εγκλημάτων¹¹⁵.

Η μέθοδος του γεωγραφικού προφίλ θα πρέπει να συνδεθεί και με άλλους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν το χώρο στον οποίο τελούν εγκλήματα οι δράστες. Συγκεκριμένα, ο δείκτης νοημοσύνης, ο τρόπος μετακίνησης, η ηλικία είναι καθοριστικής σημασίας για τις αποφάσεις των εγκληματιών (Costello και Wiles 1997)¹¹⁶. Προκειμένου όμως να ελεγχθεί η αξιοπιστία και η λειτουργική αξία της μεθόδου του γεωγραφικού προφίλ είναι απαραίτητη η διεξαγωγή πολλών ερευνών που να περιλαμβάνουν τους παραπάνω δείκτες.

Η χωρική ανάλυση που ακολουθεί είναι κυρίως η αλληλεπίδραση των στοιχείων που προκύπτουν από την χαρτογράφηση της εγκληματικότητας.

¹¹⁴ Snook, Cullen, Mokros και Harbort, 2005, σελ. 148.

¹¹⁵ Όπ.π., σελ. 150.

¹¹⁶ Σύμφωνα με Hirschfield και Bowers, 2001, London and, σελ. 37

Γ. 3 Χωρική ανάλυση δεδομένων

Ο όρος χωρική ανάλυση «spatial analysis» ανήκει στη Γεωγραφία από τη δεκαετία του 1950 και χρησιμοποιείται ευρέως στα Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών (GIS) όπως και στη βιβλιογραφία της επιστήμης των Γεωγραφικών Πληροφοριών (GISc). Σύμφωνα με έναν ικανοποιητικό ορισμό, χωρική ανάλυση είναι το σύνολο τεχνικών και μεθόδων οι οποίες χρησιμοποιούν το χώρο προκειμένου να περιγράψουν τις χωρικές σχέσεις και τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των περιπτώσεων οι οποίες είναι υπό διερεύνηση¹¹⁷.

Η χωρική ανάλυση έχει τρία κύρια στοιχεία. Καταρχάς περιλαμβάνει το χαρτογραφικό μοντέλο αφού κάθε σύνολο δεδομένων παρουσιάζεται σε χάρτη και μέσω άλλων λειτουργιών και την εισαγωγή μεταβλητών, παράγονται άλλοι χάρτες. Επίσης, περιλαμβάνει μαθηματικά μοντέλα στα οποία τα αποτελέσματα εξαρτώνται από τη χωρική αλληλεπίδραση μεταξύ αντικειμένων, τις χωρικές σχέσεις ή ακόμη τη γεωγραφική θέση των αντικειμένων. Για παράδειγμα, η γεωγραφική κατανομή διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων στο χώρο και η πληθυσμιακή πυκνότητα μίας περιοχής μπορεί να επιδράσει στη διάδοση μίας μολυσματικής νόσου.

Τέλος, η χωρική ανάλυση ασχολείται με την ανάπτυξη και εφαρμογή των στατιστικών τεχνικών και μεθόδων για την επεξήγηση χωρικών δεδομένων (*spatial data analysis*)¹¹⁸. Λόγω του ότι υπάρχει πληθώρα δεδομένων, η χωρική ανάλυση πραγματοποιείται με τη βοήθεια υπολογιστικών συστημάτων, της στατιστικής αλλά και κυρίως των Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών, που ως λογισμικά συστήματα συγκεντρώνουν, αποθηκεύουν, αναλύουν και διαχειρίζονται γεωγραφικές πληροφορίες.

¹¹⁷ Haining, 2004, σελ. 4.

¹¹⁸ Οπ.π., σελ. 5.

Γ. 4 Γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών- GIS

Ο όρος Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών (Geographic Information Systems) δηλώνει την επέκταση των Πληροφοριακών Συστημάτων (Information Systems) στο γεωγραφικό χώρο (Geography).

Κατά καιρούς έχουν δοθεί ποικίλοι ορισμοί στα Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών (GIS). Έτσι, σύμφωνα με έναν ευρύ ορισμό του M. Goodchild “ τα γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών είναι ένα ολοκληρωμένο σύστημα συλλογής, αποθήκευσης, διαχείρισης, ανάλυσης και απεικόνισης πληροφοριών σχετικών με ζητήματα γεωγραφικής φύσης”, ενώ κατά τον J.R. Carter “ ...είναι όλα κείνα τα πληροφοριακά συστήματα τα οποία εστιάζουν σε χωρικά ενδιαφέροντα και φαινόμενα σε κλίμακες από όλη τη γη μέχρι τη μοναδιαία ιδιοκτησία...”. Ωστόσο, ο ορισμός ο οποίος έχει χρησιμοποιηθεί ευρύτατα είναι αυτός του P. Burrough, ο οποίος τα ορίζει ως “ ένα ισχυρό σύστημα εργαλείων για τη συλλογή, αποθήκευση, ανάκληση κατά βούληση, μεταβολή και παρουσίαση χωρικών δεδομένων από τον πραγματικό κόσμο”¹¹⁹.

Συνεπώς, τα Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών δίνουν τη δυνατότητα συλλογής, αποθήκευσης, επεξεργασίας, ανάλυσης, και οπτικοποίησης σε ψηφιακό περιβάλλον δεδομένων τα οποία σχετίζονται με το χώρο. Τα συστήματα αυτά είναι υπολογιστικά συστήματα, αφού συνδυάζουν ηλεκτρονικό εξοπλισμό, λογισμικό και δεδομένα, τα οποία χρησιμοποιούνται για τη διαχείριση και την ανάλυση χωρικών πληροφοριών¹²⁰. Με αυτόν τον τρόπο μπορούν να επιλύσουν σύνθετα προβλήματα έρευνας, σχεδιασμού και διαχείρισης ζητημάτων γεωγραφικής φύσης.

Τα γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών έχουν ως κυρίαρχο στόχο το χωρικό σχεδιασμό, χρησιμοποιούνται μέσα από πολλές προσεγγίσεις στη διατύπωση και αξιολόγηση πολιτικών προγραμμάτων τα οποία αναφέρονται στο φυσικό ή περιβαλλοντικό σχεδιασμό. Ως εκ τούτου, τα γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών μπορούν να αποθηκεύσουν και να διαχειριστούν μεγάλο όγκο χωρικών στοιχείων. Επίσης, αποτελούν το πλέον κατάλληλο εργαλείο χωρικής ανάλυσης, εστιάζοντας στη χωρική διάσταση των στοιχείων για την επίλυση χωρικών προβλημάτων μέσα από την οργάνωση, διαχείριση και μετασχηματισμό μεγάλου όγκου πληροφοριών¹²¹.

¹¹⁹ Ακτύπης, 2008, σελ.11-12.

¹²⁰ Λαμπριανίδης, 2001, σελ. 40.

¹²¹ Μπερτάνος, 2007, σελ.11-15.

Μία σημαντική μέθοδος για την καταγραφή της εγκληματικότητας η οποία ως ένα βαθμό, συμπληρώνει τις παραπάνω τεχνικές είναι οι έρευνες θυματοποίησης κυρίως εκείνες που διεξάγονται στα όρια μίας γειτονιάς ή της ευρύτερης περιοχής μιας πόλης. Οι έρευνες θυματοποίησης σε σχέση με τα επίσημα στατιστικά εγκληματικότητας λειτουργούν εναλλακτικά διότι διενεργούνται σε τοπικό επίπεδο και αποτελούν σημαντική πηγή πληροφοριών για το έγκλημα σε συγκεκριμένες περιοχές βοηθώντας την χαρτογράφηση της εγκληματικότητας να ελέγξει τα ευρήματά της.

Γ. 5 Έρευνες θυματοποίησης

Οι μέθοδοι και οι τεχνικές της έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες είναι εργαλεία που έχουν στόχο την όσο το δυνατόν εγκυρότερη προσέγγιση της πραγματικότητας και την παραγωγή επιστημονικής γνώσης¹²². Συγκεκριμένα στην Εγκληματολογία τα εργαλεία αυτά είναι απαραίτητα αφενός για τη μελέτη του εγκληματικού φαινομένου, αφετέρου για την πρόληψή του.

Το σύνολο των εγκλημάτων σε μια κοινωνία μία δεδομένη χρονική στιγμή αποτελεί την εγκληματικότητα¹²³, η οποία εγκληματικότητα αφενός είναι στατιστικό αφετέρου δε αναπόσπαστο και δομικό χαρακτηριστικό όλων των κοινωνιών¹²⁴. Η διερεύνηση της εγκληματικότητας σε ποσοτικό επίπεδο συντελεί εκτός από την πρόληψη, στην προώθηση της επιστημονικής έρευνας και τον έλεγχο των θεωριών.

Ο σημαντικότερος παράγοντας αλλοίωσης των εγκληματολογικών στατιστικών είναι ο σκοτεινός αριθμός της εγκληματικότητας και ποικίλλει ανάλογα με τη θεατότητα, τη βαρύτητα, το είδος του εγκλήματος και κατά πόσο αυτό θα καταγγελλεί από το θύμα¹²⁵. Το γεγονός ότι επηρεάζει τόσο ώστε να αλλοιώνει τα αποτελέσματα των ερευνών, συνέβαλε στο να στραφούν οι επιστήμονες σε μεθόδους κατά τις οποίες ο θύτης και το θύμα θα βοηθούσαν στην εξαγωγή των αναμενόμενων συμπερασμάτων. Αυτές οι μέθοδοι είναι οι έρευνες θυματοποίησης και αυτοεξομολογούμενης ενοχής. Η μετατόπιση αυτή του ενδιαφέροντος της Εγκληματολογίας από το δράστη στο θύμα άρχισε να εκφράζεται συστηματικά τη δεκαετία του 1980 οπότε και δημιουργήθηκε ο κλάδος της Θυματολογίας και κατ' επέκταση των θυματολογικών ερευνών. Η Θυματολογία είναι ο επιστημονικός κλάδος της Εγκληματολογίας ο οποίος ασχολείται με τη μελέτη του θύματος του εγκλήματος τόσο όσον αφορά στην εγκληματογένεση όσο και του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης¹²⁶

Οι τέσσερις παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την κοινωνική εμπειρική έρευνα είναι το κόστος της συλλογής δεδομένων, ο χρόνος που απαιτείται για την απάντηση των ερωτήσεων και για τη διεξαγωγή της έρευνας, το αναμενόμενο

¹²² Κυριαζή, 2001, σελ. 29.

¹²³ Φαρσεδάκης, 2005, σελ. 15.

¹²⁴ Χαλκιά, 2007, σελ. 27.

¹²⁵ Φαρσεδάκης, 2005, σελ. 153.

¹²⁶ Αρτινοπούλου και Μαγγανάς, 1996, σελ. 15.

ποσοστό απαντήσεων και οι αναμενόμενες προκαταλήψεις (biases) των συμμετεχόντων¹²⁷.

Οι έρευνες θυματοποίησης (victimization surveys) προσπαθούν να καταγράψουν τα εγκλήματα με τη βοήθεια ερωτηματολογίων στα οποία οι ερωτώμενοι απαντούν αν ποτέ τόσο οι ίδιοι όσο και άτομα του περιβάλλοντός τους έχουν θυματοποιηθεί. Στις έρευνες αυτές, οι επιστήμονες έχουν την πεποίθηση ότι επειδή κάποια αδικήματα δεν καταγγέλλονται στις διωκτικές αρχές, τα επίπεδα θυματοποίησης θα είναι αυξημένα σε σχέση με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία¹²⁸.

Η εισαγωγή των ερευνών γνώμης (opinion polls) τα τελευταία 60 χρόνια επέδρασαν σημαντικά στο αντικείμενο και τη μεθοδολογία της εμπειρικής κοινωνικής έρευνας. Κατά συνέπεια, οι ταχύτατες εξελίξεις της έρευνας επηρέασαν το πεδίο της Εγκληματολογίας και ειδικότερα τον τομέα της θυματολογίας¹²⁹. Μετά τη δεκαετία του 1970 αρκετές μελέτες θυμάτων οι οποίες διεξήχθησαν στη Γερμανία, βασίστηκαν κυρίως σε προφορικές συνεντεύξεις, ερωτηματολόγια που διανεμήθηκαν ταχυδρομικώς και πιο πρόσφατα τηλεφωνικές συνεντεύξεις. Η πρώτη διεθνής έρευνα θυματοποίησης τα τέλη της δεκαετίας του '80 και αρχές του 1990, έγινε μέσω τηλεφωνικών συνεντεύξεων και αποτέλεσε μέρος της πρώτης Διεθνούς Εγκληματικής Έρευνας (International Crime/Victimization Survey)¹³⁰.

Οι κυριότερες πληροφορίες που μπορούν να εξαχθούν από μία έρευνα θυματοποίησης είναι το επίπεδο θυματοποίησης, τα χαρακτηριστικά των αδικημάτων και των θυμάτων και τις συνέπειες της θυματοποίησης στον πληθυσμό.

Λόγω του ότι το έγκλημα εξαρτάται από κοινωνικούς και γεωγραφικούς παράγοντες, οι πρόσφατες έρευνες θυματοποίησης δίνουν μία εικόνα για το γεωγραφικό και κοινωνικό στοιχείο του ενδοαστιακού εγκλήματος και την αστυνόμευση. Οι έρευνες θυματοποίησης δεύτερης γενιάς δίνουν παράλληλα έμφαση στην ανάλυση χωρικών, κοινωνικών και χρονικών παραγόντων οι οποίοι πρέπει να αναλυθούν και οι τρεις σε συνδυασμό για να γίνουν κατανοητοί οι κίνδυνοι θυματοποίησης, η επίδραση του εγκλήματος στη ζωή τους και οι δυσκολίες αστυνόμευσης¹³¹.

¹²⁷ Kury και Würger, 1993, σελ. 2.

¹²⁸ Ζαραφονίτου, 2004, σελ. 40.

¹²⁹ Η θυματολογία ασχολείται με την εγκληματική θυματοποίηση, το θύμα και την σχέση του θύματος με το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Φαρσεδάκης, ό. π., σελ. 131.

¹³⁰ Kury και Würger, 1993, σελ. 1.

¹³¹ Evans, Fyfe και Herbert, 1992, σελ. 170.

Από το 1973 και μετά διεξάγεται ετησίως στις Η.Π.Α. εθνική έρευνα θυματοποίησης, τα αποτελέσματα της οποίας έχουν δείξει ότι μπορούμε να μιλάμε όχι μόνο για θυματοποίηση προσώπων, αλλά και επιχειρήσεων. Η κατηγοριοποίηση των θυμάτων στις έρευνες αυτές γίνεται με βάση το φύλο, την ηλικία, την εθνικότητα, την οικογενειακή κατάσταση, το εισόδημα, την εκπαίδευση, το επάγγελμα και τον **τόπο κατοικίας (κεντρικά στην πόλη- προάστια)**, ενώ για τις επιχειρήσεις με βάση το είδος και τον τόπο στον οποίο είναι εγκατεστημένες. Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του εγκλήματος, εκτός από τη χρήση όπλων, την αυτοπροστασία του θύματος, τη σωματική βλάβη στο θύμα, λαμβάνεται υπόψη ο **χρόνος και ο τόπος του εγκλήματος**¹³².

Επίσης, κατά τους D. Evans, N. Fyfe και D. Herbert, οι έρευνες θυματοποίησης σε τοπικό επίπεδο υπερεκτιμούν το ποσοστό εγκλημάτων κατά των γυναικών, αλλά παρέχουν μία πρόσθετη πηγή εμπειρικών πληροφοριών για το βαθμό, τη φύση και την επίδραση των μη καταγεγραμμένων εγκλημάτων και απειλών εναντίον των γυναικών. Πιο συγκεκριμένα οι παραπάνω έρευνες δείχνουν ότι:

1 αναλογικά οι γυναίκες είναι πιθανότερο να πέσουν θύματα εγκλημάτων από τους άνδρες,

2 οι γυναίκες βιώνουν την εμπειρία περισσότερων εγκλημάτων και απειλής εγκλήματος από τους άνδρες και ότι

3 συγκεκριμένα είδη εγκλημάτων επικεντρώνονται αποκλειστικά στις γυναίκες.

Η Εγκληματολογία θα πρέπει να διαμορφώσει γενικούς ορισμούς για το έγκλημα λαμβάνοντας υπόψη τι αποτελεί σοβαρό και μη σοβαρό έγκλημα από την οπτική του θύματος. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι το πώς ορίζουν τα θύματα το έγκλημα, δεν ανταποκρίνεται απαραίτητα σε κατηγορίες εγκλημάτων οι οποίες χρησιμοποιούνται από την αστυνομία και συνεπώς οι ερευνητές έρχονται αντιμέτωποι με το πρόβλημα του ορισμού και του μέτρου. Οι νέες έρευνες θυματοποίησης έχουν για το λόγο αυτό διευρύνει το εμπειρικό και εννοιολογικό πεδίο της αναζήτησής τους ώστε να συμπεριλάβουν δραστηριότητες οι οποίες εν δυνάμει προκαλούν θυματοποίηση, χωρίς πάντα να αναγνωρίζονται επίσημα ως εγκληματικές¹³³.

¹³² Brantingham και Brantingham, 1984, σελ. 73.

¹³³ Evans, Fyfe και Herbert, 1992, σελ. 171.

Ένα άλλο σημείο το οποίο δυσχεραίνει το έργο των ερευνών θυματοποίησης είναι η μνήμη των συμμετεχόντων σε αυτές. Ο William G. Skogan επισημαίνει ότι οι ερωτώμενοι πρέπει να σκεφτούν αρκετά και να αναπαραστήσουν στο μυαλό τους τα γεγονότα πριν θυμηθούν κάποια σοβαρά εγκλήματα στα οποία υπήρξαν θύματα πριν από κάποιο καιρό, γεγονός που δεν εγγυάται την ακριβή παράθεση των γεγονότων. Εκτός όμως από τα λάθη τα οποία μπορεί να προκαλέσει η κακή μνήμη, ενδεχομένως οι συμμετέχοντες να πουν ακόμα και ψέμματα. Τα αποτελέσματα μίας έρευνας του R.G. Schneider το 1986 - η οποία σύγκρινε τα δεδομένα της έρευνας με τα επίσημα στοιχεία της αστυνομίας - έδειξαν ότι το 49% όλων των περιστατικών είχαν τοποθετηθεί σε λάθος χρονική περίοδο από τα θύματα¹³⁴.

Επίσης η συχνότητα καταγγελίας ορισμένων εγκλημάτων μπορεί να αλλοιώσει τα ποσοστά της εγκληματικότητας. Ο R.I. Mawby σε μία μελέτη στο Sheffield της Μεγάλης Βρετανίας, βρήκε ότι όσες επιχειρήσεις στεγάζονταν στους χαμηλότερους ορόφους πολυώροφων κτιρίων εμφάνιζαν υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας λόγω του ότι τα ποσοστά καταγγελίας των εγκλημάτων αυτών ήταν επίσης υψηλά.

¹³⁴ Evans, Fyfe και Herbert, 1992, σελ. 41.

Γ. 6 Έρευνες αυτοομολογούμενης ενοχής

Οι εγκληματολόγοι γνωρίζοντας τη δυσκολία ερμηνείας των επίσημων στατιστικών της εγκληματικότητας τόσο ποσοτικά-το μέγεθος του σκοτεινού αριθμού- όσο και ποιοτικά, ιδιαίτερα όσον αφορά στην τάξη και το φύλο, στράφηκαν σε εναλλακτικές μεθόδους μέτρησης του εγκλήματος όπως οι έρευνες θυματοποίησης και ακολούθως οι έρευνες αυτοομολογούμενης ενοχής¹³⁵.

Οι έρευνες αυτοομολογούμενης ενοχής προσπαθούν να καταγράψουν το ύψος των ποσοστών της εγκληματικότητας μέσω απαντήσεων ενός πληθυσμιακού δείγματος στο ερώτημα αν έχουν διαπράξει οι ίδιοι κάποια αξιόποινη πράξη και στη συνέχεια τα ποσοστά συγκρίνονται με τα αντίστοιχα αστυνομικά στατιστικά δεδομένα¹³⁶.

Κυρίως μετά το 1960 διεξήχθη πληθώρα ερευνών αυτοομολογούμενης ενοχής σε πολλές αναπτυγμένες χώρες. Η πρώτη έρευνα όμως αυτοομολογούμενης ενοχής διεξήχθη το 1946 από τον αμερικανό εγκληματολόγο Austin Porterfield στο Texas Christian University. Εκείνος ρώτησε τους φοιτητές αν είχαν διαπράξει οποιαδήποτε από 55 εγκληματικές πράξεις. Όλοι οι φοιτητές απάντησαν ότι είχαν διαπράξει τουλάχιστον μία παραβατική συμπεριφορά και φυσικά αυτό τους καθιστούσε όλους παραβάτες¹³⁷.

¹³⁵ Young, «Self-report studies», (<http://www.malcolmread.co.uk/JockYoung/self-reportstudies.pdf>).

¹³⁶ Ζαραφονίτου, 2004, σελ. 44.

¹³⁷ Brantingham και Brantingham, 1984, σελ. 59.

Γ. 7 Σύλλογή στατιστικών στοιχείων

Οι στατιστικές αποτελούν το βασικότερο μεθοδολογικό εργαλείο των ερευνών για τη μέτρηση της εγκληματικότητας. Με τη βοήθειά τους οι επιστήμονες μπορούν να διερευνήσουν το εγκληματικό φαινόμενο, να παρατηρήσουν τις γενικότερες τάσεις της εγκληματικότητας, τα επίπεδα των διακυμάνσεών της, το **γεωγραφικό πλαίσιο** στο οποίο αυτή εκδηλώνεται, τα δημογραφικά, κοινωνικά και πολιτισμικά στοιχεία των φερόμενων ως δραστών, με απώτερο στόχο τη δημιουργία στρατηγικών πρόληψης και αντιμετώπισης το εγκλήματος¹³⁸.

Προκειμένου να συλλεγούν αξιόπιστα στοιχεία και να εξαχθούν πληρέστερα συμπεράσματα θα πρέπει καταρχάς να έχει οριστεί σαφώς ένα έγκλημα το οποίο τίθεται προς μελέτη και να μην αμφισβητείται σε καμία περίπτωση. Ο βιασμός, για παράδειγμα, μπορεί να οριστεί με τη στενή έννοια του όρου αλλά να επιδέχεται και άλλης ερμηνείας. Στη Σουηδία ο βιασμός στο γάμο θεωρούνταν έγκλημα ήδη από το 1965, ενώ το 1984 τόσο οι ετερόφυλες όσο και οι ομόφυλες πράξεις περιλαμβάνονται στην έννοια του βιασμού, ακόμα και οι άνδρες μπορούν να βιαστούν (είτε από γυναίκα είτε από άνδρα)¹³⁹. Στην υπόλοιπη Ευρώπη ο άνω ορισμός του βιασμού προέκυψε πολύ αργότερα.

Η μέθοδος των στατιστικών αποτελεί αντικείμενο έντονης κριτικής σχετικά με την κατανομή της μεγάλης, της μεσαίας και της μικρής εγκληματικότητας. Συγκεκριμένα στη Γαλλία, οι στατιστικές της αστυνομίας, του υπουργείου Δημόσιας Τάξης, των δικαστηρίων και των σωφρονιστικών ιδρυμάτων δεν μπορούν να απεικονίσουν με ακρίβεια τα ποσοστά της εγκληματικότητας υπονοώντας το πρόβλημα του σκοτεινού αριθμού¹⁴⁰.

Οι διεθνείς συγκρίσεις στατιστικών για τα ποσοστά εγκληματικότητας είναι ιδιαίτερα επισφαλείς και αποτελούν ένα ακόμη μειονέκτημα αυτής της μεθόδου. Εξάιρεση στα παραπάνω είναι το έγκλημα της ανθρωποκτονίας ιδιαίτερα από τότε που υπήρξαν διεθνείς στατιστικές θανάτου¹⁴¹ και μπορούν να συγκριθούν μεταξύ τους, εφόσον ο συγκεκριμένος τύπος εγκλήματος δεν μπορεί να αμφισβητηθεί.

¹³⁸ Ζαραφονίτου, 2004, σελ. 36.

¹³⁹ Von Hoffer, 1999, σελ. 81-82.

¹⁴⁰ Delmas-Marty, 1983, σελ. 339.

¹⁴¹ Περιλαμβάνουν τα αίτια θανάτου του πληθυσμού σε επιλεγμένα κράτη. Μεταξύ των αιτίων είναι: θανατηφόρες αρρώστιες, αυτοκτονίες, ανθρωποκτονίες, δυστυχήματα. (International Mortality Data Base, διαθέσιμο στο <http://www.cdc.gov/nchs/data/dvs/intmort95.pdf>).

Σχετικά με άλλα είδη εγκληματικότητας θα ήταν καλύτερο να λαμβάνονται υπόψη και άλλες μέθοδοι όπως οι έρευνες θυματοποίησης¹⁴².

¹⁴² Von Hoffer, 1999, σελ. 87.

ΜΕΡΟΣ Δ

Διασπορά της εγκληματικότητας

Δ. 1 Περιστασιακή πρόληψη

Σύμφωνα με τον ορισμό του Ronald Clarke, η περιστασιακή πρόληψη αποτελεί μία προσέγγιση η οποία δεν βασίζεται στη βελτίωση της κοινωνίας ή τους θεσμούς της, αλλά καθαρά στη μείωση των ευκαιριών για τη διάπραξη του εγκλήματος¹⁴³. Τα μέτρα τα οποία προτείνει καταρχάς απευθύνονται σε πολύ συγκεκριμένα είδη εγκλημάτων¹⁴⁴, περιλαμβάνουν τη διαχείριση και το σχεδιασμό του άμεσου περιβάλλοντος με έναν όσο το δυνατόν πιο συστηματικό και μόνιμο τρόπο. Τέλος, επιδιώκουν να κάνουν το έγκλημα δυσκολότερο, πιο επικίνδυνο και λιγότερο κερδοφόρο για τους δράστες¹⁴⁵. Συνεπώς αντικείμενο της περιστασιακής πρόληψης είναι το έγκλημα με απώτερο στόχο την ασφάλεια της κοινωνίας με τη συμβολή του αστεακού περιβάλλοντος. Η περιστασιακή πρόληψη επικεντρώνεται στη διαχείριση των εγκλημάτων και όχι στη δυνατότητα βελτίωσης των παραβατών επιδιώκοντας την ασφάλεια και μόνο, των κατοίκων¹⁴⁶.

Η πρόληψη ανάγεται στην κοινωνική προβολή ορισμένων κοινωνικών ομάδων. Η επίτευξή τους έρχεται με την κάλυψη ανέσεων όπως η ασφάλεια στο αστεακό περιβάλλον¹⁴⁷. Η αρχιτεκτονική σχεδίαση και ο περιβαλλοντικός σχεδιασμός αποτελούν μία εξευγενισμένη μορφή κοινωνικού ελέγχου ώστε να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος των κατοίκων και να εξασφαλιστεί η ομαλή τους διαβίωση.

Μέχρι σήμερα έχουν γίνει σημαντικές έρευνες στην επίδραση του φυσικού περιβάλλοντος στα επίπεδα εγκλήματος. Κατά τους Donnelly και Kimble υπάρχουν δύο βασικοί λόγοι για τη σχέση του αστεακού περιβάλλοντος με το έγκλημα - η ευκαιρία και ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος. Όσον αφορά την ευκαιρία, θεωρείται ότι οι τεχνικές τις οποίες προτείνει η προσέγγιση του υπερασπίσιμου χώρου και μειώνουν την πρόσβαση σε μία περιοχή, δηλαδή η φυσική επιτήρηση και η δυσχέρεια των στόχων, μπορούν να επηρεάσουν τη δυνατότητα του δράστη να διαπράξει κάποιο έγκλημα με τρεις τρόπους:

¹⁴³ Hughes, 1998, σελ. 60.

¹⁴⁴ Αυτό σημαίνει ότι δεν πρέπει να γίνουν διαχωρισμοί σε ευρείες κατηγορίες, όπως η κλοπή και η ληστεία, αλλά σε διαφορετικά είδη παραβάσεων που αποτελούν υποκατηγορίες των παραπάνω. Π.χ. οι Rouner και Webb (1991) παρατήρησαν ότι τα μέτρα για την παρεμπόδιση κλοπών σε κατοικίες για ηλεκτρονικές συσκευές μπορεί να διαφέρουν από εκείνα που στοχεύουν στην πρόληψη κλοπών για μετρητά και κοσμήματα.

¹⁴⁵ Clarke, 1997, σελ. 4.

¹⁴⁶ Λαμπροπούλου, 2001, σελ. 74-76, 175.

¹⁴⁷ Λαμπροπούλου, 2001, σελ. 74-76, 175.

1. εμποδίζοντας την πρόσβαση σε μία περιοχή ο δράστης δεν μπορεί να γνωρίσει την περιοχή,
2. ο σχεδιασμός του δρόμου δεν επιτρέπει στο δράστη να κάνει εκτιμήσεις για τον κίνδυνο τον οποίο διατρέχει να παρακολουθείται ή να γίνει αντιληπτός, με αποτέλεσμα να μην εισέρχεται σε κοινότητες όπου οι διαδρομές εισόδου και εξόδου περιορίζονται από το φυσικό περιβάλλον,
3. περιορίζοντας την πρόσβαση σε μια περιοχή αυτόματα μειώνεται το μη σχεδιασμένο έγκλημα των ευκαιριών¹⁴⁸.

Ο ιδιωτικός χώρος έχει ιδιαίτερη σημασία για την προσωπική και ασφαλή επικοινωνία, επειδή ο «εχθρός» μπορεί να εμφανιστεί ανά πάσα στιγμή. Η κοινωνία σε συνεργασία με το κράτος, για να προστατευθεί αναπτύσσει πολιτικές κοινοτικού χαρακτήρα για την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων. Οι πιο γνωστές μορφές κοινοτικής πρόληψης είναι η κοινοτική αστυνόμευση (community policing) και τα τοπικά προγράμματα επιτήρησης (neighborhood watch programs)¹⁴⁹.

Η περιστασιακή πρόληψη συνδέθηκε με το γεγονός ότι ο έλεγχος του εγκλήματος δεν θα έπρεπε να είναι πρόβλημα μόνο της αστυνομίας αλλά όλης της κοινωνίας ή πιο συγκεκριμένα των κοινοτήτων και των πολιτών. Η αστυνομία και η κοινότητα μπορούν να μοιράζονται το καθήκον του προληπτικού ελέγχου του εγκλήματος. Η κοινοτική πρόληψη του εγκλήματος (Community Crime Prevention) ενισχύθηκε τόσο από κυβερνητικούς όσο και από μη κυβερνητικούς οργανισμούς (περιπολία της γειτονιάς-Neighbourhood Watch). Η μορφή αυτή εξαπλώνεται σταδιακά και αποτελεί αντίδραση στον αυξανόμενο φόβο του εγκλήματος, τη δυσλειτουργία του παραδοσιακού συστήματος δικαιοσύνης για τον έλεγχο του εγκλήματος και τις αλλαγές στη φύση της σχέσης ανάμεσα στο κράτος και τους πολίτες του¹⁵⁰.

Η έμφαση της περιστασιακής πρόληψης στη δυσχέρεια των στόχων και στη φυσική επιτήρηση προσανατόλισαν τις κυβερνητική πολιτικές για την αντιμετώπιση του εγκλήματος σε διάφορες χώρες, να αγνοήσουν τις συνθήκες οι οποίες αυξάνουν τα ποσοστά της εγκληματικότητας. Το γεγονός αυτό έχει ως συνέπεια να μην

¹⁴⁸ Hirschfield και Bowers, 2001, σελ. 32.

¹⁴⁹ Λαμπροπούλου, 2001, σελ. 51.

¹⁵⁰ Sessar, Trunk και Stangl, 2004, σελ. 25.

συμβαδίζει η περιστασιακή πρόληψη με την κοινωνική πρόληψη στον τομέα της αλλαγής των κοινωνικών συνθηκών οι οποίες γεννούν έγκλημα όπως η ανεργία, η ανέχεια, κ.ά.¹⁵¹. Διαφαίνεται επομένως ότι η προσπάθεια της περιστασιακής πρόληψης να αντιμετωπίσει την εγκληματικότητα, περιορίζεται σε τοπικό επίπεδο και η προτεραιότητα που θέτει είναι καθαρά η εξάλειψη ορισμένων εγκλημάτων.

Πέρα όμως από την αδυναμία της περιστασιακής πρόληψης να επηρεάσει τις κοινωνικές συνθήκες, περιορίζει την προσωπική ζωή και τις ελευθερίες ιδιωτικοποιώντας το δημόσιο περιβάλλον. Συγκεκριμένα, η χρήση κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης επικεντρώνεται στην επιλογή και την κατασκευή κατηγοριών ύποπτων ανθρώπων και από ουδέτερο τεχνολογική εξέλιξη με στόχο τη συμβολή στην αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, διεξάγει μία επιλεκτική και διαχωριστική αστυνόμευση.

Το σημείο της παρέμβασης στις ατομικές ελευθερίες αποτελεί μία περιοχή στην οποία πρέπει να γίνουν ηθικές και πολιτικές τοποθετήσεις. Όπως σημειώνει ο R. Clarke: «η μείωση ενός συγκεκριμένου ποσοστού εγκλήματος μπορεί να είναι η αναπόφευκτη συνέπεια των πρακτικών και των θεσμών που μας βολεύουν, αλλά ο τρόπος με τον επιτυγχάνεται είναι ανεπίτρεπτος»¹⁵².

Η πολιτική πρόληψης του εγκλήματος στις πόλεις αντικατοπτρίζει τις ελλείψεις της κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης. Το κράτος το οποίο θα έπρεπε να παρέχει ασφάλεια στη σύγχρονη εποχή, μη δυνάμενο να απορροφήσει τις κοινωνικές εντάσεις και να αμβλύνει τις ανισότητες, εντείνει τις στρατηγικές για τον έλεγχο του εγκλήματος και την επιβολή του νόμου και της τάξης. Η δημόσια ασφάλεια και η κοινωνική ελευθερία γίνονται ανταγωνιστικά αντί αλληλοσυμπληρούμενα πεδία στις σύγχρονες κοινωνίες. Το δικαίωμα στην ασφάλεια αμφισβητεί και απειλεί την ασφάλεια των δικαιωμάτων¹⁵³.

¹⁵¹ Hughes, 1998, σελ. 67.

¹⁵² Clarke και Cornish, 1983, σελ. 227.

¹⁵³ Κουλούρης, 2008, σελ. 48.

Δ. 2 Πρόληψη εγκλήματος μέσω περιβαλλοντικού σχεδιασμού- CPTED

Ο όρος CPTED είναι ακρώνυμο των λέξεων crime prevention through environmental design και σημαίνει την πρόληψη του εγκλήματος μέσω του περιβαλλοντικού σχεδιασμού. Πρώτος ο C. Ray Jeffery το 1971 εισήγαγε τον όρο στηριζόμενος σε τρεις πηγές. Οι πηγές αυτές ήταν α) η βιβλιογραφία για τον περιβαλλοντικό σχεδιασμό, η γεωγραφία του εγκλήματος και η χωρική ανάλυση του εγκλήματος, β) η πρόληψη του εγκλήματος μέσω του αστεακού περιβάλλοντος όπως εφαρμόστηκε από τη βρετανική αστυνομία το 1950 και γ) η αρχιτεκτονική με κυριότερο εκφραστή τον Newman¹⁵⁴.

Η θεωρία του CPTED βασίζεται στο ότι ο κατάλληλος σχεδιασμός και η αποτελεσματική χρήση της δομής του περιβάλλοντος μπορούν να οδηγήσουν αφενός στη μείωση του φόβου για το έγκλημα και του ίδιου του εγκλήματος, αφετέρου και σε βελτίωση της ποιότητας της ζωής. Το 1974 έγινε η πρώτη προσπάθεια να εφαρμοστεί η θεωρία του CPTED ώστε να ελεγχθεί η αποτελεσματικότητά της στην πράξη. Συγκεκριμένα, ο οργανισμός Westinghouse στις Η.Π.Α. θεώρησε το CPTED ως το πιο κατάλληλο εργαλείο για την εφαρμογή της ιδέας του υπερασπίσιμου χώρου σε σχολεία και εμπορικούς αρτηρίες¹⁵⁵.

Οι ειδικοί δοκίμασαν το CPTED σε μία κατοικημένη γειτονιά στο Broward County της Florida, σε ένα δημόσιο σχολείο και σε μία εμπορική περιοχή. Ο σκοπός ήταν να δημιουργηθεί ένα σχέδιο το οποίο θα προσμετρούσε τα τοπικά προβλήματα και τις προτεραιότητες των κατοίκων αφενός, αφετέρου δε μετά την εφαρμογή του, θα εξεταζόταν η επιτυχία του¹⁵⁶.

Ορισμένες από τις παρεμβάσεις οι οποίες έγιναν ήταν να τοποθετηθεί ισχυρός φωτισμός σε μία επικίνδυνη λεωφόρο και τους γύρω δρόμους της περιοχής. Επίσης δημιουργήθηκε ασφαλής δρόμος για τους ανθρώπους, με ειδικό σχεδιασμό για χαμηλή ταχύτητα των οχημάτων, πεζόδρομοι με ράμπες και επιπλέον φωτισμό. Κατασκευάστηκαν ακόμη νέες στάσεις λεωφορείων με υπόστεγα ώστε να είναι πιο ευδιάκριτες οι στάσεις. Τέλος καθιερώθηκαν οι μέρες της «καθαρής μέρας» και της

¹⁵⁴ Wortley, Mazerolle και Rombouts, 2007, σελ. 153-154.

¹⁵⁵ Clarke, 1997, σελ. 8.

¹⁵⁶ Rosenbaum, 1986, σελ. 202-207.

«κυριακάτικης αγοράς» για να βελτιώσουν την εικόνα της εμπορικής περιοχής που μελετήθηκε και να προωθήσουν το πνεύμα της κοινότητας¹⁵⁷.

Τα αποτελέσματα της έρευνας δεν ήταν τα αναμενόμενα αφού το πρόγραμμα ωφέλησε ως ένα βαθμό μόνο το περιβάλλον στην εμπορική περιοχή - το ποσοστό των εμπορικών ληστειών μειώθηκε κατά 49%- και καθόλου αυτό της γειτονιάς, προκαλώντας μάλιστα πώλωση ανάμεσα στις «λευκές» και τις «μαύρες» γειτονιές. Κατά γενική ομολογία όμως, το πρόγραμμα κρίθηκε ως επιτυχημένο στον τομέα του εμπορικού περιβάλλοντος και συνεχίστηκε με μεγαλύτερη προσπάθεια στην πόλη του Portland¹⁵⁸.

Το CPTED είναι μία προσέγγιση η οποία εμπεριέχει την Εγκληματολογία, το σχεδιασμό και την Περιβαλλοντική Ψυχολογία, τοποθετείται όμως στο πεδίο της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας στηριζόμενο από τις θεωρητικές τοποθετήσεις των ευκαιριών και των καθημερινών δραστηριοτήτων.

Η πρόληψη μέσω του περιβαλλοντικού σχεδιασμού προσπαθεί καταρχάς να εντοπίσει τις συνθήκες του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος οι οποίες παρέχουν ευκαιρίες για εγκληματικότητα επιδιώκοντας παράλληλα να τις περιορίσει. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι ο χώρος χρησιμοποιείται ώστε να γίνει ασφαλής και ευπρόσδεκτος για τους ανθρώπους. Υπάρχουν όμως και προγράμματα CPTED τα οποία δημιουργούν χώρους αφιλόξενους απομακρύνοντας τη διακόσμηση ενός δρόμου για την ανάγκη δημιουργίας γραμμών όρασης (sight-lines) ή το κόψιμο δέντρων. Με αυτήν την έννοια εφαρμόζονται στρατηγικές στο αστεακό περιβάλλον οι οποίες μειώνουν τον κίνδυνο εγκληματικών καταστάσεων την ίδια στιγμή όμως αποθαρρύνουν τη δημόσια χρήση του¹⁵⁹.

¹⁵⁷ Rosenbaum, 1986, σελ 208.

¹⁵⁸ Ο.π., σελ. 216.

¹⁵⁹ Lee και Farrall, 2008, σελ. 40.

Δ. 3 Το ταξίδι στο έγκλημα

Ο όρος το «ταξίδι στο έγκλημα»¹⁶⁰ (*journey to crime*) προκύπτει από τον όρο ταξίδι στη δουλειά (*journey to work*). Η έρευνα η οποία έχει διεξαχθεί γι' αυτό το ταξίδι προς την εργασία μελετά τους παράγοντες για το πόσο μακριά είναι κανείς πρόθυμος να ταξιδέψει προκειμένου να φτάσει στη δουλειά του. Μερικοί παράγοντες ευνοούν μεγαλύτερα ταξίδια, ενώ κάποιοι άλλοι τα αποθαρρύνουν¹⁶¹.

Η χρήση ιδιωτικών μέσων μεταφοράς, όπως το αυτοκίνητο αυξάνει ανάλογα με το εισόδημα, ενώ η χρήση της δημόσιας συγκοινωνίας εμφανίζεται μεγαλύτερη στη χαμηλόμισθη απασχόληση. Το ταξίδι στη δουλειά επηρεάζεται επίσης από την απόσταση, το σύστημα μαζικής μεταφοράς και την τοποθεσία διαφορετικών γειτονιών με διαφορετικά ενοίκια σε σχέση με το πού βρίσκονται οι υψηλόμισθες και χαμηλόμισθες ευκαιρίες εργασίας.

Το ταξίδι στο έγκλημα βασίστηκε στις παρατηρήσεις του E.W. Burgess στο σημείο όπου τα σχέδια της κίνησης των ανθρώπων είναι σημαντικά για την κατανόηση τόσο της δομής της πόλης όσο και των σχεδίων του εγκλήματος μέσα σ' αυτή. Οι παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν αυτό το ταξίδι είναι η κοινωνική και οικονομική κατάσταση του δράστη, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση της γειτονιάς του δράστη, η δομή των δρόμων, οι συγκεκριμένοι τρόποι μεταφοράς οι οποίοι διατίθενται στο δράστη, η τοποθεσία διάφορων κέντρων δραστηριοτήτων και οι ποικίλες κοινωνικές καθημερινές δραστηριότητες.

Με βάση έρευνες τις οποίες έκαναν οι Brantingham¹⁶² προχώρησαν σε ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με το ταξίδι στο έγκλημα, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την εκτίμηση της διασποράς της εγκληματικότητας:

(1) Τα περισσότερα εγκλήματα διενεργούνται ωφελμιστικά ως αποτέλεσμα της δυνατότητας του δράστη να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες που του δίνονται από τις καθημερινές δραστηριότητες των ατόμων.

(2) Τα ταξίδια του εγκλήματος είναι συνήθως μικρά και τα περισσότερα γίνονται στη γειτονιά του δράστη ή σε κάποια παρακείμενη περιοχή.

¹⁶⁰ Ο Eck (1998) είπε ότι ο φόβος για την διασπορά της εγκληματικότητας βασίζεται στην πεποίθηση ότι οι δράστες είναι σαν τα ζώα-κνηγούς τα οποία θα κάνουν το παν για να εγκληματήσουν, όπως ακριβώς ένας ποντικός για να κλέψει φαγητό απ' το ντουλάπι. Eck J., «Preventing crime at places» (<http://www.ncjrs.gov/works/chapter7.htm>).

¹⁶¹ Brantingham και Brantingham, 2003, σελ. 122-124.

¹⁶² Όπ.π., σελ. 123.

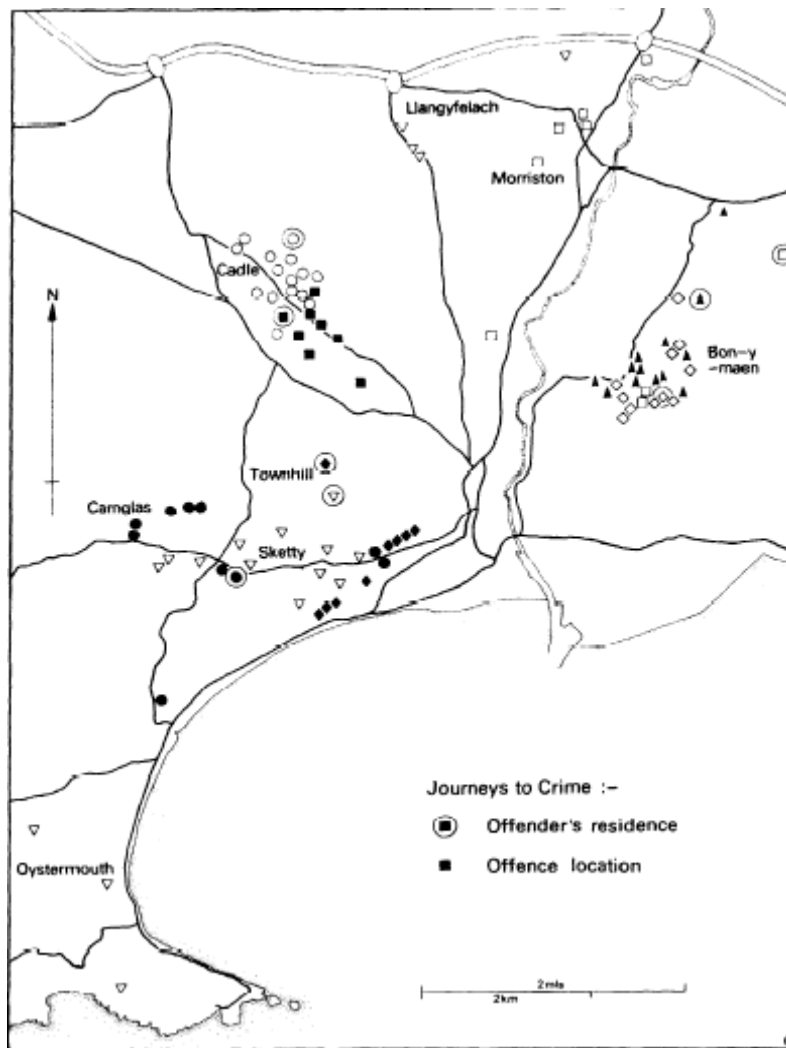
(3) Η απόσταση αυτών των ταξιδιών σχετίζεται με το είδος και την πολυπλοκότητα του εγκλήματος, ενώ στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, με την αξία της λείας. Εγκλήματα περισσότερο πολύπλοκα και με σημαντική λεία σχετίζονται με πιο μακρινά ταξίδια.

(4) Τα ταξίδια εγκλήματος τα οποία δεν γίνονται πλέον στη γειτονιά του δράστη, συχνά καταλήγουν σε παρόμοιες γειτονιές με εκείνη του δράστη ή σε ορισμένους κόμβους δραστηριοτήτων όπως εμπορικά κέντρα, περιοχές διασκέδασης, πάρκα.

(5) Επίσης, τα ταξίδια εγκλήματος των δραστών οι οποίοι ζουν στην ίδια γειτονιά προσανατολίζονται στην ίδια κατεύθυνση, δηλαδή δράστες οι οποίοι ζουν στην ίδια γειτονιά ταξιδεύουν προς τον ίδιο προορισμό όταν αναζητούν ευκαιρία διάπραξης εγκλημάτων.

(6) Οι αποστάσεις των ταξιδιών τείνουν να είναι μικρές, αλλά ποικίλλουν ανάλογα με την ηλικία του δράστη δηλαδή αυξάνονται μέχρι και την ενηλικίωσή του¹⁶³.

¹⁶³ Brantingham και Brantingham, 2003, σελ. 123-124.

Εικόνα 4. Τα ταξίδια στο έγκλημα ενός δείγματος δραστών. (■) κατοικία του δράστη, ▲ τόπος τέλεσης εγκλήματος¹⁶⁴.

Συμπερασματικά, το ταξίδι στο έγκλημα παρουσιάζει ομοιότητες με αυτό στη δουλειά, την αναψυχή και τα ψώνια, και μειώνεται όταν αυξηθεί η απόσταση, ο χρόνος και η προσπάθεια που απαιτείται για να διαπραχθεί ένα έγκλημα. Τα πιο μακρινά ταξίδια σχετίζονται τόσο με την πρόσβαση των δραστών σε αυτοκίνητο (ιδιωτικό ή κλεμμένο), όσο και στην επισήμανση στόχων μακριά από την περιοχή κατοικίας τους. Επιπροσθέτως, οι δράστες ελκύονται από μέρη που είναι οπτικά ή κοινωνικά όμοια με τις περιοχές κατοικίας τους. Αυτή η έλξη βασίζεται περισσότερο στη γνωστική παρά στη φυσική προσβασιμότητα.

Οι δράστες κινούνται συνεχώς. Για να κατανοήσει κανείς τη μετατόπιση της εγκληματικότητας πρέπει να καταλάβει τι αποτελεί το κίνητρο του δράστη. Η έρευνα

¹⁶⁴ Herbet και Hyde, 1985, σελ. 266.

για το ταξίδι στο έγκλημα τόνισε μεταξύ άλλων το ρόλο της απόστασης στη μείωση των διαδρομών του εγκλήματος, τη σημασία της εύκολης πρόσβασης, την έλξη κοντινών περιοχών όμοιες με τον τόπο διαμονής του δράστη και τη βαρύτητα ορισμένων σημαντικών κόμβων δραστηριοτήτων όπως εμπορικά κέντρα, σχολεία και περιοχές διασκέδασης.

Κατά τους Bromley, Nelson και Brantingham, η τοποθεσία και ο χρόνος των εγκληματικών πράξεων επηρεάζονται τόσο από φυσικά όσο και ψυχολογικά αίτια όπως μεγάλες λεωφόροι, τεράστιοι άδειοι χώροι - εφόσον τις περισσότερες φορές φοβούνται να τελέσουν κάποιο έγκλημα σε ανοιχτές περιοχές- αλλαγές στον κτιριακό και πολεοδομικό σχεδιασμό, δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των κατοίκων¹⁶⁵.

Οι ερευνητές έχουν βρει έξι τρόπους κατά τους οποίους θα μπορούσε να μετατοπιστεί η εγκληματική δραστηριότητα όταν εφαρμόζονται τα μέτρα περιστασιακής πρόληψης :

- η μετατόπιση του εγκλήματος σε άλλες περιοχές (τοπική-spatial)
- σε άλλες χρονικές περιόδους ή περιστάσεις (χρονική-temporal)
- προς ευκολότερους στόχους (στόχου-target)
- μέσω διαφορετικών τρόπων χειρισμού (τακτικής-tactical)
- προς άλλα είδη εγκλήματος (είδους-crime type)
- σε άλλους δράστες (perpetrators-δραστών)¹⁶⁶.

Οι τύποι αυτοί της διασποράς του εγκλήματος έχουν ποικίλες επιδράσεις και αποτελέσματα όπως:

A) Ένα έγκλημα μπορεί να μετατραπεί σε ένα λιγότερο σοβαρό είδος εγκλήματος ή σε κάποιο άλλο με μεγαλύτερο κίνδυνο για τους κατοίκους, λιγότερη ανταμοιβή για το δράστη και μικρότερη ζημία για το θύμα.

B) Επίσης μπορεί να μετατραπεί σε ένα εξίσου σοβαρό, ίδιας επικινδυνότητας, οφέλους και κόστους με τα προηγούμενα.

Γ) Αναμφίβολα δύναται να υπάρξει μετατόπιση προς σοβαρότερα εγκλήματα, με μεγάλο όφελος για το δράστη και ακόμα μεγαλύτερο κοινωνικό κόστος.

¹⁶⁵ Brantingham και Brantingham, 2003, σελ. 125.

¹⁶⁶ Smith, Wolanin και Worthington, 2003, σελ. 1.

Δ) Δραστηριότητες και τοποθεσίες απορροφούν το έγκλημα από άλλες τοποθεσίες και δραστηριότητες¹⁶⁷ εξαιτίας της δραστηριοποίησης των ίδιων δραστών και σε άλλες τοποθεσίες.

Κατά συνέπεια, ο εγκληματίας πιεζόμενος από τα μέτρα της περιστασιακής πρόληψης, θα αλλάξει είτε το χρόνο, τον τόπο, τη μέθοδο ή το είδος του εγκλήματος. Η μετατόπιση δεν μπορεί να προβλεφθεί με ακρίβεια και φύση και ο βαθμός της καθορίζεται ενδεχομένως από ορισμένους παράγοντες, όπως για παράδειγμα ο καιροσκόπος δράστης μπορεί να αποτραπεί από τα μέτρα πρόληψης, ενώ ο επαγγελματίας επιστρατεύει πιο εκλεπτυσμένες τεχνικές.

Εισάγοντας μέσα τα οποία καθιστούν τους στόχους λιγότερο ευάλωτους, ο δράστης δεν θα αποτραπεί, αλλά πιθανότατα θα στρέψει την προσοχή του σε έναν ευκολότερο στόχο. Συνεπώς, αν όλα τα νέα αυτοκίνητα διαθέτουν συναγερμό και συστήματα εντοπισμού, ο κλέφτης θα προτιμήσει εκείνα με λιγότερη ή και καθόλου προστασία. Με τον ίδιο τρόπο, ο βιαστής θα επιλέξει να επιτεθεί όταν το θύμα του βρεθεί εκτός οπτικής εμβέλειας του κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης. Ιδιαίτερα όμως ανησυχητικές είναι οι περιπτώσεις κατά τις οποίες η εγκληματικότητα δεν μετατοπίζεται χρονικά ή τοπικά, αλλά όσον αφορά το είδος του εγκλήματος αφού μπορούν να δημιουργηθούν ευκαιρίες για άλλες παραβάσεις, όπως η χρήση πιστωτικών καρτών μειώνει τις κλοπές αλλά προκαλεί το ηλεκτρονικό έγκλημα και τις οικονομικές απάτες.

Παρόλα τα παραπάνω θα πρέπει να σημειωθεί πως η μετατόπιση της εγκληματικότητας σχετίζεται με νέα είδη παραβατικής δραστηριότητας. Επιπροσθέτως, η μετατόπιση λαμβάνει χώρα όχι μόνο ως άμεση συνέπεια της εφαρμογής μέτρων πρόληψης αλλά και λόγω της δημιουργίας νέων ευκαιριών διάπραξης εγκλήματος.

¹⁶⁷ Consumer Goods Council of South Africa's Crime Prevention Programme, (http://www.crimereduction.homeoffice.gov.uk/learningzone/displacement_theory).

Δ. 4 Η διασπορά της εγκληματικότητας

Η εγκληματικότητα σε μία πόλη είναι άρρηκτα συνδεδεμένη τόσο με τη γεωγραφική υποδιαίρεση στο εσωτερικό της όσο και με τις οικονομικές συνθήκες που καθορίζουν τις κοινωνικές διαφορές των κατοίκων της¹⁶⁸.

Οι πρώτοι οι οποίοι συνέδεσαν την εγκληματικότητα με υποβαθμισμένες περιοχές στις οποίες κατοικούσαν φτωχοί εργαζόμενοι και καινούριοι μετανάστες αφενός και αφετέρου με τις εμπορικές και βιομηχανικές ζώνες, ήταν οι Shaw και McKay με τις έρευνές τους στο Σικάγο. Αυτό το οποίο αντιλαμβάνεται κάποιος είναι ότι οι συνοικίες των πόλεων διαμορφώνονται ανάλογα με το κοινωνικό και οικονομικό status των κατοίκων.

Το 1940 ο Lander διεξήγαγε μία έρευνα στη Βαλτιμόρη λαμβάνοντας υπόψη και ορισμένες κοινωνικο-οικονομικές μεταβλητές, όπως το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων, το ποσοστό μεταναστών κάθε περιοχής, το κόστος κατοικίας. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η κατανομή της εγκληματικότητας είναι αλληλένδετη με κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες¹⁶⁹.

Οι Wallis και Maliphant το 1961 ερευνώντας την περιοχή του Λονδίνου, σύνδεσαν το ότι περιοχές με υψηλό δείκτη εγκληματικότητας στις οποίες υπήρχαν πολλές βιομηχανίες και εμπορικές επιχειρήσεις, για το χαμηλό οικονομικό επίπεδο των κατοίκων τους, για τα ασφυκτικά κατοικημένα και κακοδιατηρημένα σπίτια, το έντονο μεταναστευτικό ρεύμα, τους πολλούς χειρωνακτικούς εργάτες και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων¹⁷⁰.

Στην Ελλάδα, η έρευνα των Δ. Τσαούση και Ε. Κορρέ – Crueger το 1974, έδειξε ότι στο λεκανοπέδιο Αττικής, οι περιοχές με την υψηλότερη νεανική παραβατικότητα, ήταν το Περιστερί (14,7% συμμετοχή στο σύνολο της παραβατικότητας έναντι 4,3% αναλογίας πληθυσμού), ο Αγ. Ιωάννης Ρέντης (2,1% έναντι αναλογίας πληθυσμού 0,6%), το Πέραμα και η Αγ. Βαρβάρα για τις οποίες δεν αναφέρονται τα ακριβή ποσοστά¹⁷¹.

Οι Αμερικανοί P. Eberts και K. P. Schwirian το 1968 στις Η.Π.Α. βρήκαν ότι τα ποσοστά εγκληματικότητας είναι υψηλότερα στις πόλεις στις οποίες υπάρχουν

¹⁶⁸ Ζαραφονίτου, 2004, σελ. 105.

¹⁶⁹ Ζαραφονίτου, 2004, σελ. 142.

¹⁷⁰ Γεωργίου, 1996, σελ. 37.

¹⁷¹ Φαρσεδάκης, 1985, σελ. 82.

μεγαλύτερες εισοδηματικές διαφορές και κοινωνικές αντιθέσεις ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις. Όσον αφορά στη Γαλλία το 1970, οι κλοπές και τα εγκλήματα βίας ήταν περισσότερα στα πλούσια γεωγραφικά διαμερίσματα¹⁷².

Η έρευνα του Morris στο Croydon (1952-1957), ένα προάστιο 250.000 κατοίκων στο ΝΑ άκρο του Λονδίνου, έδειξε ότι υπήρχε διαφοροποίηση του δείκτη παραβατικότητας του τόπου διάπραξης των αδικημάτων από αυτόν του τόπου διαμονής των παραβατών. Ο Morris διαπίστωσε ότι τα περισσότερα εγκλήματα διαπράττονταν στο εμπορικό κέντρο όπως επίσης και σε δορυφορικές παρόμοιες περιοχές, είτε σε κακοφωτισμένους και ερημικούς δρόμους¹⁷³.

Οι έρευνες των Baldwin και Bottoms στο Sheffield της Μεγάλης Βρετανίας κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν περιοχές προσέλκυσης εγκληματιών οι οποίες δεν συμπίπτουν με τις περιοχές κατοικίας τους και ότι οι δράστες εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες διάπραξης εγκλημάτων¹⁷⁴. Η μετατόπιση αυτή από την περιοχή κατοικίας σε άλλες περιοχές φέρνει στο προσκήνιο την εγκληματική διαδρομή από την κατοικία στον τόπο διάπραξης εγκλημάτων.

Οι νέες πολιτικές παρεμβαίνουν σε ό,τι είναι γνωστό ως έλεγχος του εγκλήματος και διαχείριση του φόβου με το σχεδιασμό και την εφαρμογή στρατηγικών για την πρόληψη του εγκλήματος και την ασφάλεια της κοινότητας, που δεν στοχεύουν πλέον μόνο να περιορίσουν άμεσα τις αξιόποινες πράξεις, αλλά και να επηρεάσουν θέματα, τα οποία σχετίζονται με την ποιότητα ζωής και μπορούν να επιδράσουν ευθέως στην εγκληματικότητα.

Είναι εύλογο το ερώτημα, γιατί στρατηγικές όπως η περιστασιακή πρόληψη και οι προτάσεις της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας ήρθαν στο προσκήνιο κυρίως σε χώρες όπως η Μεγάλη Βρετανία και οι Η.Π.Α. τα τελευταία χρόνια. Κατά τον O'Malley αυτή η τάση δεν μπορεί να εξηγηθεί αποκλειστικά με το αν είναι αποτελεσματικές αυτές οι προσεγγίσεις αλλά εξαιτίας της σχέσης τους με ευρύτερα πολιτικά προγράμματα και στρατηγικές της εποχής, όπως ο οικονομικός φιλελευθερισμός και ο νέο-συντηρητισμός. Τη δεκαετία του 1990 το ενδιαφέρον στράφηκε από την περιστασιακή πρόληψη του εγκλήματος στη νέα κοινοτική ασφάλεια (community safety)¹⁷⁵ με πρωτοβουλίες οι οποίες ενίσχυαν το ρόλο της

¹⁷² Ζαραφονίτου, 2004, σελ. 106.

¹⁷³ Δερμάτη, 1996, σελ. 97-98.

¹⁷⁴ Ζαραφονίτου, 2004, σελ. 144.

¹⁷⁵ Edwards και Hughes, 2002, σελ. 22.

κοινότητας, επιβράβευαν την έννοια του «ενεργού πολίτη» και εξήραν τη σημασία της ασφάλειας σε ευθύνη.

Θα πρέπει στο σημείο αυτό να επισημανθεί ότι υποστηρίζεται και η άποψη ότι η μετατόπιση της εγκληματικότητας λειτουργεί προς όφελος της κοινωνίας. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη μεταφορά του Pease¹⁷⁶, όταν μετακινούνται τα πιράνχας από ένα μέρος του ποταμού σε κάποιο άλλο, είναι καλό για την ασφάλεια κάποιου να υπάρχουν πιράνχας μόνο στη μία μεριά του ποταμού. Επομένως, σε μία πόλη η διασπορά της εγκληματικότητας εξαρτάται από την περιοχή στην οποία θα δοθεί προτεραιότητα προστασίας και ποια θα δεχτεί τα «πιράνχας» χωρίς την ελευθερία επιλογής. Το γεγονός δηλαδή ότι υπάρχουν ομάδες πολιτών οι οποίες δεν έχουν είτε την οικονομική δυνατότητα είτε το κοινωνικό status να καταναλώνουν ασφάλεια¹⁷⁷ και που συχνά επωμίζονται τα αποτελέσματα της ασφάλειας των ισχυρών με τη μορφή της μετατόπισης, δεν είναι προτεραιότητα του κράτους. Η κατανομή συνεπώς της ασφάλειας στις κοινωνικές ομάδες συνιστά έναν ακόμη παράγοντα ο οποίος εντείνει τις κοινωνικές ανισότητες.

Ορισμένοι ερευνητές θεωρούν ότι η μετατόπιση είναι η αναπόφευκτη συνέπεια κάθε προσπάθειας διαχείρισης του εγκληματικού φαινομένου. Κατ' αυτήν την άποψη, η οριστική εξάλειψη του εγκλήματος και της αντισυμβατικής συμπεριφοράς από μία περιοχή δεν είναι ρεαλιστική. Η μετατόπιση της εγκληματικότητας είναι αναπόφευκτο επακόλουθο της οποιασδήποτε αλλαγής γίνεται στον τομέα της εγκληματικότητας και αυτό το οποίο πρέπει να απασχολεί είναι το είδος και το επίπεδο αυτής της μετατόπισης¹⁷⁸.

Οι νέες προσεγγίσεις της Εγκληματολογίας στον τομέα της πρόληψης συνδέονται άμεσα τόσο με τον νεοσυντηρητισμό όσο και με δύο κατευθύνσεις. Η πρώτη είναι η αυξημένη τιμωρητικότητα με σεβασμό στο δράστη και στο θύμα και η δεύτερη η μετατόπιση του κινδύνου. Το κράτος δεσμεύεται να μειώσει τον κίνδυνο της θυματοποίησης τόσο σε γενικό όσο και σε ατομικό επίπεδο με συσκευές ασφάλειας για το σπίτι, συναγερμούς και προσωπικό ασφαλείας¹⁷⁹.

Υπάρχει όμως και μία προβληματική η οποία δεν θα πρέπει να παραληφθεί. Ας υποθέσουμε ότι σε μία περιοχή εφαρμόζονται με επιτυχία οι στρατηγικές της περιστασιακής πρόληψης και η εγκληματικότητα μειώνεται. Όμως πού θα μεταφερθεί

¹⁷⁶ Pease, 1994, σελ. 676.

¹⁷⁷ Χαλκιά, 2007, σελ. 103.

¹⁷⁸ Young, Hallsworth, Jackson και Lindsey, 2006, σελ. 42.

¹⁷⁹ Hughes, 1998, σελ. 72.

αυτή η εγκληματικότητα; Αν όλες οι περιοχές μιας πόλης έχουν μέτρα πρόληψης του εγκλήματος, δεν είναι σαφές σε τί εγκλήματα θα προβούν οι δράστες. Αν όλες οι δίοδοι είναι κλειστές για τους δράστες, πού θα διοχετεύσουν το μένος τους για την κοινωνία; Τί είδους εγκλήματα θα διαπράξουν; Κι αν δεν υπήρχε κανένα είδος εγκλήματος για να στραφούν τότε δεν γνωρίζει κανείς τι θα γινόταν, αφού μπορεί η Περιβαλλοντική Εγκληματολογία να προτείνει λύσεις για τη μείωση της εγκληματικότητας, δεν παρεμβαίνει όμως στις βαθύτερες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες της κοινωνίας. Όσο λοιπόν παραμένουν άλυτα τα προβλήματα της κοινωνίας, θα δημιουργούν πιέσεις στα μέλη της οι οποίες θα έχουν ισχυρό αντίκτυπο. Ο προβληματισμός αυτός δεν νομιμοποιεί, ούτε δικαιολογεί σε καμία περίπτωση τους δράστες, η φιλοσοφία όμως της περιστασιακής πρόληψης και των προσεγγίσεων της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας διαχειρίζεται το δράστη ως ξένο κομμάτι της κοινωνίας. Η πρόληψη αυτή δεν προτείνει στρατηγικές οι οποίες θα επικεντρωθούν στα αίτια της εγκληματικότητας, αλλά δρα ωφελιμιστικά για την καλή διαβίωση και την ασφάλεια μέρους της κοινωνίας.

Δ.5 Τάσεις και εφαρμογές της περιστασιακής πρόληψης

Η νεοφιλελεύθερη τάση στην αντεγκληματική πολιτική και την πρόληψη που επικράτησε, ήταν ότι οι πολίτες θεωρούνται καταναλωτές υπηρεσιών ασφάλειας ενισχύοντας ταυτόχρονα το αίσθημα της ευθύνης τους. Παρακάτω θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα από την εφαρμογή της περιστασιακής πρόληψης σε ορισμένες χώρες.

A. Μεγάλη Βρετανία

Η «Πρωτοβουλία των πέντε πόλεων» (Five Towns Initiative) και το «Σχέδιο για Ασφαλέστερες Πόλεις» (Safer Cities Scheme) συνέβαλαν στη δημιουργία μίας ιδιαίτερα παραγωγικής συνεργασίας συνολικά σε 30 μεγάλες πόλεις, στην εφαρμογή 4.400 σχεδίων πρόληψης και ασφάλειας σε όλη τη χώρα και στη γενικότερη κινητοποίηση των πολιτών μέσω δικτύων παρακολούθησης στις γειτονιές. Η βρετανική κυβέρνηση επιδίωξε να εισαγάγει νέες μεθόδους διαχείρισης και διοίκησης γι' αυτές τις πολιτικές και να διατηρήσει την καθολική εποπτεία της εφαρμογής των δράσεων. Το βρετανικό παράδειγμα αποτελεί ένα αμάλγαμα της διαχείρισης των πολιτικών ασφάλειας, το οποίο βασίζεται στη διευρυμένη δημόσια συμμετοχή υπό τον έλεγχο της αστυνομίας και των τοπικών αρχών και σε μέτρα πρόληψης με σύγχρονα τεχνολογικά μέσα¹⁸⁰.

Στη Μεγάλη Βρετανία η εγκατάσταση κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης αποτέλεσε το βασικό μέτρο αντιμετώπισης της εγκληματικότητας και έτυχε αποδοχής από τα μέσα ενημέρωσης και την κοινωνία. Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας η οποία διεξήχθη στη Γλασκόβη για την ανασφάλεια και την εγκληματικότητα μετά την τοποθέτηση καμερών, ο φόβος του εγκλήματος δεν μειώθηκε στον κόσμο ο οποίος κυκλοφορούσε στο κέντρο της πόλης, στο οποίο εγκαταστάθηκαν οι κάμερες. Η εγκληματικότητα επίσης, όχι μόνο δεν μειώθηκε αλλά αντίθετα αυξήθηκε¹⁸¹.

Ενδιαφέρον έχουν τα αποτελέσματα έρευνας στην περιοχή King's Cross του Λονδίνου για τη μετατόπιση σε δύο άλλες περιοχές, το Junction of York Way and

¹⁸⁰ Κουλούρης, 2008, σελ. 55.

¹⁸¹ Χαλκιά, 2007, σελ. 47.

Brewery και το Tottenham το 2005 στο Λονδίνο. Σύμφωνα λοιπόν με τα πορίσματα της έρευνας τα επίπεδα της πορνείας και γενικότερα της αγοράς του σεξ μειώθηκαν και στις τρεις περιοχές από το 2000 ως το 2005 εξαιτίας των μέτρων της περιστασιακής πρόληψης, των κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης και των αυξημένων περιπολιών αστυνομίας και κατοίκων¹⁸².

Η έρευνα προχώρησε και στην καταγραφή της άποψης του πληθυσμού των περιοχών αυτών και πώς αντιλαμβάνονται τη μείωση του εγκλήματος.

Τοπική μετατόπιση

Σύμφωνα με την έρευνα η ύπαρξη κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης, η αυξημένη αστυνομική παρουσία και η παρέμβαση στους περιβαλλοντικούς παράγοντες ήταν οι βασικοί παράγοντες οι οποίοι μείωσαν την πορνεία και δεν επανεμφανίστηκε σε άλλες περιοχές.

Σύμφωνα όμως με την άποψη του πληθυσμού που κυκλοφορεί στις περιοχές αυτές, *«το κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης έκανε τους ανθρώπους να μετακινηθούν σε πιο σκοτεινά σημεία όπου οι κάμερες και η αστυνομία δεν έχουν καμία πρόσβαση. Και όταν η αστυνομία και η κάμερα δεν σε βλέπουν να το κάνεις, έχουν την αίσθηση ότι δεν συμβαίνει. Φυσικά όμως και συμβαίνει...»*.

Η πορνεία μετατοπίστηκε σε νέες αγορές του σεξ όπως το Soho, το Whitechapel, το Paddington, το Camden, το Finsbury Park και το Euston όπως παραδέχτηκαν οι περισσότεροι ερωτώμενοι (κάτοικοι και άμεσα εμπλεκόμενοι με την πορνεία). Δεν συμφώνησαν όμως όλοι διότι υπήρξαν αρκετοί οι οποίοι θεώρησαν ότι η πορνεία δεν μετατοπίστηκε αλλά αντίθετα μεταφέρθηκε σε «εσωτερικό χώρο»¹⁸³.

¹⁸² Young, Hallsworth, Jackson και Lindsey, 2006, σελ. 54-55.

¹⁸³ Όπ.π., σελ. 54.

Μετατόπιση σε διαφορετικούς τρόπους χειρισμού

Οι στρατηγικές παρέμβασης επέδρασαν στον τρόπο δράσης των ασχολούμενων με την πορνεία, αλλά δεν τους εμπόδισαν να συνεχίσουν τη δουλειά τους. Υπάρχουν στοιχεία τα οποία δείχνουν μία κίνηση από μία αγορά εξαρτημένη από το δρόμο προς μία νέα που βρίσκεται σε εσωτερικό χώρο. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των ερωτώμενων, το κινητό τηλέφωνο μείωσε την αναγκαιότητα της εργασίας στο δρόμο, εφόσον οι πελάτες πλέον μπορούσαν να τηλεφωνήσουν. Επίσης οι τηλεφωνικοί θάλαμοι είναι ένας εναλλακτικός τρόπος για τους εργαζόμενους στις υπηρεσίες του σεξ να επικοινωνήσουν με τους πελάτες τους, αφήνοντας κάρτες με τις οποίες διαφημίζουν τις υπηρεσίες τους¹⁸⁴.

Γενικότερα, παρατηρήθηκε μία προσαρμογή τόσο της συμπεριφοράς όσο και του χειρισμού των καταστάσεων-ακόμα και το ντύσιμο- από τους εμπλεκόμενους στην αγορά του σεξ υπό το βλέμμα της αστυνομίας και των κλειστών κυκλωμάτων παρακολούθησης. Η πορνεία στην περιοχή του King's Cross παρέμεινε, αλλά μεταμορφώθηκε για να «επιβιώσει».

¹⁸⁴ Young, Hallsworth, Jackson και Lindsey, 2006, σελ. 55.

B. Ολλανδία

Οι νέες πολιτικές πρόληψης ξεκίνησαν στην Ολλανδία τη δεκαετία του '80 όταν η εγκληματικότητα αυξανόταν με ταχείς ρυθμούς. Η βάση των ολλανδικών πολιτικών πρόληψης ήταν ότι η εγκληματικότητα είναι κοινωνικό φαινόμενο το οποίο δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί επιτυχώς, αποκλειστικά με τη βοήθεια της αστυνομίας και της δικαιοσύνης. Συνεπώς, η κοινωνία και τα μέλη της, οι κοινότητες, οι οργανισμοί και το κράτος θεωρήθηκαν υπεύθυνοι για ό,τι συμβαίνει στην κοινωνία και για το λόγο αυτό θα έπρεπε να ενεργοποιηθούν για την πρόληψη του εγκλήματος. Η ολλανδική προσέγγιση για την ασφάλεια συνδυάζει μια κατασταλτική τάση με πολιτικές αναμόρφωσης του περιβάλλοντος των πόλεων.

Προς την κατεύθυνση αυτή κινήθηκαν διάφορα σχέδια πρόληψης με τα περισσότερα να μην διαρκούν όσο αναμενόταν. Ορισμένα από αυτά αξιολογήθηκαν και προσαρμόστηκαν μέχρις ότου αποκτήσουν μία πιο ξεκάθαρη δομή και ακολουθήσουν μία συγκεκριμένη διαδικασία όπως με την περίπτωση της κλοπής και της διάρρηξης. Στην πόλη De Baarsjes το 60% και στην ανατολική και δυτική πλευρά του Amsterdam το 50% των κατοίκων παίρνουν μέτρα προστασίας μέσα και γύρω από τα σπίτια τους. Επίσης το 20% των κατοίκων του De Baarsjes και το 17% του Amsterdam κατέχουν ένα όπλο για άμυνα ¹⁸⁵.

¹⁸⁵ Sessar, Trunk και Stangl, 2004, σελ. 60-63.

Γ. Γερμανία

Στη Γερμανία οι πολίτες έχουν τη δυνατότητα να συμβάλλουν στην αντεγκληματική πολιτική σε τοπικό επίπεδο. Σχεδόν 2000 συμβούλια και σύλλογοι με διάφορους τίτλους και με διαφορετικές οργανωτικές δομές έχουν ιδρυθεί σε όλη τη χώρα και ασχολούνται την πρόληψη του εγκλήματος σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης. Η δομή της πρόληψης του εγκλήματος στη Γερμανία λειτουργεί σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Όλες οι υπηρεσίες οι οποίες συνεισφέρουν συγκεντρώνονται σε ένα ετήσιο Γερμανικό Συνέδριο για την Πρόληψη του Εγκλήματος. Ωστόσο, οι ευθύνες για την πρόληψη του εγκλήματος ανήκουν κυρίως σε κάθε ομοσπονδιακό κρατίδιο (Land) και αυτό εμποδίζει την επίτευξη μίας ενιαίας προσέγγισης για την πρόληψη. Έχει συναχθεί το συμπέρασμα ότι το αίσθημα ανασφάλειας υπάρχει ανεξάρτητα από τις αντικειμενικές τάσεις της εγκληματικότητας. Επίσης, η εμπλοκή των τοπικών κοινοτικών αρχών και η αναζωογόνηση του παλαιού πνεύματος της γειτονιάς είναι κρίσιμα για την επιτυχία των προσπαθειών πρόληψης. Οι πολίτες ζητούν όλο και περισσότερο την αστυνόμευση της εγγύτητας - μία πολιτική της αστυνομίας η φιλοσοφία της οποίας βασίζεται στην αντίληψη ότι η αλληλεπίδραση με την κοινότητα μπορεί να βοηθήσει στον έλεγχο του εγκλήματος και τη μείωση του αισθήματος ανασφάλειας των πολιτών εφόσον οι τελευταίοι υποδεικνύουν τα προβλήματα της κοινότητας - και την εντατική παρουσία της αστυνομίας¹⁸⁶.

Σύμφωνα με γερμανικές έρευνες, η αναλογία των εγκλημάτων ανά 100.000 κατοίκους στην πόλη Bramfeld είναι κάτω από το μέσο όρο στη Γερμανία, ενώ στον δήμο Wilhelmsburg, πάνω από αυτόν. Τέσσερα χρόνια νωρίτερα στον δήμο Wilhelmsburg, που βρίσκεται εντός του Αμβούργου το ποσοστό ήταν κατώτερο από αυτό της πόλης του Αμβούργου. Η διαφορά σχετίζεται με την αλλαγή στη στρατηγική της αστυνομίας από την πρόληψη στην καταστολή της διακίνησης ναρκωτικών γύρω από τον κεντρικό σταθμό του Αμβούργου. Είναι ενδιαφέρον, ότι το έγκλημα δεν εξαλείφθηκε, αλλά μετατοπίστηκε στο Wilhelmsburg και σε άλλες πόλεις. Η χρήση και η διακίνηση ναρκωτικών αποτελούν ένα από τα πιο προβληματικά σημεία στην περιστασιακή πρόληψη,¹⁸⁷ διότι η τέλεσή τους είναι εύκολη για τους δράστες.

¹⁸⁶ Κουλούρης, 2008, σελ. 57.

¹⁸⁷ Sessar, Trunk και Stangl, 2004, σελ. 81.

Διαπιστώνεται η αδυναμία της πρόληψης να αντιμετωπίσει το έγκλημα αφού παρατηρείται γεωγραφική μετατόπιση της εγκληματικής δραστηριότητας των εμπλεκομένων με τα ναρκωτικά από το κέντρο της πόλης σε άλλες περιοχές – σιδηροδρομικοί σταθμοί, εγκαταλελειμμένοι χώροι. Επομένως, αντί οι στρατηγικές περιστασιακής πρόληψης να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά την εγκληματικότητα και να περιορίζουν όσο το δυνατόν την μετατόπισή της, δημιουργούν πιο περίπλοκα προβλήματα που εμπεριέχουν τόσο την κοινωνική όσο και την τοπική διάσταση των φαινομένων.

Δ. Βόρεια Αμερική (Η.Π.Α.-Καναδάς)

Την προηγούμενη δεκαετία, αρκετές έρευνες οι οποίες διεξήχθησαν στις Η.Π.Α. και τον Καναδά αναφέρουν μετατόπιση της εγκληματικότητας. Ο Andrew Barclay με τους συνεργάτες του το 1996, μελέτησαν την κλοπή μοτοσικλετών στο Vancouver του Καναδά. Οι ερευνητές μελέτησαν τη μετατόπιση της κλοπής μοτοσικλετών μετά την εφαρμογή ενός προγράμματος περιπολίας των αστυνομικών με μοτοσικλέτες και συμπέραναν ότι πράγματι το έγκλημα εμφανίστηκε σε περιοχές οι οποίες δεν ήταν κοντά σε αυτές όπου εφαρμόστηκε το μέτρο. Ο Anthony Braga με μία ομάδα επιστημόνων το 1999 στην πόλη του New Jersey βρήκε ότι η εγκληματικότητα μετατοπίστηκε από τις άλλες μορφές εγκλήματος κυρίως στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας¹⁸⁸.

¹⁸⁸ Roman, Cahill, Coggeshall, Lagerson και Courtney, 2005, σελ. 7.

Ε. Ελλάδα

Στη χώρα μας, μια πρωτοβουλία η οποία αξίζει να αναφερθεί είναι το πιλοτικό εθνικό σχέδιο αστυνόμευσης «Ασφαλείς πόλεις», το οποίο άρχισε να εφαρμόζεται από το 1999. Οι πεζές περιπολίες, η φύλαξη σχολικών μονάδων, ο αστυνομικός της γειτονιάς, το επιχειρησιακό πρόγραμμα το 2001-2006 κατά των ναρκωτικών, το πρόγραμμα «Πόλις» βασισμένο στη δημόσια παρουσία της αστυνομίας και σε μαζικούς ελέγχους, αναφέρονται ως στοιχεία μίας προσπάθειας που καταβάλλεται ώστε η αστυνομία να βρεθεί κοντά στην καθημερινότητα των πολιτών και να ανταποκριθεί στην ανάγκη τους να αισθάνονται ασφαλείς¹⁸⁹.

Με την ανάληψη και τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών αγώνων, ξεκίνησε μία διαφορετική προσέγγιση της εγκληματικότητας, ειδικότερα όσον αφορά τη σύνδεσή της με τη δημόσια ασφάλεια. Εκείνη την περίοδο ξεκίνησε η ανάπλαση υποβαθμισμένων περιοχών με την ανακαίνιση παλιών αρχοντικών ώστε να βελτιωθεί η εικόνα της πόλης¹⁹⁰.

Γενικότερα, τα επιτεύγματα της τεχνολογίας βρίσκουν τεράστια απήχηση αφού προϊόντα ασφαλείας χρησιμοποιούνται σε εμπορικά καταστήματα, σπίτια και αυτοκίνητα. Παρά το γεγονός ότι υπάρχει αυξητική τάση τεχνικής προστασίας από το έγκλημα, οι παρεμβάσεις οι οποίες έχουν γίνει στην Ελλάδα σ' αυτόν τον τομέα δεν ακολουθούν συστηματικά τα πρότυπα της πρόληψης που προτείνει η Περιβαλλοντική Εγκληματολογία.

Τα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας είναι εκείνα τα οποία εμφανίζονται ιδίως στα μεγάλα αστικά κέντρα. Τα μεγαλύτερα ποσοστά εμφανίζονται σε περιοχές της Αθήνας, των Δυτικών και Βορειοανατολικών προαστίων, του Πειραιά και των Νοτιοανατολικών περιοχών, με κυριότερα εγκλήματα τις κλοπές, τις διαρρήξεις, τις ληστείες, τις κλοπές αυτοκινήτων, μοτοποδηλάτων και μοτοσικλετών. Παρακάτω παρουσιάζονται οι κλοπές και οι διαρρήξεις όπως τις κατέγραψε η Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής από το **2000** ως το **πρώτο 6μηνο του 2008 στην επικράτεια**¹⁹¹.

¹⁸⁹ Κουλούρης, 2008, σελ. 53.

¹⁹⁰ Χαλκιά, 2007, σελ. 182.

¹⁹¹ Ιστότοπος Ελληνικής Αστυνομίας, (<http://www.astynomia.gr>)

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΕΤΟΣ	ΚΛΟΠΕΣ – ΔΙΑΡΡΗΞΕΙΣ ανά 100.000 κατ.	ΚΛΟΠΕΣ ΤΡΟΧΟΦΟΡΩΝ ανά 100.000 κατ.	ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ανά 100.000 κατ.
2000	421,68	172,76	70,34
2001	416,72	173,52	89,25
2002	441,12	162,36	90,26
2003	450,13	169,91	97,15
2004	386,69	159,41	76,07
2005	402,22	160,09	89,34
2006	450,59	184,38	84,70
2007	533,31	205,36	80,13
2008	306,24	100,10	47,26

Μετά τις κλοπές, τις διαρρήξεις και τις κλοπές τροχοφόρων οι οποίες εκπροσωπούν το μεγαλύτερο ποσοστό της εμφανούς εγκληματικότητας, έρχονται τα αδικήματα τα οποία συνδέονται με τα ναρκωτικά¹⁹², για τα οποία έχουμε στοιχεία από το **2000 ως το πρώτο βμηνο του 2008** επίσης.

Διαπιστώνεται ότι στην Ελλάδα η εγκληματικότητα βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα και απαιτείται μία αλλαγή τόσο στην προσέγγιση του εγκληματικού φαινομένου όσο και στις προσπάθειες για την αντιμετώπισή του. Άλλο παράδειγμα πρόληψης αποτελούν τα τοπικά συμβούλια πρόληψης του εγκλήματος τα οποία θεσμοθετήθηκαν το 1999, τα οποία όμως δεν έφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα και η ίδρυσή τους δεν ακολουθήθηκε από ουσιαστική λειτουργία.

Σύμφωνα με μία άποψη οι προσπάθειες για ανάπτυξη πολιτικών αποκεντρωμένης και συμμετοχικής πρόληψης και ασφάλειας στη χώρα μας, εμποδίζονται από την απουσία των αναγκαίων δομών, τις οικονομικές αδυναμίες και τη νοοτροπία ότι η διαχείριση του εγκλήματος και της ασφάλειας είναι αποκλειστική αρμοδιότητα του κράτους¹⁹³.

¹⁹² Ιστότοπος Ελληνικής Αστυνομίας (<http://www.astynomia.gr>).

¹⁹³ Κουλούρης, 2008, σελ. 53.

Η εικόνα της αστυνόμευσης έχει αλλάξει. Στην Ελλάδα η Αστυνομία εμφανίζεται ανεπαρκής και δικαιολογείται με αυτόν τον τρόπο η έκρηξη της ιδιωτικής αστυνόμευσης αφού την τελευταία δεκαετία έχει αυξηθεί το κέρδος των εταιριών ιδιωτικής ασφάλειας. Η κρατική αστυνόμευση απομακρύνεται από περιοχές υψηλής εγκληματικότητας και χαμηλού επιπέδου διαβίωσης, οι πιο πλούσιες περιοχές «αγοράζουν» την ιδιωτική τους ασφάλεια ενώ στις μεσαίες περιοχές εφαρμόζονται στρατηγικές όπως ο αστυνομικός της γειτονιάς και τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας τα οποία τελικά δεν κατάφεραν να προχωρήσουν. Η προσπάθεια του κράτους να παρέχει αστυνόμευση και ασφάλεια με τα παραπάνω μέτρα δεν απέδωσε ίσως γιατί οι αδυναμίες σε θεσμικό και πολιτικό επίπεδο να είναι ανυπέρβλητες αφού το αίσθημα ανασφάλειας της κοινωνίας ερμηνεύεται ως κρίση νομιμοποίησης των θεσμών του κοινωνικού ελέγχου αποσταθεροποιώντας τον θεσμικό ρόλο του κράτους το οποίο εμφανίζεται ανίκανο να αντιμετωπίσει το έγκλημα¹⁹⁴.

¹⁹⁴ Λαμπροπούλου, 2001, σελ. 76, 92.

Επίλογος

Οι νέες προσεγγίσεις της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας οι οποίες παρουσιάστηκαν στην παρούσα διπλωματική εργασία δίνουν το στίγμα της νέας εποχής που προσπαθεί να αντιμετωπίσει το έγκλημα και να υπερασπιστεί την ασφάλεια. Το έγκλημα θεωρείται κίνδυνος που πρέπει να υπολογιστεί, να αποφευχθεί και σε καμία περίπτωση να εξηγηθεί¹⁹⁵. Οι νέες προσεγγίσεις και οι τεχνικές τις οποίες προτείνουν, επικεντρώνονται μονομερώς στο έγκλημα και στην αποτελεσματική αντιμετώπισή του μέσω προγραμμάτων δράσης τόσο στην ιδιωτική ζωή των ατόμων όσο και στο δημόσιο χώρο.

Η Περιβαλλοντική Εγκληματολογία δίνει έμφαση στην πρόληψη και αναθέτει πρωτοβουλίες στην κοινότητα και τους πολίτες, ως πολιτική άσκησης κοινωνικού ελέγχου από απόσταση¹⁹⁶, ως συνολικό πρόγραμμα αντεγκληματικής πολιτικής ή ως επιμέρους πολιτικές σε συγκεκριμένα εγκλήματα. Αντί να είναι προσανατολισμένη στην εξιχνίαση των εγκλημάτων και τη μεταχείριση των εγκληματιών με τρόπο που να αποτρέπει τους άλλους κοινωνούς από την τέλεση αξιόποινων πράξεων και να τροποποιεί¹⁹⁷ τη συμπεριφορά των δραστών ώστε να αποφεύγεται η διάπραξη εγκλημάτων στο μέλλον, η πρόληψη του εγκλήματος στην εποχή μας συνδέεται άρρηκτα με την εμπορευματοποίηση της ασφάλειας, τη μείωση των ευκαιριών για την τέλεση εγκληματικών πράξεων πριν αυτές συμβούν και λιγότερο με την αντιμετώπιση των πραγματικών αιτιών. Ο μεγαλύτερος όμως κίνδυνος είναι τα συμφέροντα των ισχυρών να θεωρηθούν ως «κοινά συμφέροντα» όλων των μελών της κοινωνίας και οι πολιτικές πρόληψης να προσανατολίζονται προς το όφελος ιδιοτελών σκοπών τοπικού και ιδιωτικού συμφέροντος¹⁹⁸. Η περιστασιακή πρόληψη κατασκευάζει αυστηρά προσδιορισμένα περιβάλλοντα με χαρακτηριστικά τους την εδαφικότητα, την αποκλειστικότητα, την προστασία και την άμυνα¹⁹⁹ γι' εκείνους που μπορούν να τα «αγοράσουν».

Όσο ο νεοφιλελευθερισμός κυριαρχεί, οι προτάσεις της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας παραγκωνίζονται την κοινωνική πρόληψη. Ο περιορισμός των

¹⁹⁵ Von Hirsch, Garland και Wakefield, 2000, σελ. 194.

¹⁹⁶ Η πολιτική άσκησης κοινωνικού ελέγχου από απόσταση έγκειται στο γεγονός ότι το κράτος ασκεί πολιτική εξουσία έμμεσα με υπηρεσίες και οργανισμούς για την πρόληψη του εγκλήματος σε τοπικό επίπεδο. (McLaughlin και Muncie, 2001, σελ.254).

¹⁹⁷ Κουλούρης, 2008, σελ. 44.

¹⁹⁸ Λαμπροπούλου, 2003, σελ. 169.

¹⁹⁹ Von Hirsch, Garland και Wakefield, 2000, σελ. 193.

ευκαιριών για τη διάπραξη εγκλημάτων και οι αλλαγές στον περιβαλλοντικό σχεδιασμό είναι τα κύρια συστατικά της «συνταγής». Αυτές οι αλλαγές όμως, χωρίς αλλαγές στις κοινωνικές υποδομές και χωρίς υποστήριξη από τους δημόσιους θεσμούς κοινωνικής πρόνοιας, είναι μάταιες και αναποτελεσματικές. Τέτοιες στρατηγικές παρέμβασης πρέπει να συμπληρώνονται με μέτρα για την εξασφάλιση της συνοχής των κατοίκων και την αντιμετώπιση των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων²⁰⁰.

Η ανάγκη για ασφάλεια στην κοινωνία είναι αδιαμφισβήτητη, αλλά δεν πρέπει να γίνεται αυτοσκοπός στο βωμό του οποίου μπορούν να θυσιάζονται με ευκολία οι προσωπικές ελευθερίες του πολίτη. Οι νέες τεχνολογικές μέθοδοι τόσο στο επίπεδο της παρέμβασης στο αστικό περιβάλλον όσο και σχετικά με τον εντοπισμό των στόχων και των δραστών από τις Αρχές, αφενός απειλεί την ελευθερία και την ιδιωτική σφαίρα αφετέρου δε, διαχειρίζεται το δράστη πειραματικά προκειμένου να επιτύχει καλύτερα αποτελέσματα. Η μελέτη αποκλειστικά της τοπικότητας του προβλήματος της εγκληματικότητας αποπροσανατολίζει από το καθολικό πρόβλημα της εγκληματικότητας υποβαθμίζοντας παράλληλα τους κοινωνικούς παράγοντες που συντελούν στη δημιουργία του²⁰¹.

Ο επαναπροσδιορισμός των κοινωνικών προβλημάτων σε νέα βάση τόσο από το κράτος όσο και από την ίδια την κοινωνία, όπως είναι η ανεργία, η φτώχεια, η υποβαθμισμένη εκπαίδευση, η κοινωνική ανομοιογένεια, μπορεί να βοηθήσει την Εγκληματολογία να ελέγξει και να διαχειριστεί τους εγκληματογόνους παράγοντες που προκύπτουν, για την όσο το δυνατόν πιο ομαλή διαβίωση των μελών της κοινωνίας.

²⁰⁰ Κουλούρης, 2008, σελ. 62.

²⁰¹ Λαμπροπούλου, 2003, σελ. 168.

Περίληψη

Η Περιβαλλοντική Εγκληματολογία ασχολείται με τη μελέτη του εγκληματικού φαινομένου σε σχέση με το χώρο, το χρόνο και τον τρόπο με τον οποίο οι δράστες διαμορφώνουν τις δραστηριότητές επηρεαζόμενοι από χωρικούς παράγοντες. Το αστικό περιβάλλον και ο τρόπος ζωής της πόλης δημιούργησαν την ανάγκη για τη διαμόρφωση νέων περιβαλλοντικών προσεγγίσεων, οι οποίες έθεσαν και νέους προβληματισμούς σχετικά με την αποτελεσματική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας. Σε αυτή τη νέα περίοδο της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας, εκτός από τις νέες προσεγγίσεις οι τεχνολογικές εξελίξεις ενισχύουν τη μεθοδολογία της στην εφαρμογή των στρατηγικών για την εξιχνίαση και την πρόληψη των εγκλημάτων.

Η αντιμετώπιση της εγκληματικότητας από τις πολιτικές τις οποίες προτείνει η Περιβαλλοντική Εγκληματολογία θα πρέπει να τεθεί υπό αμφισβήτηση τόσο από το κοινωνικό κράτος όσο και από την κοινωνία εφόσον η διασπορά του εγκλήματος και των δράστών δυσχεραίνει την αποτελεσματική εφαρμογή της. Οι στρατηγικές των νέων προσεγγίσεων εντάσσονται στο πεδίο της περιστασιακής πρόληψης. Οι τάσεις της περιστασιακής πρόληψης είναι η σημασία της ασφάλειας με τους πολίτες να θεωρούνται καταναλωτές υπηρεσιών ασφάλειας επειδή ενισχύεται το αίσθημα ευθύνης τους. Επίσης, δίνεται έμφαση στην παρέμβαση του περιβαλλοντικού σχεδιασμού όπως επιτάσσουν οι νέες περιβαλλοντικές προσεγγίσεις. Τέλος, η «ωφελμιστική διαχείριση» των δράστών οι οποίοι χρησιμοποιούνται ως μέρη του «πειράματος» της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας για τη δημιουργία ασφαλών περιοχών με το κόστος της μετατόπισης, είναι ίσως η απόδειξη ότι ο χειρισμός των κοινωνικών παραγόντων- φτώχεια, ανεργία, παιδεία- που εν μέρει προκαλούν το έγκλημα, δεν θα αποτελέσει ποτέ προτεραιότητα για το κοινωνικό κράτος.

Λέξεις-κλειδιά: *Περιβαλλοντική Εγκληματολογία, περιστασιακή πρόληψη, διασπορά εγκληματικότητας.*

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Ακτύπης Π., (2008), *Συστήματα γεωγραφικών πληροφοριών, περιφερειακός σχεδιασμός, εφαρμογή στη γεωγραφική οργάνωση και την απεικόνιση δεικτών*, αδημ. διπλωματική εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Αραβαντινός Α. (2007), *Πολεοδομικός σχεδιασμός*, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα.

Αρτινοπούλου Β. και Μαγγανάς Α.,(1996), *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Γεωργίου Α., (1996), «Φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον», στο βιβλίο: Χ. Ζαραφονίτου, (Εισαγωγή, επιμ.), *Η Προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά*, Τετράδια Εγκληματολογίας Ι, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ.37.

Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., (1984), *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Δερμάτη Σ., (1996) «Σύγχρονες αγγλοσαξωνικές οικολογικές προσεγγίσεις της εγκληματικότητας : Μελέτες ενδοιαστικής κατανομής της εγκληματικότητας», στο βιβλίο : Ζαραφονίτου, όπ.π., σελ. 97-98.

Κουλούρης Ν., (2008), «Όνειρα και εφιάλτες της πρόληψης του εγκλήματος στις κοινωνίες της διακινδύνευσης», στο: *Intellectum*, σελ. 43, τεύχος 05.

- Κυριαζή Ν., (2001), *Η κοινωνιολογική έρευνα - κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Λαμπριανίδης Λ., (2001), *Οικονομική Γεωγραφία - στοιχεία θεωρίας και εμπειρικά παραδείγματα*, Πατάκη, Αθήνα.
- Λαμπροπούλου Ε. (2003), «Μη κυβερνητικοί στόχοι στην πρόληψη και τον έλεγχο του εγκλήματος: Ρητορεία και εφαρμογή του κοινοτισμού», στο: *Επιστήμη και Κοινωνία*, τευχ.10, σελ. 155-176.
- Λαμπροπούλου Ε., (2001), *Εσωτερική ασφάλεια και κοινωνία του ελέγχου*, Κριτική, Αθήνα.
- Λαμπροπούλου Ε., (1994), *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Παπαζήσης, Αθήνα.
- Λουκάκης Π., (1984), *Η σημασία της γειτονιάς και του τεχνικού κοινωνικού εξοπλισμού μέσα από τη διαδικασία αστικοποίησης*, στο: Μνήμη Καθηγητού Ιερώνυμου Δ. Πίντου, τιμητικός τόμος της Παντείου Ανωτάτης Σχολής Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, σελ. 389-405.
- Μανωλεδάκης Ι., (1981), *Πόλη και εγκληματικότητα*, [χ.ε.], Θεσσαλονίκη.
- Μπερτάνος Β., (2007), *Σύγχρονες μορφές χαρτογράφησης και η χρησιμότητα τους στην αντεγκληματική πολιτική*, αδημ. διπλωματική εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο
- Νικολαΐδου Σ., (1993), *Η Κοινωνική οργάνωση του αστικού χώρου*, Παπαζήσης, Αθήνα.
- Ραμπαβίλας Α., (2004), *Στοιχεία ψυχολογίας*, Εκδόσεις Ιατρικής Σχολής Αθηνών, Αθήνα

- Συγκολλιτού Ε., (1997), *Περιβαλλοντική ψυχολογία*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Τσαλίκου Φ., (1990), «*Εγκληματολογία, θεωρητικές και ιδεολογικές περιπλανήσεις μιας επιστήμης της διαφοράς*», στο: *Διαβάζω*, τεύχος 239, σελ. 24.
- Φαρσεδάκης Ι., (1990), *Η Εγκληματολογική σκέψη* (τεύχος Α'), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Φαρσεδάκης Ι., (1985), *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Φαρσεδάκης Ι., (2005), *Στοιχεία εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Φεργάδη Μ., (1996), *Περιβάλλον και εγκληματογένεση: οι χαρτογραφικές μελέτες της Γαλλο-βελγικής και Ιταλικής θετικής σχολής*, στον τόμο της Ζαραφονίτου Χ. *Η προστασία του περιβάλλοντος*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 54-67.
- Χάιδου Α., (1996), *Θετικιστική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Χαλκιά Α., (2007), *Τάσεις της σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής διεθνώς και στην Ελλάδα - Κριτική προσέγγιση*, αδημ. διπλωματική εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Ξενογλώσση

Barnett J., (1974), *Urban design as public policy*, Architectural Record, New York.

Bottoms, A. E. και Wiles P., (1997), Environmental criminology, *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford: Oxford University Press.

Brantingham P. και Brantingham P., (2003), «Anticipating the displacement of crime using the principles of environmental criminology», στο: Smith M. and Cornish D. *Theory for Practice in Situational Crime Prevention*, Criminal Justice Press, New York, σελ. 119.

Brantingham P. και Brantingham P., (1984), *Patterns in Crime*, Macmillan, New York.

Burgess E. και Bogue D., (1967), *Urban Sociology*, University of Chicago Press, Chicago.

Clarke R. και Cornish D., (1983), *Crime control in Britain*, New York Press, Albany.

Clarke R. και Felson M., (1993), *Routine activity and rational choice*, Transaction, New Jersey

Clarke R., (1997), *Situational Crime Prevention Successful Case Studies*, Harrow and Heston, New York.

Clarke R. και Felson M., (1998), *Opportunity Makes the Thief Practical theory for crime prevention*, *Police research series Paper 9*, Research Development and Statistics Directorate, London.

- Cohen S., (1992), *Against Criminology*, Transaction, London.
- Coleman J. και Fararo T., (1992), *Rational choice theory Advocacy and critique*, Sage, London.
- Colquhoun I., (2004), *Design out Crime: Creating Safe and Sustainable Communities*, Architectural Press, Oxford.
- Cusson M., (1997), *Criminologie Actuelle*, Presses universitaires de France, Paris (Σύγχρονη Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2002).
- Delmas-Marty M., (1983), *Modeles et mouvements de politique criminelle, Economica, Paris (Πρότυπα και τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1991)*
- Edwards A. και Hughes G., (2002), *Crime Control and Community, The new politics of public safety*, Willan, Cullompton.
- Evans D., Fyfe N. και Herbert D., (1992), *Crime, Policing and Place Essays in environmental criminology*, Routledge, London.
- Farrall S. και Lee M., (2008), *Fear of Crime*, Routledge-Cavendish, New York.
- Felson M., (1994), *Crime and Everyday Life*, Pine Forge Press, London.
- Haining R., (2004), *Spatial data analysis, theory and practice*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Herbert D. και Hyde S., (1985), *Environmental Criminology: testing some area hypotheses*, Singleton Park, Swansea.

- Hirschfield A. και Bowers K., (2001), *Mapping and Analysing Crime Data Lessons from research and practice*, Taylor & Francis, London.
- Hughes G., (1998), *Understanding crime prevention, social control, risk and late modernity*, Open University Press, Philadelphia.
- Jackson J. και Bekerian D., (1997), *Offender profiling theory, research and practice*, Wiley, Chichester.
- Klein M., (1988), *Cross-national research in self-reported crime and delinquency*, Kluwer Academic Publications, Los Angeles.
- Kury H. και Würger M., (1993), *The influence of the type of data collection method on the results of victim surveys*. A German Research Project, στο: Frate A. και Zvekic U., *Understanding crime: Experiences of crime and crime control*, UNICRI, Rome, σελ.137-52.
- Lee M. και Farrall S., (2008), *Fear of crime critical voices in an age of anxiety*, Routledge, New York.
- Maguire M., Morgan R. και Reiner R. (1997), *The Oxford handbook of criminology* 2^η έκδοση, Clarendon Press, Oxford.
- McLaughlin E. και Muncie J., (2001), *The Sage dictionary of criminology*, Sage Publications, California.
- Nasar J., (1988), *Environmental aesthetics, theory, research and applications*, University Press, Cambridge.
- Newman O., (1996), *Creating defensible space*, P.D.R., Rutgers University.

- Norberg-Schulz C., (1985), *The Concept of Dwelling*, Rizzoli, New York.
- Park R., *Human migration and the marginal man*, (1928), *American Journal of Sociology* 33, σελ. 881-893.
- Pease K., (1994), «Crime Prevention», στο: Maguire M., Morgan R., Reiner R. (1997), *The Oxford Handbook of Criminology* 2^η έκδοση, σελ. 676-677, Clarendon Press, Oxford.
- Roman C., Cahill M., Coggeshall M., Lagerson E. και Courtney S., (2005), *An Examination of Spatial Displacement Associated with Crime Control Initiatives and the Redevelopment of Public Housing*, Urban Institute Justice Policy Centre, Washington.
- Rosenbaum D., (1986), *Community crime prevention-does it work?*, Sage Publications, Beverly Hills.
- Sessar K., Trunk D., Stangl W., κ.ά., (2004), *Insecurities in European Cities. Crime-Related Fears Within the Context of New Anxieties and Community-Based Crime Prevention*, DG Research European Commission, Office for Official Publications of the European Communities, Belgium.
- Shaw C., (1972), *Juvenile Delinquency and Urban Areas*, Chicago Press, Chicago and London.
- Smith R., Wolanin N. και Worthington G., (2003), *Trends and issues in crime and criminal justice*, Australian Institute of Criminology, Canberra.

- Snook B., Cullen R., Mokros A. και Harbort S., (2005), «Serial Murderers' Spatial Decisions: Factors that Influence Crime Location Choice», στο: *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, σελ. 147-164.
- Soen D., (1979), *New trends in urban planning*, Pergamon Press, New York and Oxford.
- Von Hoffer H., (1999), *Crime statistics as constructs: the case of Swedish rape statistics*, Springer Netherlands, Stockholm.
- Von Hirsch A., Garland D. και Wakefield A., (2000), *Ethical and social perspectives on situational crime prevention*, Har Publishing, Oxford.
- Wortley P., Mazerolle L. και Rombouts S., (2007), *Environmental Criminology and Crime Analysis*, Willan, London.
- Zimring F., (2007), *The Great American Crime Decline*, Oxford University Press, New York.

Ιστοσελίδες

Consumer Goods Council of South Africa's Crime Prevention Programme (CGCSA

CPP), www.crimereduction.homeoffice.gov.uk/learningzone/displacement_theory

www.astynomia.gr.

www.designcentreforcpted.org.

www.ecricanada.com.

Eck J., Preventing crime at places (<http://www.ncjrs.gov/works/chapter7.htm>).

Geason S. και Wilson P , (1990), Preventing graffiti and vandalism, Australian

Institute of Criminology, Canberra

(<http://www.aic.gov.au/publications/crimprev/graffiti/theory-t.html>);).

Internet geography (<http://www.bennett.karoo.net/topics/landuse>).

Keep America Beautiful, 2008, Facts about graffiti, (<http://www.graffitihurts.org>).

Κομνηνός Ν., 1986, Θεωρία της αστικότητας,

(http://www.urenio.org/el/?page_id=123).

Riley K., (1958), Zonal and Sector Theories of Internal Urban Structure Applied to

Tulsa Oklahoma State University,

(http://digital.library.okstate.edu/oas/oas_pdf/v39/p176_177.pdf).

Fritz N., Environmental Criminology - Crime mapping

(<https://portfolio.du.edu/portfolio/getportfoliofile?uid=103238>).

Young J., Self-report studies (<http://www.malcolmread.co.uk/JockYoung/self-reportstudies.pdf>).

Young T., Hallsworth S., Jackson E. και Lindsey J., (2006), Crime Displacement in King's Cross A Report for Camden Community Safety Partnership, (<http://www.popcenter.org/library/scp/pdf/206-Young.pdf>).